

Ramazani

najdraži gost u našem domu

Ramazan - najdraži gost u našem domu
**Poklon Rijasetu Islamske zajednice
u Bosni i Hercegovini**

Izdavač:

Media centar
Islamske zajednice u BiH

Priredila:

Redakcija IIN Preporod

Urednica:

Senada Tahirović

Za izdavača:

Amir Sakić

Design i DTP:

Safer Muminović

Fotografija na naslovnoj strani:

Haris Zoranić

Besplatna publikacija - poklon

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
28-565.6(082)

RAMAZAN : najdraži gost u našem domu / [urednica
Senada Tahirović]. - Sarajevo : Media centar Islamske zajed-
nice u Bosni i Hercegovini, 2020. - 144 str. ; 25 cm

ISBN 978-9926-8397-1-0
COBISS.BH-ID 29104902

Ramazan

najdraži gost u našem domu

Sarajevo, 2020. (1441. god. po H.)

Sadržaj

Uvodna riječ	7
Naše vrijeme: sadašnje i prošlo	9
O ramazanu i postu	12
Propisi o postu	15
Blagoslov ramazanskog vremena	23
Bedr je ogledalo svakog muslimana.	25
Lejletu-l-kadr – svetošću kondenzirano vrijeme	29
Vrijednosti ibadeta u ramazanu	32
Ramazano hoće da gledamo dušom	36
Mukabela	39
Socijalna pravda Kur'āna – zaštititi slabe i obuzdati moćne	76
Kur'anski Džennet	85
Etički aspekti namaza.	89
Ramazano je naš <i>Furkan</i>	94
Zekat i sadekatu-l-fitr	99
Sabur i zahvalnost u iskušenjima	104
Dova je milost i poklon Gospodara svjetova	108
Dove	111
Snaga dove	116
Zahvalnost je pola vjere.	119
Post je štit.	122
Allahova lijepa imena.	126
Zikr.	130
Ramazanski bajram u islamskoj tradiciji Bošnjaka	135
Mali vodič za duhovnu promjenu u ramazanu	139

Uvodna riječ

Vjernici se nastoje približiti Allahu, dž.š., i steći Njegovo zadovoljstvo, a u mjesecu ramazanu, za koje znamo da je blagoslovljeno vrijeme, posebno su Mu predani i hrle na vrata Njegove milosti. Sve što nam je od ibadeta, u ramazanu dobije dodatnu vrijednost. Ramazansko duhovno putovanje pred nama, s okolnostima u kojima ga dočekujemo, po svemu sudeći, bit će jedno od onih koje ćemo posebno pamtiti.

Iskušenja koja su već tu, ali i ona koja se naziru, dragi Bog nam šalje ususret, a to kako ćemo ih dočekati i šta ćemo kao vjernici činiti u ovo vrijeme iskušenja, pokazat će svakom od nas ponaosob – ali i kao zajednici muslimana – jesmo li se snagom vjere u Boga voljni nositi s iskušenjima vjernički dostojanstveno i vodeći se Njegovom Uputom.

Doista smo Mi sve što na Zemlji postoji, njoj kao nakit stvorili, da bismo njih iskušali ko će ljepše činiti – objavljeno je u sedmom ajetu sure Kehf.

Izazovi i iskušenja koje nam Bog daje najbolje osvijetle ko smo mi u svojoj vjeri. Izazov osvijetli naša stvarna stanja pa, naprimjer, predani Bogu bivaju predaniji, dobročinitelji se pokažu istrajnim u dobročinstvu. I druge ljudske osobine, one koje nisu pohvalne, bivaju osvijetljene. Allah, dž.š., nas u Kur'anu često opominje da unatoč okolnostima ustrajemo u vjeri i dobrim djelima; napućuje na dobro, a vjernicima kao nepromjenjivi kodeks *zapovijeda pravdu i dobročinstvo i potpomaganje bližnjega...* što nam je poručeno u 90. ajetu sure Nahl.

Ovaj ramazan počet ćemo bez punog okrilja džamija, gdje smo navikli tih dana i noći biti dio džematskih namaza, teravija, mukabela, zikrova, mevluda i druženja. Džemata u tom smislu nećemo imati, ali to ne znači da džemata nema. Duh našeg džemata vidjet ćemo, ako Bog da, u spremnosti svih nas da kao džemat i zajednica budemo uz one koji su okrilje i sklonište tražili uz džemat – one iskušane imetkom, bolešću ili nekom drugom dunjalučkom potrebom. Nije ovo vrijeme u kojem trebamo biti fokusirani samo

na sebe. Ovo je vrijeme u kojem smo još više pozvani pogledati na one koji trebaju pomoć – jetime, mazlume, one savladane bolešću, starošću ili one savladane dugovima, putnike, nevoljnike i siromahе. Brinuti o njima je dio islama. Ako dozvolimo da strah od teških vremena otvrdne naša srca prema onima koji trebaju pomoć i ne pokažemo dobročinstvo, zar se možemo nadati milosti koju želimo od Dobročinitelja, Milostivog?! Nemojmo dozvoliti da zaboravimo Njegovo obećanje koje je dao u 272. ajetu sure El-Bekare: (...) Šta od dobra podijelite – za sebe podijelili ste. *I šta god podijelite neka u ime sticanja Allahove naklonosti bude! I sve što od dobra podijelite vratit će vam se, i nepravda vam učinjena biti neće.*

Naš spas je u tome da se i u ovakvim vremenima potrudimo u sebi osvijetliti i Bogu pokazati ono najbolje u nama – strpljivost, ustrajnost i dobročinstvo.

Ova knjiga je poklon Islamske zajednice i nastala je u posebnim okolnostima kada je postalo izvjesno da ćemo, zbog pandemije koronavirusa, ramazan provesti u drugačijim uvjetima od onih na koje smo navikli. Zahvalni smo svima koji su pomogli da je pripremimo. A pripremili smo je za vas, da bude dodatak vašoj kućnoj biblioteci i jedna od onih kojoj ćete se vraćati u duhovnom putovanju koje nam nude ramazanski dani.

Uz dovu Allahu, dž.š., da nam ramazan učini *rahmetom* (milošću), *magfiretom* (oprostom), i selametom (sânim spasom) – želimo vam mubarek nastupajući ramazan!

.....

SENADA TAHIROVIĆ

Naše vrijeme: sadašnje i prošlo

.....
HUSEIN EF. KAVAZOVIĆ,
RESIU-L-ULEMA

edno od stalno prisutnih i stalno nametnutih pitanja jeste ono o našem vremenu: sadašnjem i prošlom. I pored stalnog bavljenja njime, sve nam govori da mu ne može biti kraja, niti razgovor o njemu može biti zaključen.

I sadašnjost i prošlost su rastegljive kategorije, usklađene s prostorom i vremenom. One se uvlače jedna u drugu: u našem životu, našem jeziku, našoj običajnosti, duhovnosti i tradiciji. Sadašnjost, sama za sebe, bez povezanosti s tradicijom, pokazuje bespomoćnost i usamljenost pred pitanjem smisla svog postojanja. Ipak, ni tradicijsko ne može zadobiti smisao bez postojanja savremenog, koje se javlja iz sadašnjosti, jer se nema kome obratiti. Razlike koje su se pojavile između našeg sadašnjeg i prošlog (savremenog i tradicijskog), bile su više u traganju i zapitanosti o smislu života nego u odgovorima koji su ponuđeni; u putevima kojima se kretao naš duh i više nego u odredištu do kojeg je stigao. Različite percepcije našeg sadašnjeg i prošlog su povezane sa složenošću i bogatstvom problema, koji, poput krijesnica, uskače iz prošlosti u sadašnjost.

Savremeno po sebi, za razliku od tradicijskog, okrenuto je više fenomenu novuma koji odražava sadašnji domet u razvoju. Tradicionalno još uvijek u sebi nosi svijest o ljudskom duhovnom sadržaju i govori nam da je tajna ipak u ljudima, odnosno u njihovoj tradiciji koja traje, a ne u novumu kao čovjekovom trenutnom postignuću. Naša savremenost ishodi iz trena u kome se još uvijek ne može u potpunosti potvrditi jer joj nedostaje distanca po kojoj bi postala svjesna sebe. Ona tu svijest može zadobiti tek u tradiciji.

Pitanje sadašnjeg i prošlog se različito poima na Istoku i na Zapadu. Na Istoku novum dobiva značaj tek kada zadobije vrijednost

s onu stranu prošlog, gdje se savremenost iskušava zagonetkom ljudskog trajanja. Na Zapadu u tradiciji, kao povijesnoj činjenici, obitava duh naroda. Ali, tradicija tu nije okamenjena prošlost, ona je živi narodni duh, koji živi svoju sadašnjost. Odnosno, to je proživljeno stanje duha koje je zadobilo svoj značaj u sadašnjosti, zarad svoje vrijednosti. Novum se rađa u boli, u drami čovjeka koji se muči s onim što je prošlo u ime ovoga sada. Zbog toga savremenost ne može imati konačne crte lica, jer se ona stalno grči u ubrzanom ritmu promjena.

Čovjek na muslimanskom istoku, čini se, kao da je pošteđen toga. Njegov duh iz sadašnjosti uskače u prošlost koju iznova opo- naša kao jedino mogući i sveobuhvatni oblik svog postojanja. Na drugoj strani, zapadni muslimani razumijevaju da novum, iako dolazi naprasito, dolazi u pojavni svijet u stanju rizika, nepoznatog ishoda. Savremeno predstavlja vječitu promjenljivost, ali promjenljivost koja ipak otkriva boju svog postojanja.

Prošlo je sabijeno u zbirke, koje se čuvaju u bibliotekama, muzejima i galerijama. Ono služi kao inspiracija, a ne kao kreacija. Sadašnjost se živi na univerzitetima, u galerijama savremene umjetnosti, laboratorijama, bankama i tvornicama.

Muslimanski duh istoka je omađijan dogmom i zbog toga se zapliće u priviđanju pojava i ponavljanju primjera bez ikakve kritike ili inovacije. No, poznato je da dogmatično nasljeđe, ma kako bilo vrijedno, samo po sebi osiromašuje u trenutku kada postane podloga za samo jednu mogućnost. „Ni u jednoj dogmi,“ kako kaže M. Krleža, „nema ni mrve neposredne, žive i ljudske istine same po sebi.“

Za muslimane istoka svijet se ne događa. Sadašnjost je ponavljena prošlost, davno proživljeni oblici nekog minulog vremena. Propadanje nastaje onda kada duh izgubi sposobnost da se preobrazi, da napusti jedan oblik i potraži i prihvati drugi. Muslimani o trošku prošlosti žive već decenijama i stoljećima. Žive na račun minulih epoha i historijskih likova.

No, ukoliko bismo željeli živjeti životom ljudi, trebali bismo biti svjesni da živimo svoje, a ne tuđe vrijeme. Sada, skoro da je postalo sasvim jasno da se pokret revivalizma pretvorio u potpunosti u pokret za mitologizaciju prošlosti i zbog toga mora biti odbačen. Bio je to izvor slane vode, koja je samo pojačala našu žeđ i našu patnju.

Na drugoj strani, renesansa (iṣlāḥ) nije ponavljanje, već preporod i preobražaj životnih i tradicijskih oblika prema saznanjima našeg vremena. Propitivanje svijeta je, po sebi, najkontraverzniji renesansni (iṣlāḥī) zahtjev genija: misli i stvaranja. Savremenost daje umjetnosti novi umjetnički lik, historiji novo značenje, a njihovim stvaraocima slobodu i posebnost. U strahu da izgubimo autentičnost postoji detalj kojeg često ne primjećujemo, a to je da savremeno u isto vrijeme znači i stalnu obnovu tradicijskog. Djela minulih generacija mijenjaju se s nama u kretanju, tako da utječu na našu svijest i mijenjaju nas i onda kada nas upućuju različitim smjerovima u odnosu na pravac na kojem su nastala.

Spočetka XXI stoljeća kao da ponovo čujemo zov i jeku riječi koje odzvanjaju iz usta Rifa'ah Tahtawia i Muhameda Abduhua: da se obnovom (taḡdīd) i renesansom (iṣlāḥ) otkriju klasične ljepote prohujalog vremena, koje će biti odskočna daska i krajnja instanca savremenog. Naša sadašnjost će biti blagorodna tek kada se udalji od ostvarene prošlosti, kada pokaže novi lik i preobrti klasično u moderno, koje će činiti srce i dušu našeg čovjeka. Naše vrijeme zahtijeva da se iz prošlosti uskoči u sadašnjost u kojoj ćemo preobraziti tradicijske oblike prema *zahtjevima našeg vremena*. Život treba živjeti unaprijed, ali ga razumijevati unazad, kao što nas je savjetovao h. Alija bin Ebi Talib.

*Pa, zaista,
uz teškoću
je olakšanje;
zaista, uz
teškoću je
olakšanje!
(Kur'an, 94:5,6)*

Ovaj ramazan dočekujemo u promijenjenim okolnostima, koje do sada nismo iskusili. Pandemija bolesti, što napada tijela, širi se poput požara. Uplašili smo se temperature, kojoj nismo u stanju stati u kraj, a požar u našim dušama već odavno niko ne gasi. Ostaje nam još dova Tebi, Uzvišeni Bože, da održiš nas ljude do časa određenog. Volja za moć je pobijedila volju za istinom. Za ljubav moći smo bili spremni žrtvovati svoju ljudskost i Tvoju blizinu. Danas Te molimo: ako smo zaslužili i mrvu Tvoje milosti, pokaži nam je u mjesecu ramazanu.

O ramazanu i postu

.....
DŽEVAD HODŽIĆ

vala Allahu, Gospodaru svjetova. Neka je salavat na Njegovog miljenika, Muhammeda, alejhisselam, na njegovu časnu porodicu i na njegove ashabe.

Svjedočimo da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed, alejhisselam, Njegov rob i poslanik.

Na početku smo blagoslovljenog - mubarek mjeseca ramazana. U ovom odabranom mjesecu mi muslimani, pored drugih, izvršavamo i jednu od pet temeljnih islamskih dužnosti - dužnost posta.

Post je ibadet. Post je čin snažne volje da se upravlja sobom. Post je radost života u vjeri. Post je smirenost duše i tijela u predanosti Bogu.

Ljepotu, veličinu i snagu posta najbolje spoznajemo u našem vlastitom iskustvu. O postu najviše saznajemo posteći. Stoga je onima koji poste, u stanovitom smislu, gotovo suvišno govoriti o značenju i značaju posta. Postači smisao posta iskušavaju i spoznaju u vlastitom iskustvu. Oni o postu imaju ono znanje koje o žeđi ima žedan ili o radosti radostan.

Pa, ipak, u čemu je značaj ramazanskog posta? Šta je smisao ove univerzalne duhovne institucije u Islamu?

Allah, džellešanuhu, u Kur'anu, u 183. ajetu sure El-Bekare, kaže: „O vjernici, propisuje vam se post, kao što je bio propisan i onima prije vas, da biste bili bogobojazni.“

Smisao posta, prema ovim kur'anskim riječima, jeste u podsticanju naše bogobojaznosti. Mi postimo da bismo u našem samosavlađivanju više mislili na Boga, da bismo bili svjesniji našeg Stvoritelja, da bismo se uspješnije očistili i čuvali od grijeha.

Taberani prenosi hadis u kojem Allahov Poslanik Muhammed, alejhisselam, kaže:

„Došao vam je ramazan, mjesec berićeta, u njemu će Vas Allah obasuti milošću, oprostiti grijehe i uslišati dove. On gleda kako se vi natječete u pokornosti Njemu i ponosi se pred melekima s vama. Stoga, vi sa

svoje strane iskažite dobro koje će Allah vidjeti. Zaista je nesretnik onaj ko u njemu ne zasluži milost Uzvišenog Gospodara.“

Islamski post u mjesecu ramazanu stroga je i zahtjevna dužnost. Ne samo zbog odricanja od jela, pića i drugih tjelesnih prohtjeva. Post zahtijeva potpuno posvećivanje čovjeka i u ramazanu muslimani izvršavaju i cijeli niz drugih dužnosti. Ipak, fascinantno je kako muslimani s radošću dočekuju ramazan i s lahkoćom isposte ramazanski post.

Svako od nas ko se punim svojim bićem predaje postu doživljava čudesnu snagu, blagost i smirenost. U našem postu izoštrava se naša svijest o nama samima kao Božijim stvorenjima. Naša duša postaje gotovo opipljiva u svojoj stvarnosti. A naše postačko tijelo postaje prosvijetljeno, lahko, prozirno poput duše. U postu naše tijelo i duša postaju jedno. Dok postimo kao da živimo životom meleka.

Dok postimo, u nama se izoštrava duhovno oko. Kao postači, mi dublje doživljavamo ljepotu egzistencije koju nam dariva Milostivi Bog. Kao postači, dok čekamo iftar, mi jasnije vidimo ljepotu Božijih blagodati. Dok postimo, mi u čaši vode i u jednom zalogaju hrane, kao na dlanu, vidimo Božiju milost. Dok postimo i čekamo iftar, mi se najvjerodostojnije osvjedočujemo u našu nemoć i egzistencijalnu ovisnost o našem Stvoritelju. Postiti znači susresti se sa Stvoriteljem u osjećanju stvorenosti. To duboko doživljeno osjećanje stvorenosti u nama, dok postimo, produbljuje osjećaj strahopoštovanja pred našim Stvoriteljem.

Otuda je ramazan prilika da na temelju produbljenog osjećanja strahopoštovanja pred našim Stvoriteljem produbimo i naše osjećanje poštovanja vrijednosti i važnosti života koji nama ljudima i drugim bićima daruje naš Stvoritelj. Otuda se u ramazanu više nego u drugim prilikama posvećujemo dobročinstvu. Post nas podstiče da dijelimo sadaku, da suosjećamo sa onima koji su u nevolji, da pomažemo ljudima.

Mi živimo u svijetu nad kojim se ozbiljno nadvila opasnost potpunog omalovažavanja, odnosno uniženja vrijednosti ljudskog života. Ramazan je prilika da sačuvamo i osnažimo islamsko osjećanje našeg vlastitog dostojanstva.

*Čovječe, kada
bi tvoji grijesi
bili do neba, a
zatim zatražio
da ti oprostim,
Ja bih to učinio.
(Hadis kudsiji)*

Biti u ramazanu i biti u islamu znači držati do sebe, do svog dostojanstva. Allah, džellešānuhu, u Kuranu, na jednom mjestu, 130. ajet sure El-Bekare, kaže: „*Od Ibrahimove vjere glavu okreće samo onaj ko ne drži do sebe...*“

To najbolje možemo osjetiti u ramazanu, kao postači: svako od nas je važan. Naša važnost pred Bogom proizlazi iz povjerenja koje nam je Bog ukazao. Mi smo nosioci amaneta - povjerenja koje, kako se kaže u Kur'anu, nisu smjeli prihvatiti nebesa, Zemlja i planine. Kroz post u mjesecu ramazanu mi se snažnije uzdižemo u našoj individualnosti, osobnosti, ljudskoj odvažnosti, odgovornosti i dostojanstvu pred nama samima i pred Bogom. Otuda se u ramazanu intenzivnije posvećujemo namazu, dovama, učenju Kur'ana, Božije objave čija je milost, ne slučajno, upravo u ramazanu spuštana na čovječanstvo.

Ramazan je prilika da se otmemo iz kandži potrošačkog svjetonazora ove naše materijalističke civilizacije. Nije čovjek - i ne smije biti ! - samo u onom što konzumira. Mi živimo u vremenu u kojem moderni čovjek nema snage gotovo ničemu reći NE. Ramazan je prilika da izgradimo duhovnu moć, da prosvijetlimo volju, razum i osjećanja, kako bismo, kao naši stari, imali snage za ono NE bez kojeg nema moralnog, civiliziranog, ljudskog života. Ramazan je prilika da se učimo odricanju, da se učimo poštivanju zabrana, da se učimo samosavlađivanju.

U svijetu u kojem živimo, punom briga, strepnji, nevolja, žurbe i buke s ramazanom se, danas možda više nego ikada ranije, možemo susresti kao sa oazom usred duhovne pustinje kojom svi, htjeli to ili ne, umorni putujemo a da se rijetko pitamo o konačnom cilju našeg putovanja. U takvom svijetu ramazanska oaza je prilika da se odmorimo, da predahnemo, da okrijepimo naše duše u miru i tišini. Ramazan je zapravo prilika da naše oči otrgnemo od fatamorgana koje nam se javljaju na našem zamornom i prašnjavom pustinjskom putu i da malo pogledamo u sebe, da se nadnesemo nad zdence svojih vlastitih duša. Ramazan je prilika da se odmorimo od svega drugog što nas sa sve četiri strane svijeta zavodljivo mami i raspinje i da se posvetimo sebi samima.

Tako ćemo u ramazanu biti u prilici život u islamu doživjeti kao ljepotu, smirenost, snagu, samopouzdanje, dostojanstvo i poštovanje pred samim sobom. Molim dragog Allaha da nam podari svoju milost, dobro i snagu.

Propisi o postu

.....
AHMED PURDIĆ

ELVEDIN SUBAŠIĆ

Post u ramazanu je poseban ibadet, čija specifičnost podrazumijeva i određene propise, a temelji propisa o postu iznijeti su već u samom Kur'anu, u suri El-Bekare. Islamski pravnici definiraju post kao svjesno sustezanje od jela i pića i spolnog općenja od zore do zalaska sunca. Post je obaveza za punoljetne muslimane i muslimanke. Fizičko punoljetstvo (bulug) kod muškaraca nastupa s pojavom prve polucije, a kod žena s pojavom prve menstruacije. Ukoliko se ovi znaci ne pojave do petnaeste godine života, s navršenih petnaest godina osoba se smatra šerijatski punoljetnom u smislu obaveznosti izvršavanja vjerskih obaveza (namaza, posta, zekata itd.). Ova punoljetnost ne podrazumijeva i punu poslovnu sposobnost, jer je ona vezana za intelektualnu i mentalnu zrelost osobe (misli se na zrelost u pogledu upravljanja imovinom).

Početak posta

Ulema je davno utvrdila princip da je moguće da se u nekim dijelovima svijeta pojavi, odnosno vidi mlađak, a da se u drugim dijelovima svijeta ne vidi te da se muslimani u tim dijelovima ravnaju prema onome što su oni vidjeli i utvrdili. Kod nas se kao i mnogim drugim zemljama ravna prema takvimu baziranom na astronomskim procjenama, dok se u nekim drugim zemljama još uvijek ravna prema viđenju mlađaka okom. Onima koji žive u inozemstvu nije ispravno sehuriti ili iftariti po bosanskoj vaktiji, jer se iftar veže za zalazak Sunca, a on se razlikuje ovisno o geografskom položaju pojedinih mjesta.

Nijjet, vrijeme iftara i sehura

U islamu nijjet određuje stvarni smisao svakog postupka, jer se nijjetom razdvajaju djela koja se čine iz pobožnosti od djela koja se

rade iz puke ljudske navike ili običaja. Kod posta nijet je na dva načina, na početku mjeseca je opći nijet da će se postiti cijeli ramazan, a zatim svake noći, prije zore, se donose posebni nijet za sutrašnji dan. Sam čin ustajanja na sehur se tretira djelom kojim se iskazuje namjera da se posti i ono je dovoljno kao nijet. Izgovaranje nijjeta jezikom nije obavezno, a oni koji ga opravdavaju kažu da ono ima za cilj pomoći čovjeku da namjeru, tj. odluku da posti u ime Allaha, dž. š., koja je smještena u srcu čovjeka, osnaži ili osvijesti verbalnim iskazom. Ukoliko osoba zaniijeti post tokom noći i legne, pa ponovo ustane prije zore nema zapreke da u spomenutom slučaju sehuri na uobičajeni način i sehurom ponovo zaniijeti post. Postač treba zapostiti i iftariti prema mjestu u kojem se trenutno nalazi, bez obzira na manju promjenu vremena iftara u mjestu dolaska u odnosu na mjestu gdje je započeo post. Njega obavezuje lokalno vrijeme (vaktija) u svakoj prilici. O izuzecima bi se moglo govoriti samo u slučaju nekih drastičnih razlika koje bi post znatno produžile ili znatno smanjile. Sve vremenske razlike unutar naše zemlje i okolnih država ne smatraju se znatnim. Načelno, putnik koji posti, iftarit će prema vaktiji mjesta u kojem se nalazi u vrijeme iftara. Isto važi i za sehur.

Tri kategorije prijestupa postača

Iz definicije se jasno vidi da je suština materijalnog aspekta posta suzdržavanje od tri vrste prohtjeva: jela, pića i spolnog općenja. Svi islamski učenjaci pored ova tri osnovna prohtjeva uz njih dodaju „ono što je u kategoriji jela i pića“, a misli se na određene prohtjeve na koje su se ljudi navikli, mada ne spadaju u hranu i piće kao duhan, droga i sl. Tokom posta nekada se dese određeni prijestupi, a posebno je to često u prvim danima ramazana dok se ne naviknemo na post. Ti prijestupi, shodno namjeri postača, mogu se svrstati u tri kategorije. Prva kategorija su teži prijestupi zbog kojih će post biti pokvaren i potrebno je taj prijestup sanirati iskupom, tzv. keffaretom, a to se dešava u dva slučaja. Prvi je ako se nešto namjerno pojede ili popije, i drugi ako se spolno opći u toku posta. U dva navedena slučaja post je prekršen, jer je do konzumacije došlo namjerno, svjesno, a da potreba za tim nije bila nužna. Kada postač bez ikakve šerijatski opravdane isprike to učini dužan je za taj prekršaj da se iskupi radnjom koja se naziva keffaret. Keffaret se sastoji od šezde-

set dana uzastopnog posta plus još jedan dan, tj. onaj dan kada je post prekršen prijestupom.

Druga kategorija su prijestupi blaže naravi, kod kojih je došlo do prekidanja posta bez namjere da se poćini grijeh kao kada se postać grješkom omrsi, npr. misli da je nastupilo vrijeme iftara pa se pokaže suprotno, ili konzumira hranu i/ili piće nakon zore misleći da ona još uvijek nije nastupila, ili ako postać zakljući da je nekom radnjom prekinuo post pa onda jede, smatrajući da tako prekinuo post; ako dođe do ejakulacije uslijed milovanja i nadraživanja supružnika ili ako se namjerno izazove povraćanje u velikoj kolićini, tj. „punim ustima“, a da za to nema potrebe i sl. U ovakvim situacija post je prekršen i osoba je dužna da nadoknadi samo taj dan poslije ramazana. Također, obavezna je da se suzdržava od konzumiranja hrane i pića do isteka dana poštujući na taj način ćasnost mjeseca ramazana. Nenamjerno povraćanje, gubljenje svijesti tokom posta ne kvare post kao ni curenje krvi iz nosa ili bilo kojeg drugog dijela tijela.

Treća kategorija su prijestupi koji se ućine iz zaborava. Oni ne kvare post. Ako bi postać tokom posta jeo ili pio, jer je zaboravio da posti, pa se sjeti i tada prekine sa tim jelom ili pićem na naćin da izbaci iz usta što se u tom trenutku zateklo, post mu je valjan i on će nastaviti postiti. Isto je i sa drugim prekršajima ućinjenim iz zaborava, pa tako ejakulacija koja se desi u snu ne narušava valjanost posta, jer nije prouzroćena voljom samog postaća i sl.

*Ko vjeruje u
Allaha i Sudnji
dan neka prića
samo dobro
ili neka šuti!
(Hadis)*

Ćinjenje grijeha tokom posta

Pored materijalnog aspekta postoji i odgojni aspekt posta po kojem su postaću zabranjeni griješni postupci koji se manifestiraju kroz ćinjenje grijeha kao što su laų, ogovaranje, psovka, posluųivanje alkohola, gledanje tuđeg avreta..., ili izostavljanje fardova (obaveza) kao što je neobavljanje namaza, nepropisno oblaćenje i sl. Ti postupci su zabranjeni i mimo ramazana, a tokom posta njihova zabrana je još veća. Ćinjenje grijeha tokom posta je znak da taj post ne postiųe svoju punu svrhu, već zadovoljava samo formu. Međutim, grijesi ne kvare post, mada mu štete i umanjuju njegovu nagradu. Primjera radi, ukoliko se radi o psovci koja izvodi iz vjere, post će biti pokvaren i treba, uz obnovu

imana, napostiti taj dan. Ako se, pak, radi o običnoj psovci (koja ne izvodi iz vjere), post neće biti pokvaren, ali će njegova vrijednost i sevap biti bitno umanjeni. „Mnogo je postača“, kaže se u jednom hadisu, „koji, osim gladi i žeđi, od svog posta nemaju ništa drugo“. U drugom hadisu Allahov Poslanik, a.s., kaže: „Onoga ko ne ostavi laž i postupanje po lažnom iskazu, Allahu ne treba njegovo sustezanje od hrane i pića“. Ako se čini jedan grijeh (ostavljanje namaza), to ne znači da treba činiti i druge grijehe (nepoštenje itd.). Prema tome, takvu osobu ne treba obeshrabrivati da ne posti, već na lijep način ohrabrivati da uz post počne obavljati namaz i druge islamske dužnosti. Žena koja se ne oblači po islamskim propisima dužna je postiti. Grijeh zbog neislamskog odijevanja ne povlači za sobom automatsku neispravnost niti oslobođenost od posta, namaza i ostalih ibadeta. Ukoliko postač ne uspije iskontrolisati svoj pogled, post mu neće biti pokvaren, ali će mu sigurno biti umanjena vrijednost itd. Stoga, ako bi postač radio neke grijehe koji ne izvode iz vjere nagrada za njegov post bit će umanjena, ali, formalno, njegov post nije pokvaren i on nije dužan da naposti taj dan. Da li će taj post biti primljen kod Boga, to je drugo pitanje. Allah o tome odlučuje. Allah nagrađuje za dobra djela, oprašta i kažnjava za grijehe; to je u Njegovoj ingerenciji. Ne možemo onom ko griješi u nečemu - a svako u nečemu griješi - osporiti pravo i obavezu da izvršava bilo koji ibadet i da se nada Božijoj milosti. On na Budućem svijetu neće oprostiti, kako kaže u Kur'anu, onome ko Mu je širk činio, a oprostit će kome hoće mimo toga grijeha. „Ko uradi koliko trun dobra, vidjet će ga. A ko uradi koliko trun zla, vidjet će ga“, kaže Uzvišeni Allah u suri Ez-Zilzal. U svakom slučaju potrebna je teoba zbog grijeha u ramazanu, kao i van njega. Također, manji grijesi se brišu davanjem sadekatu-l-fitra.

Postupci i radnje koje su dozvoljene postaču

Mnoge radnje i postupci ostaju dozvoljene postaču. Tako je npr. postaču dozvoljeno rashlađivanje vodom, tuširanje, kupanje, ispiranje usta i nosa, pranje zuba, korištenje kozmetike i sl. Tokom upražnjavanja ovih radnji postač treba biti oprezan da ne prijeđe granicu dopuštenog i tako pokvari svoj post. U tom kontekstu je i preporuka Allahova Poslanika, s.a.v.s., u kojoj kaže: „A kada ispiraš nos, temeljito to uradi, osim ako postiš.“

Higijena i medicinski tretmani

Pored kupanja, održavanja noktiju, kose i općenito higijene, lijekovi i medicinski tretmani koji ne kvare post su: kapi za oči, kapi za uši, ispiranje uha, kapi ili sprej za nos, ako se izbjegne gutanje supstance koja dospije u grlo; tablete koje se stavljaju pod jezik protiv gušenja u grudima (angina pectoris) ili neki drugi lijekovi koji se koriste na takav način pod uvjetom da se izbjegne gutanje supstance lijeka koji dospije u grlo; liječenje – brušenje ili vađenje zuba, skidanje kamenca, održavanje oralne higijene zubnom četkicom ili misvakom, uz izbjegavanje gutanja onoga što može dospjeti do grla pri tim radnjama; ispiranje nosa, grla ili korištenje oralnih rastvora i medikamenata za lokalno liječenje usne šupljine, uz izbjegavanje gutanja onoga što dospije do grla; liječenje injekcijama: insulin, intravenske, potkožne (potkožna aplikacija lijeka) i mišićne – muskularne, izuzimajući ubrizgavanje infuzije i tekućine; oksigen i inhalatorni anestetici osim onih koji se daju u infuzijskim rastvorima; supstance koje se apsorbiraju u tijelo putem kože: kreme, mehlemi i flasteri hemijskih i medicinskih – ljekovitih sastojaka; nenamjerno, nezrokovano povraćanje za razliku od namjerno izazvanog povraćanja; medicinski instrumenti i pomagala koji se koriste za vaginalni pregled: spekulum, gel za ultrazvučnu sondu, higijenski zaštitnik (kondom za sondu), radnje općeg ginekološkog vaginalnog pregleda (prst) itd.; pregled maternice spekulumom ili ultrazvučnom sondom kroz vaginalni kanal; umetanje katetera u mokraćne kanale ili ubacivanje kontrasta u kanale za radiološke pretrage, ubrizgavanje lijeka putem mokraćnih kanala ili stavljanje vaginaleta u rodnicu, ili ispiranje mokraćnih kanala (beške).

Također, davanjem krvi ne kvari se post dobrovoljnog davaoca, analogno postupku hidžame (puštanje krvi). U vjerodostojnom hadisu se navodi da je Vjerovjesniku a.s. obavljena hidžama tokom posta.

*Kada Allah
zavoli ljude
iskuša ih,
pa ko bude
zadovoljan
pripada mu
zadovoljstvo,
a ko se rasrdi
pripada mu
srdžba.
(Hadis)*

Fidja i kategorije kojima je dozvoljeno da ne poste

Kao što je poznato postoje razlozi zbog kojih Allah, dž.š. potpuno ili privremeno oslobađa obaveze posta. Ti razlozi su bolest, trudnoća, dojenje, težak rad i putovanje. Ovdje ćemo ukratko objasniti pitanje teškog fizičkog rada i bolesti, jer su oni aktuelni i oko njih ima najviše dilema. Osobe koje rade teške fizičke poslove tokom kojih gube velike količine tečnosti tako da bi post mogao ugroziti njihovo zdravlje, imaju opravdanje (uzur) da prekinu post i naposte propuštene dane shodno kur'anskom ajetu: „A ko se razboli ili se na putu zadesi, neka isti broj dana naposti, - Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate...” (El-Bekare, 185). Ono što može dovesti do bolesti ili do usporenja ozdravljenja može imati tretman bolesti. U dane vikenda ili odmora, nema opravdanja da se ne posti. Također, islamski pravnici smatraju da osobe u sličnim slučajevima trebaju zanijetiti post i da mogu prekinuti post tek kada osjete veliku teškoću zbog posta. Naime, ne bi bilo ispravno postupati suprotno od prethodno rečenog, tj. da se taj dan uopće ne zaposti zbog planiranog posla, jer Allah, dž.š., može dati da se lijepo isposti ili da se planirani posao odgodi, odnosno zbog nečeg bude onemogućen. Bolest zbog koje je dozvoljeno ne postiti je bolest koja postaću prouzrokuje velike probleme i bolove, ili se zbog posta pogoršava, odnosno sporiije liječi. Procjenu takvog stanja vrši sama osoba na temelju vlastitog iskustva ili na osnovu mišljenja pouzdanog ljekara muslimana. Svi islamski pravnici se slažu da postoje dvije vrste bolesnika kojima je dozvoljeno da ne poste i to: bolesnici sa trajnom i bolesnici sa akutnom bolešću. Oni sa trajnom, neizlječivom, bolešću će za svaki propušteni dan ramazanskog posta dati fidju, tj. nahraniti jednog siromaha. Druga vrsta bolesnika je bolesnik za čije ozdravljenje ima nade i on će zbog bolesti tokom ramazana neće postiti, ali će poslije ramazana nadoknaditi propuštene dane. Napominjemo da osoba koja iz opravdanih razloga ne posti ne treba da javno to pokazuje, a neki učenjaci smatraju da je čak dužna, tj. obavezna, iz poštovanja prema časnosti mjeseca ramazana, da izbjegava javno konzumiranje hrane ili pića. S obzirom da postoje lakše bolesti uz koje se može postiti, te da se tokom posta mogu koristiti određeni lijekovi i obavljati neki ljekarski pregledi i medicinski tretmani, mi ćemo ih ovdje spomenuti uz napomenu da je ljekar musliman dužan da posavjetuje pacijenta u pogledu medicinskih pretraga i liječenja, te da mu

predloži odlaganje spomenutih oblika pregleda i liječenja poslije iftara ili ramazana, ako to neće izazvati štetu i pogoršati zdravstveno stanje pacijenta. Također, žena koja dobije menstruaciju tokom posta, prekinut će post i nema potrebe da nastavi s gladovanjem do kraja dana. Taj dan joj se ne broji da je postila i dužna je napostiti ga.

Trudnica koja se boji za svoje i zdravlje ploda kojeg nosi nije obavezna postiti za vrijeme trudnoće, ali je obavezna napostiti propuštene dane kada to bude u stanju. U slučaju da se dojilja boji da će post ugroziti njeno i zdravlje dojenčeta, nije obavezna započeti post, već će napostiti propuštene dane. Međutim, ako te bojazni nema, onda će započeti post, pa ako osjeti slabost ili bojazan da nema dovoljno mlijeka za dojenje, prekinut će post i napostiti propušteni dan. Dojilja sama treba procijeniti svoje stanje na osnovu vlastitog iskustva i osjećanja, a može konsultirati i ljekara. Fidja za jedan dan iznosi koliko iznosi sadekatu-l-fitr za jednu osobu u zemlji u kojoj se živi. Ukoliko osoba ne posjeduju imovinu kojom može izvršiti fidju, nije ni dužna. Može sačekati do vremena kada bude u mogućnosti. Ako do toga ne dođe, neka zatraži oprost od Allaha. On je milostiv i prašta.

Nema zapreke da se fidja uplati na račun Rijaset, muftijstva ili medžlisa Islamske zajednice, s napomenom da je svrha uplate fidje za potrebe društvene brige pri u okviru Islamske zajednice. Kao što je poznato, Rijaset Islamske zajednice ima poseban Ured za društvenu brigu koji usmjerava određena sredstva za potrebe siromašnih i socijalno ugroženih osoba, a pri muftijstvima i medžlisima djeluju koordinatori za društvenu brigu.

*Blago onome
ko bude našao
na Sudnjem
danu na svojoj
ploči (kartici)
upisano mnogo
istigfara.
(Hadis)*

Uslovi fidje

Fidja za neispoštene dane ramazana se plaća u slučaju trajne nesposobnosti ili spriječenosti, uslijed teške hronične bolesti i starosti, da se propušteni dani naposte. Fidja za jedan dan posta iznosi koliko iznosi sadekatu-l-fitr za jednu osobu, tj. koliko iznos jednodnevne ishrane siromaha i može se dati siromašnim osobama u spomenutu svrhu. Ukoliko ima mogućnosti da plati fidju, dužan je to učiniti, ukoliko nema, onda kada bude u prilici, a ako ne mogne nikako, s njega spada obaveza. On najbolje zna da li ima mogućnost

platiti fidju ili ne. Budući da se ni da se iznos za keffaret ne može dati uzlaznoj i silaznoj liniji, tj. onima koje je inače obaveza izdržavati u slučaju potrebe, to nije ispravno ni u slučaju fidje.

Način napaštanja

Obaveza napaštanja propuštenih dana ramazanskog posta nije vremenski precizirana obaveza. Uzvišeni kaže: «A onome od vas koji bude bolestan ili na putu – isti broj drugih dana». (El-Bekare, 184) U ajetu nije precizirano vrijeme niti način napaštanja, tj. da li se propušteni dani moraju napostiti uzastopno ili ne. Međutim, poželjno je, ali ne i obavezno, da se propušteni dani naposte prije dolaska novog ramazana i da to bude u kontinuitetu. Ukoliko se ne naposte do novog ramazana, dužnost je napostiti ih poslije ramazana. Ne smeta da to bude i u vrijeme kraćih dana, ali je svakako bolje da naknadno izvršena obaveza bude što sličnija i vjernija slika izvorne obaveze. Dane koje žena propusti postiti tokom ramazana zbog hajza ili nifasa dužna je napostiti kada to bude u stanju.

Prema fetvi fetva-i emina Enesa Ljevakovića budući da vrijeme napaštanja propuštenih dana posta nije strogo fiksirano, tako da se može napostiti do slijedećeg ramazana, pa čak i poslije, ukoliko se iz nekih razloga ne bi moglo napostiti do slijedećeg ramazana, ostaje mogućnost da se isposti šest dana ševvala nafile, a nakon toga poste propušteni dani ramazana. Druga opcija jeste da se naposte propušteni dani ramazana, a potom šest dana ševvala, što je sigurnije, zato što je bolje prvo se riješiti obaveze i duga, a potom činiti ono što je dobrovoljnog karaktera. U svakom slučaju, nijjetom treba razdvojiti da li se napaštaju propušteni dani ramazana ili poste dani ševvala.

Blagoslov ramazanskog vremena

.....
NEDŽAD GRABUS

Mjeseci redžeb i šaban su u muslimanskoj tradiciji navjestitelji blagoslovljenog mjeseca ramazana. Muslimanski koncept duhovnosti je primarno osoban, svako pojedinačno ozbiljuje svoj vjerski i spoznajni put, izravno se obraća Svemogućem Bogu, nema potrebe za posrednicima i svako će osobno odgovarati za svoja djela. Pa ipak sav vjernički društveni segment religioznosti snažno je utkan u zajedništvo koje se reflektira kroz džematsko obavljanje namaza i svjedočenje slijeđenja sunneta Muhammeda, a.s. U tome pojedinac postaje dijelom zajednice vjernika koja je međusobno emocionalno povezana u svjedočenju vjere i razvijanju dobročinstva (birr) što vodi ka punoljetnosti u vjeri i zrijenju svijesti o Bogu (takva). Zajednički narativ o svetim mjestima i svetim vremenima u islamskoj tradiciji podžije duh povezanosti ljudi različitih društveno-ekonomskih, jezičkih i etničkih naslijeđa.

Tamo gdje nestaju različitosti

Sve te različitosti nestaju pred Jednim i Jedinim Stvoriteljem, Darovateljem života i smrti. To nije ni šejtanska iluzija ni politički konformizam kojeg ljudi – zavisno od historijskih i društvenih okolnosti stalno potiču – to je ideal moguć za postići samo na osnovu kur'anskih poruka koje su objavljivane na brežuljcima Mekke i dolinama Medine te su postale polog ljudskom rodu. Taj polog i mi čuvamo u svojim srcima i umovima četrnaest i pol stoljeća nakon prvog susreta Odabranog Poslanika i Džibrila. Sveta mjesta i blagoslovljeno vrijeme daju čovjeku osjećaj sigurnosti u traganju za smislom života i odgovorima na pitanja koja sebi postavlja svako razumno biće: zašto živim, kamo idem i šta će biti poslije ovozemaljskog života? Tehnički i tehnološki napredak, digitalizacija svijeta, megapolisi, filmska industrija, društvene mreže, stalna fluktuacija ljudi i kapitala, želja i pohlepa da se ima što više materijalnih vrijednosti doveli su čovjeka na rub animalnog nivoa u kojem se sve više odmiče od svoje suštine, "ahsan at-takvim – najljepšeg sklada". Može li nam bla-

goslovljeno vrijeme ramazana pomoći da učinimo zaokret u životu i počnemo temeljitije sagledavati vrijednosti poruka sa Vrela Života – Časne Knjige? Može, u to uopće ne treba sumnjati: “To je Knjiga u kojoj nema nikakve sumnje”.

Ljudi ne čuju naše molbe – Allah čuje

Valja se obratiti Svemogućem Bogu, uspostaviti komunikaciju, moliti i dovit, jer ljudi često ne čuju naše molbe i nisu osjetljivi na naše stanje, a Svemogući Bog uvijek sve čuje i sve zna: “A kada te sluge Moje za Mene pitaju, Ja sam doista blizu! Odazivam se molbi čovjeka kada me moli!” U islamskoj tradiciji postoji više načina da se postigne duhovni zaokret u životu. Svaka promjena načina života koji nije sukladan vrijednostima vjere počinje čvrstom odlukom da se čovjek pokuša osloboditi svojih slabosti koje ga pritišću i stalno tjeraju da ponavlja greške i grijeha koji mu ometaju duhovni i osobni rast u vjeri. Promjena počinje s priznanjem slabosti i traženjem oprosta od Stvoritelja Svjetova. Čovjek je sklon grijehu, zato je prvi korak nakon priznanja slabosti učenje tevbe-istigafara kojeg je Muhammed, a.s., kao osoba sačuvana od grijeha, učio svakodnevno i preko 70 puta. U našem govoru o vjeri najčešće govorimo da vjerujemo u Boga (Amentu billahi). Da li vjerujemo Bogu? Jedno od Božijih imena jeste el-Mu'min, što nam daje mogućnost da imamo nepokolebljivo povjerenje u Boga, jer nam daje sigurnost, da govorimo samo istinu i zadobijemo povjerenje ljudi. Zato je u blagoslovljenim vremenima preporučeno intenzivnije posvećivanje duhovnosti. Jedan od puteva snaženja svijesti kod čovjeka o suštinskim pitanjima života jeste post.

Post cijelim bićem

Hazreti Merjema posti šutnjom. Koliko samo suvremenoj civilizaciji nedostaje hazreti Merjeminog posta! Poslanik, a.s., svjedoči da je “Post štit”. Čovjek se zaštititi od loših riječi i djela. Ramazansko vrijeme je blagoslovljeno jer je u njemu poteklo Vrelo Života, Kur'an, koji oblikuje, čuva i grije naše duše i daje smisao našim životima i kada smo mi indiferentni prema njegovima neupitnim istinama. Ramazansko vrijeme nas na blagi način uvede u svijet smirenosti i osnaži u našoj ljudskosti i naputi nas idealu “ahsan-at-takvima – najljepšega sklada”. Ramazan nas podsjeti i podučiti da Svemogući Bog voli ljude, da je Milostiv, oprašta grijeha i Svojom Milošću uvodi u Džennet. Svemogući Bože osnaži nas u vjeri i pomoz da Tebe i Tebi vjerujemo!

Bedr je ogledalo svakog muslimana

.....
REŠID HAFIZOVIĆ

Allāh vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili nejak – zato se bojte Allāha, da biste bili zahvalni (Āl'Imrān, 123).

Sudeći po broju učesnika, bitka na Bedru je bila jedna mala, ali po svojoj važnosti za budućnost jedna od najznačajnijih bitaka u povijesti islama. Koliko je bila važna za ideju islama, kao samu baštinu Božiju, dostatno govori vapaj pečatnog Poslanika islama (a.s.), kada je neposredno pred sami boj zava-pio: „*Gospodaru, ako ova mala skupina danas bude poražena u ovoj bici, nikoga više neće biti na Zemlji ko će Ti se istinski klanjati!*“ Bog je odgovorio na zaziv Miljenika svoga i poslao vojsku od pet hiljada meleka, mnogo više od broja kojemu se Muhammed a.s. nadao (Āl'Imrān, 124-125). U bici koja se vodila u srcu 'ramazanskog vremena', bici koja je značila život ili smrt, biti ili ne biti, Bog je stao na stranu muslimana, istinskih a ne metaforičkih, i darovao im pobjedu koja je promijenila svijet (*el-Enfāl*, 17), jer Bog uvijek staje na stranu onih koji su odnjugovani, ako su odnjugovani, na vrijednostima Njegovih Imena i Atributa (Tirmizī, *Tefsīr* 15:6).

Koliko god je ta pobjeda bila važna za mladu muslimansku zajednicu, ostala je biti mnogo važnija za svaki pojedinačni muslimanski život u kasnijim vremenima, život koji bi morao biti njegovan na istim odlikama i vrijednostima na kojima su stasali prvi muslimani okupljeni oko pečatnog Poslanika islama (a.s.). Bog nije pomogao prve muslimane zbog same ideje islama, jer ta ideja je baština Njegova Bića za koju On zna da nikada ne može u napast i pogibelj dovedena biti (Āl'Imrān, 126). Bog se, uostalom, umije brinuti za svoju baštinu. Bog ih je, zapravo, pomogao zbog njih samih. Podržao ih je zbog onoga što oni jesu, i nikada njegova pomoć u povijesti nije izostajala kadgod su muslimani bili ono što uvijek trebaju i moraju biti: iskreni, hrabri jedinstveni, nesebični, bogobojažljivi, dosljedni, solidarni, miroljubivi, uljuđeni i budni.

A morali su takvi biti jer ih je odgajao Poslanik (a.s.) koga je odnjegovao njegov Gospodar i poučio ga najljepšem odgoju. To su bila *muslimanska* pokoljenja koja nisu lagala, nisu krala, nisu nedužne ubijala, nisu jezikom i rukama svojim ugrožavala druge ljude i njihove imetke, niti su se uplitala u tuđe živote, a zanemarivali svoje vlastite. Bili su to ljudi takve javne muslimanske kulture koja je plijenila i koja ih je, jednostavno, činila poželjnim za druge i drugačije.

Međutim, ti ljudi nisu takvi rođeni, oni su *takvi postali* i *ostali* do kraja svojih života. Makar su rođeni u ontološkoj postelji islama (*fitra*), prema svjedočenju Muhammeda (a.s.), oni su ipak njemu došli kao pagani, idolopoklonici, a on ih je vlastitim primjerom i vlastitim životom učinio takvim *muslimanima* da su postali ozbiljan i dovoljan razlog za onakvu Božiju milost i potporu kakvu su primili na Bedru na dan odsudne odluke. Dakle, kakvi su bili do Bedra i na samome Bedru, *muslimani* Bedra su ostali isti i kroz preostale godine svoga života, a to je upravo ono što znači *biti musliman* u svijetu za sebe i za druge. Musliman nije biološka ili ne samo biološka, već ponajprije misijska činjenica koja se glanca kroz sve zemaljske godine našeg života. Ti muslimani su bili i ostali zvijezde vodilje za kasnije muslimane (Maybudi, *Kešf*, I:561), kako svjedoči pečatni Poslanik islama (a.s.), pa i za nas u Bosni, ovdje i sada. Nikada se nisu ortačili sa dušmanima muslimana i borili se protiv nekih drugih muslimana, kako se to danas među muslimanima zbiva diljem muslimanskog svijeta, nego su milostivi i samilosni bili jedni prema drugima, a prema neprijatelju strogi i nepopustljivi. Cijenili su svaki ljudski život i na bojištu su oduzimali život samo onome ko je izravno atakovao na njihov vlastiti život. Njihov odnos prema zarobljenicima na Bedru je to najbolje posvjedočio. Svakom zarobljenom pismenom neprijatelju poklanjali su slobodu pod uvjetom da opismeni deset muslimana. Mogli su oni iskati i neku drugu otkupninu, ali bolje i strateškije od ove nije bilo i nikada je ne može biti.

Koliko god ovaj postupak prvih *muslimana* govori u korist poštivanja ljudskog, pa makar i dušmanskog života, i tolerancije, još više govori o njihovoj ljubavi prema pismenosti, znanju i kultur-

*Sine Ademov
(čovječe), ako
se ne stidiš,
radi što hoćeš!
(Hadis)*

noj uljudbi. To je bila ona *muslimanska* svijest koja je jasno znala da 'bedr sablje' traje kratko i prolazi brzo, ali 'bedr vlastite duše, srca, uma, pera, tinte i knjige', taj 'bedr' traje cijeli život u nesmiljenoj samospoznajnoj borbi sa sobom i protiv sebe. U tu 'bitku' se ne ide bez 'pera i tinte', tog svjetlosnog krvotoka duha, a bez 'džihada perom i tintom' nema svjetla znanja i mudrosti bez kojih jedan *muslimanski* život ne može da se pretakne u blistavi krijes koji osvjetljuje put onima koji još bauljaju u mraku neznanja i barbarizmu nepismenosti. Bez znanja i mudrosti, uostalom, nijedan musliman ne može pristupiti sadržaju Kur'āna, toj 'Allāhovoj trpezi' (Dārimī, *Fadā'il el-Kur'ān*, II, 1.422) razastrtoj usred ramazana, pored koje bdije duh pečatnog Poslanika islama (a.s.) i čeka 'uzvanike Milostivoga' (*Merjem*, 85), koji se pravim *muslimanima* zovu, da joj pristupe i uzmu spoznaje prikladne njihovu personalitetu.

Kako bi nepismeni mogli pristupiti toj 'ramazan-skoj trpezi', kad njen sadržaj čini Kur'ān kao neposredni otisak Božijeg Znanja, a Božije Znanje je najobuhvatniji Božiji Atribut čije blagodati je Bog učinio krajnjom svrhom vlastitog stvaranja i najuzvišenijim oblikom ljudskog slavljenja Boga? Ondje, u Kur'ānu je Bog, između ostalog, objasnio detaljno sva pravila vojevanja 'bedra sabljom', na kojem se lije krv, i 'bedra sa vlastitom dušom' na kojem se lije tinta i beru plodovi znanja i mudrosti, vjere i ljubavi, slobode i odgovornosti, strahopoštovanja i nadanja. . . A njegov Poslanik (a.s.) je samo još dodao da je teže, ali bolje i isplatiće vojevati 'bedr tintom i perom', jer koliko god je vrijedna kap krvi paloga šehīda, kao svjedoka istine, u ma kojoj historijskoj bici, mnogo je vrjednija kap tinte učenjaka koji ispisuje plavu 'odbrambenu liniju' mudrosti i znanja oko ljudske civilizacije, uzdiže je, uljuđuje i prosvjećuje kako ne bi u napast dovedena bila. No, kada se jedna *muslimanska* svijest uz suštinsko i punovažno znanje okiti još i duhovnom vrlinom (*edeb*) i moralnim ćudoređem (*memākir el-ahlāk*) (Ahmed, *Musned*, I:403), kako je svjedočio vlastitim životom sam Miljenik Allāhov, ta svijest neće samo osvjetliti svijet, nego će ga i pripitomiti, umiti i nagizdati odorom raskošne duhovne kulture i civilizacijske uljudbe.

Svi se čvrsto
Allahovog
užeta držite i
nikako se ne
razjedinjujte!
(Kur'an, 3:103)

Upravo tu svijest je Bog pozvao u svijet da bude duhovna avangarda ljudskome rodu (*Āl'Imrān*, 110) i da podijeli sa ostatkom ljudskoga roda najuzvišenije plodove Bedra, kao kolijevke najuzvišenijih vrijednosti koje je Bedr utemeljio, i kao ogledala koje je stavljeno pred svakog *muslimana*, ogledala pred koje svaki *musliman* u svakom vremenu treba stati i ogledati se u svakom danu svoga života, kako bi se mogao prizvati svijesti o tome šta uopće znači *biti musliman* u svijetu.

Lejletu-l-kadr – svetošću kondenzirano vrijeme

ENES KARIĆ

U devedeset sedmoj sūri Kur'āna za *Noć snage* (*Laylatu l-qadr*)¹ kaže se da je vrijednija od hiljadu mjeseci. Kur'ānska gradacija "jedna *Noć al-qadr* vrijednija je od hiljadu mjeseci" – upućuje na prosti matematički izračun: Ako se hiljadu mjeseci preračuna u godine, dobije se da je *Laylatu l-qadr* vrijednija od 83 godine, 4 mjeseca, tri sedmice, dva dana, jedan sat, 19 minuta i 59 sekundi!² Dakako, ovaj izračun vrijedi ako se uzme da hiljadu mjeseci jesu oni mjeseci unutar niza *Sunčevih mjeseci* i *Sunčevog kalendara*. Ali, s obzirom na činjenicu da se *Laylatu l-qadr* spominje u Kur'ānu (i ramazanu), dobro je da se izračun (*Noć al-qadr* naspram hiljadu mjeseci) saobrazi po *Mjesečevim mjesecima* (i lunarnom, hidžretskom kalendaru). Čak i u tom slučaju imaćemo približno vrijeme od 83 godine po hidžretskom kalendaru.

Moguće je da se ovim znamenitim spomenom odabrane *Noći snage* ukazuje na to da predanost i pobožnost u *Noći al-qadr*, kvalitetom i vrijednošću štovanja Boga, pokriva pobožnost koju bi ljudi, muškarci ili žene, predano i smjerno obavljali i očitovali tokom jednog dugog ljudskog vijeka – onog od 83 godine!

Iz ovog se posve jasno vidi da Božanska Riječ Kur'āna priznaje *svetošću kondenzirana vremena* kojima dariva ljude i čovječanstvo. Ali, jednako tako Kur'an priznaje i *svetošću kondenzirane prostore*. Sūra *TāHā/TāHā* (20:12) oglašava Božanski poziv Mūsāu, a.s., da "izuje sandale svoje, jer u svetoj Dolini Ṭuwā on je". Opet je posrijedi gradacija koja se i ovdje posve jasno vidi. Kao što *Noć al-qadr* u sebi sažima vremensko prostranstvo od hiljadu mjeseci, tako i Dolina Ṭuwā emanira svetost takve snage da je potrebno po njezinim prostorima gaziti bosim nogama, neposredno i neposredovano!

1 Usp. *Laylatu l-qadr* (97:3).

2 Dato prema: *1000 months to years - Unit Converter* (pristup stranici 5. april, 2020)

Komentatori Kur'āna kažu da je *Laylatu l-qadr*³ istovjetna sa *Laylah mubārakah*,⁴ *Blagoslovljenom noći*. Obje noći spomenute su iznimno (u sūrama 44. i 97.), snaga u *Laylatu l-qadr* je Božanska na isti način kao što je blagoslovljenost u *Laylah mubārakah* izravno od Boga i Božanska! Praktički, radi se o jednoj te istoj noći. Imajući u vidu da se Kur'an objavljuje u toj noći, to posve jasno znači da je sam Kur'an, po svojoj naravi, obilježen atributima snage i blagoslovljenosti. Rijek Kur'āna je snažan, to je Knjiga blagoslovljenih značenja.

Ali, ima jedno pitanje koje sugeriraju komentatori: Zašto se ovdje prioritet dao noći? Gdje je tu dan?

Naravno, komentatorskih odgovora na ovo pitanje ima mnogo.

Prvo, objava ili revelacija Kur'āna se u samom Kur'anu naziva *svjetlošću* (usp. 42:52., tu se kaže "da je Knjiga Kur'āna učinjena svjetlošću..."⁵) To znači: Kur'an je svjetlost koja se spušta i objavljuje u toj *qadarskoj noći*, svjetlost Kur'āna čini tu noć sjajnom i blještavom onoliko koliko ima svjetlosti u hiljadu mjeseci! Dakako, riječ je o duhovnim svjetlostima, onima koje Kur'an uvijek i donosi.

Drugo, Božansko stvaranje je stvaranje kako tmine, tako i svjetlosti. To dvoje zaprema najveći dio prostranstava Svemira. Oboje, i tmina i svjetlost, jesu koprene kojima Bog i skriva i pokazuje Svoje stvaranje. Čovjekovom vidokrugu se tokom noći prevalentnom ukazuje tmina, a tokom dana čovjeku se čini da je svjetlost ta koja prevladava. Noć i dan, dan i noć... jedno bez drugog ne postoji, već se to dvoje međuse stalno saodređuje.

Treće, u sūri *Noć snage* ili *Laylatu l-qadr* poseže se za jednom skrovitom antinomijom noći, s jedne, i Objave Kur'āna, odnosno Upute čovjeku i čovječanstvu, s druge strane. A događaj revelacije Kur'āna, ili događaj Objavljenja Upute, treba biti popraćen intenzivnom pobožnošću. Sami ljudi svojom pobožnošću doprinose vrijednosti *qadarske noći*. Simbolički, ovim se ova noć spominje i kao

Allah kaže:
na Sudnjem
danu ja ću biti
protivnik trojici:
... i čovjeku
koji je unajmio
nadničara, od
njega dobio
sve što je
zahtijevao, a
nije mu platio!
(Hadis kudsijj)

3 NoćSnage, Noć Kadr/Laylatu l-qadr, 97:3.

4 Dim/ad-Duḥān, 44:3.

5 Usp. *Dogovaranje/aš-Šūrā*, 42:52. Arthur John Arberry: "...but We made it a light." (vol. II, p. 198.); Tarif Khalidi: "... but We brought it forth as a light." (p. 398.); Max Henning: "Jedoch machten Wir es zu einem Licht" (S. 489); Крачковский: "...но Мы сделали его светом..." (str. 340); Hartmut Bobzin: "Wir aber machten es zu einem Licht" (S. 431).

jedno *svetilišno zdanje* u kojem ljudi vrše obrede i klanjanje čiji je glavni cilj – predanost Bogu!

Recimo na kraju ove crtice da se u Kur'ānu, u pravilu, noć spominje prije dana. Kao da je noć osnova, a dan ono što je izvedeno, što je došlo kasnije. Ima komentatora Kur'āna koji, ne bez osnova, tvrde da je to zato što jedino Bog može stvoriti noć u globalnim i svemirskim razmjerima. Čovjek može sačiniti svjetiljku kojom, u vrlo ograničenim dometima, šalje snopove svjetlosti, kako one bezbojne tako i obojene. Ali, nemoguće je da čovjek napravi uređaj kojim može unao-kolo slati "snopove tame" ili "snopove noći".

Imajući baš to u vidu, Muhammed Iqbal pjeva:

"Ti si [o Bože] stvorio noć, a ja svjetiljku,
Ti si stvorio glinu, a ja ćup,
Ti si stvorio pustinje, planine i šume,
a ja proizvedoh voćnjake, vrtove i nasade,
ja sam [o Bože] onaj koji kamen promiseće u ogledalo,
ja sam taj koji promiseće otrov u protuotrov!"⁶

*Zašto bi vas
Allah kažnjavao
ako budete
zahvaljivali i
vjerovali? Allah
je blagodaran
i sveznajući.
(Kur'an, 4:147)*

Sūra *Laylatu l-qadr* sadrži dalekosežnu poruku: Sa svjetlošću Kur'āna i lijepom namjerom ljudi će moći činiti velika i hvale vrijedna djela, sve to za vrlo kratko vrijeme, koliko traje jedna *qadarska noć*. Ali će dobrote tih djela vrijediti kao da se na njima radilo hiljadu mjeseci!

(...)

6 Prema: Annemarie Schimmel, *Džibrilovo krilo*, El-Kalem, Sarajevo, 2013., str. 173.

Vrijednosti ibadeta u ramazanu

.....
JUSUF DŽAFIĆ

Nagrada za post

Uzvišeni Allah posebno nagrađuje za ramazanski post. Ebu Hurejre, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., je kazao: ‘Allah, Silni i Uzvišeni, je kazao’: *Svako dobro djelo sina Ademovog pripada njemu, izuzev posta. Naime, on je Moj i Ja za njega (posebno) nagrađujem. Dosta se on suzdržao od hrane i pića samo zbog Mene. Stoga je njegov post Moj i Ja za Njega (posebno) nagrađujem. Svako dobro djelo će biti računato od deset do sedamsto puta, osim posta. Tako je on Moj i Ja za njega (posebno) nagrađujem.*“ (Bilježe ga Ahmed, Darimi i dr.) U drugom hadisu, kojeg bilježe Ahmed, Nesai, Darimi i dr., navodi se da onaj ko isposti cijeli ramazan kao da je ispostio deset mjeseci. A, Ebu Ejjub el-Ensari, r.a., prenosi da je Allahov poslanik, s.a.v.s., kazao: „Ko isposti ramazan, pa ga potom poprati sa (postom) šest dana ševvala, računat će se kao da stalno posti (cijelu godinu).“ (Bilježe ga Muslim, Ahmed i dr.)

Za postače su pripremljena posebna džennetska vrata po imenu Rejjan. Sehl ibn Sa'd prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kazao: „Džennet ima osam vrata. Među njima su vrata koja se zovu Rejjan (ErRejjan). Kroz njih će ući samo postači.“ (Bilježe ga Buhari, Taberani, Bejheki i dr.)

Ko isposti ramazan, bit će mu oprošteni prethodni mali grijesi. Ebu Hurejre, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., je kazao: ‘Ko isposti ramazan, vjerujući i nadajući se (nagradi), bit će mu oprošteni grijesi.’“ (Bilježe ga Buhari, Muslim, Ahmed i dr.) Također, ko provede Lejletu-l-Kadr u ibadetu, bit će mu oprošteni prethodni mali grijesi: Ebu Hurejre, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., je kazao: ‘Ko provede Lejletu-l-Kadr, vjerujući i nadajući se (nagradi), bit će mu oprošteni prethodni grijesi.’“ (Bilježe ga Buhari, Muslim, Ahmed i dr.) Kako bi se opisala deresža postača kod Allaha, dž.š. navodi se

hadis: „Tako mi Onoga u čijoj Ruci je moja duša, zadah iz usta postača je Uzvišenom Allahu draži od mirisa miska.“ (Bilježe ga Buhari, Muslim, Ahmed i dr.) Također, koliko je postač blizu Božije milosti govori i hadis da „postač tokom iftara ima dovu koja se ne odbija.“ (Bilježe je Ibn Madže, Taberani i dr.)

Nagrade i pohvalne radnje u ramazanu

U ramazanu nafla vrijedi kao farz, farz kao 70 farzova, a Lejletu-l-Kadr je bolja od 1000 mjeseci. Selman el-Farisi, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., nam je držao hutbu zadnjeg dana ša'ba-na, pa je kazao: 'O ljudi, došao vam je veličanstven mjesec, blagoslovljen (mubarek) mjesec, mjesec u kojem je noć bolja od hiljadu mjeseci (tj. Lejletu-l-kadr)... Ko u njemu uradi dobro djelo, kao da je uradio farz izvan njega, a ko u njemu uradi farz, kao da je uradio sedamdset farzova izvan njega... To je mjesec čiji je početak milost (rahmet), sredina oprost (magfired), a kraj oslobađanje od Vatre...' (Bilježe ga Huzejme, Bejheki i dr.)

Ko je putnik, ima izbor da posti ili naposti. Hamza ibn Amr el-Eslemi, r.a., prenosi da je pitao: „Allahov poslanice, smatram da imam snage da postim na putu. Dakle, da li mi je to grijeh?“ Na to je Allahov poslanik, s.a.v.s, odgovorio: „To je olakšica (tj. izostavljanje posta na putu). Stoga, ko je uzme, to je lijepo, a ko više voli da posti, njemu to nije grijeh.“ (Bilježe ga Muslim, Buhari, Ahmed i dr.)

Pohvalno (mustehabb) je požuriti s iftarom. Sehl ibn Sa'd, r.a., prenosi da je Allahov poslanik, s.a.v.s., kazao: „Moj ummet će biti u dobru (hajru) sve dok budu požurivali sa iftarom.“ (Bilježe ga Buhari, Muslim, Ahmed i dr.) S druge strane, pohvalno je odužiti sa sehurom: Ebu Zerr, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., je kazao: 'Moj ummet će biti u dobru (hajru) sve dok budu požurivali sa iftarom i oduživali sa sehurom.'“ (Bilježe ga Ahmed, Taberani i dr.) Također, Poslanik, a.s. je kazao: „Ustajte na sehur, jer je doista u sehuru bereket (blagodat).“ (Bilježe ga Buhari, Muslim, Ahmed i dr.)

Nahraniiti postača znači dobiti istu nagradu kao postač: „Ko nahrani postača, imat će nagradu kao i postač, bez da se postaču umanjni išta od nagrade.“ (Bilježe ga Tirmizi, Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madže, Nesai i dr.) Poslanik, a.s., je u ramazanu bio najdarežljiviji i najviše je učio Kur'an. Abdullah ibn Abbas, r.a., prenosi: „Allahov poslanik, s.a.v.s., je bio najdarežljiviji čovjek, a bio je najdarežljiviji u

ramazanu, kada mu je dolazio Džibril. On mu je dolazio svake ramazanske noći, kako bi zajedno učili Kur'an. Tako je Allahov poslanik, s.a.v.s., bio izdašniji u činjenju dobra (hajra) od poslanog (koristonosnog) vjetra.“ (Bilježe ga Ahmed, Buhari, Nesai i dr.)

Ramazan u praksi ashaba

Nesumnjivo, najbolja generacija u povijesti čovječanstva koja je hodila zemljom su ashabi, jer oni su učili direktno od poslanika Muhammeda, s.a.v.s. Stoga, ne treba da čudi da je mubarek ramazan zauzimao posebno mjesto u životima ashaba. Cijela godina im je bila u znaku ramazana - pola godine su ga ispraćali, a pola godine ga dočekivali. Ashabi su, kako pripovijeda Mulla ibn Fadl, šest mjeseci doveli Uzvišenom Allahu da ih uvede u ramazan, a šest mjeseci doveli da primi od njih (učini kabulom). Tabiini Jahja ibn Kesir i Mekhul su učili sljedeću dovu, za koju Ibn Redžeb el-Hanbeli kaže da su je naučili od ashaba: „Gospodaru moj, predaj me ramazanu, predaj ramazan meni i prihvati ga od mene na kabul način.“ (Dovu bilježe Taberani, Ebu Nuajm i dr.)

Ashabi nisu pretjerivali sa hranom ni na iftaru ni na sehuru. Ebu Hurejre, r.a., kazuje: „Imao sam petnaest hurmi. Tako sam se iftario sa pet i sehurio sa pet, a ostavio sam pet za (drugi) iftar.“ (Predaju bilježi Ebu Nuajm) Jedna od praksi koju vjernici ne bi trebali izostavljati jeste dova za iftarom. Abdullah ibn Amr ibn el-As, r.a., je imao običaj dovititi na iftaru: „Gospodaru moj, doista Te molim Tvojom milošću (rahmetom), koja obuhvatava sve, da mi oprostiš.“ (Dovu bilježe Ibn Madže, Hakim i dr.) Klanjali su teraviju u džematu dvadeset rekata. Muhammed, a.s., je klanjao teravijah-namaz u džematu svega nekoliko puta. Onda je prestao iz bojazni da teravija ne postane obavezna njegovom ummetu. Tako je bilo i u vrijeme hilafeta h. Ebu Bekra. Kada je h. Omer izabran za halifu, on je uveo da se teravija klanja u džematu dvadeset rekata, sa čime su se složili svi ashabi, a to je stav i većine mezheba: hanefijskog, šafijskog, hanbelijskog i dijela malikijskog. Abdurrahman ibn Abd el-Kari prenosi: „Izašao sam sa Omerom ibn el-Hattabom, r.a., jedne noći u ramazanu u džamiju. Kad, ljudi su bili u grupama raštrkani: jedan čovjek klanja sam, drugi čovjek klanja, a za njim klanja grupa manja od deset ljudi. Stoga je Omer kazao: ‘Doista smatram, kad bih ove ljude objedinio oko jednog učača, bilo bi primjerenije.’ Onda je donio odluku, te

ih objedinio oko Ubejja ibn Ka'ba. Potom sam izašao sa njim drugu noć, a ljudi su klanjali za jednim učačem. Omer je kazao: 'Kako je lijepa ova novotarija!...' (Predaju bilježe Malik, Bejheki, Begavi i dr.)

Tridesetak predaja potvrđuje da teravija ima dvadeset rekata. Među njima je i sljedeća: „Malik ibn Enes prenosi da je Jezid ibn Ruman kazao: 'Ljudi su bili klanjali u vrijeme Omera ibn el-Hattaba u ramazanu dvadeset i tri rekata.'“ (Predaju bilježe Malik, Bejheki i dr.) Klanjali su i noćni namaz. Enes ibn Malik, r.a., prenosi zanimljiv hadis u vezi s ramazanskim noćnim namazom ashaba. „Allahov poslanik, s.a.v.s., je bio klanjao u ramazanu. Stoga sam ja došao, te stao s njegove strane. Došao je neki čovjek, te stao također. Tako smo postali jedna grupa koju je činilo manje od deset ljudi. Kada je Jevrovjesnik, s.a.v.s., primjetio da smo iza njega, skratio je namaz. Onda je ušao u svoj dom, te klanjao namaz koji nije klanjao kod nas (tj. duži namaz).“ Enes dalje prenosi: „Pitali smo ga, kada smo ustali ujutru: 'Možeš li nam objasniti šta je bilo sinoć?' Na to je odgovorio: 'Mogu. Vaš postupak me je naveo na ono što sam uradio.'“ (Muslim) Očigledno je Poslanik, a.s., htio pokazati ashabima da je njima noćni namaz nafile koju ne moraju klanjati tako dugo kao on.

Ashabi su se u ramazanu trudili da što više spominju Allaha, prouče makar jednom cijeli Kur'an (hatmu), dadnu što više sadake. Tako Abdurrahaman, sin Abdullaha ibn Mesuda, r.a., prenosi da bi njegov otac proučio cijeli Kur'an (hatmu) u ramazanu svaka tri dana, a van ramazana od džume do džume. (Predaju bilježe Seid ibn Mensur, El-Bejheki i dr.)

*Lijepo
ophođenje sa
ljudima je pola
pameti; ne
stidjeti se pitati
je pola znanja,
a pravilno
rasuđivanje
je pola života.
(Hazreti
Omer, r.a)*

Ramazan hoće da gledamo dušom

.....
IZET ČAMDŽIĆ

edna hikaja kazuje da je neki bogati otac poveo sina na selo. Želio je da mu pokaže koliko ljudi mogu biti siromašni. Proveli su nekoliko dana kod siromašnih seoskih porodica. Kad su se vraćali kući, otac reče sinu: „Jesi li vidio koliko ljudi mogu siromašni biti“? Na to pitanje sin ocu dade odgovor koji ga zaprepasti. Reče mu „Vidio sam sljedeće: Mi kod svoje kuće imamo jednog psa, oni imaju četiri. Ispred naše kuće nalazi se bazen koji se pruža do polovine avlije, oni imaju potok koji nema kraja. U našoj bašči su umjetne lampe, u njihovim baščama sijaju zvijezde. Naš pogled doseže do avlijske ograde, a njihov obuhvata cijeli horizont“. Otac je ostao zbunjen, ne znajući šta da kaže, a sin završi svoj odgovor riječima: „Hvala ti babo što si mi pokazao koliko smo siromašni“.

Čista dječija duša ovaj svijet je vidjela drugačije. Vidjela ga je onakvim kakav jeste i zadovoljstvo našla u onome što čovjek ophrvan pohlepom uglavnom ne vidi. U izvorima naše vjere nalazimo da je rečeno kako bogatstvo, istinsko bogatstvo, nije u mnoštvu imetka, već u zadovoljstvu duše.

Dolazi nam najodabraniji, jedini u Kur'anu spomenuti mjesec, ramazan. Dolazi nam, kao što kiša blagorodna dođe i suhu ispucalu zemlju oživi i ona se, kiši zahvaljujući, ukrasi. Dolazi nam da rahmet, magfiret, od vatre zaštitu i nur, prospe, obilno i neizmjereno na nas i da nam dušu osvježi, probudi je i omogući joj da svijet, ovaj dunjalučki, vidi drugačijim, da ga vidi onakvim kakav on stvarno jeste.

Allah dž.š., nam kazuje da je ono što okom vidimo od dunjaluka – varka. Kazuje nam da je ovaj svijet igra i zabava je. Ali evo ramazana, evo blagoslovljenih i odabranih dana koji će nam omogućiti da svijet gledamo dušom, dušom očišćenom i oplemenjenom, omogućit će nam da tim pogledom shvatimo, da istinsko bogatstvo nije u mnoštvu dunjalučkih dobara, već u mnoštvu dobrih djela. Zašto će siromasi, vjernici siromasi, na Danu sudnjem biti odabrana skupi-

na i prvi s Poslanikom ući u Džennet? Zato što će, kad se primijene pravila i kriteriji vrednovanja, oni biti bogataši. Ništa od Dunjaluka nikome, na svijetu budućem, neće biti od koristi i zato to i nije istinsko bogatstvo.

Dolazi nam ramazan da nas povede Istini i pokaže nam šta je to stvarno vrijedno i šta će nam kad sve materijalno postane ništavno, biti korisno. U ramazanu vjernik ne gleda Dunjaluk samo okom. Na dušu mu blagorodna kiša ramazanskih blagodati pada i ona oživi, progleda i rekne: Postom, ustezanjem od jela i pića i užitka tjelesnog, od zore do zalaska sunca, ja tijelo ovo koje mi je odjeća, učim, vježbam da se odrekne svakog užitka koji se nalazi iza granice od Boga određene. Postom, tim ustezanjem od hrane i vode, tim stomakom gladnim, ja se učim razumjeti gladnog. Ramazan me stavlja u njihov hal i govori mi, o čovječe, ima gladnih pokraj tebe. Veliko ćeš dobro zaraditi, izuzetno bogatstvo steći, nahraniš li ih, obučeš li ih, pomogneš li im. Ramazan hoće, on zbog toga dolazi, da naše duše progledaju, da one vide Dunjaluk, a one znaju da ih ništa materijalno ne hrani. Hrana im je zadovoljstvo, a najveće je zadovoljstvo čovjeku kad učini dobro djelo. Allah dž.š., kad o nevjernicima govori, kaže: „Ali, oči nisu slijepe, već srce u grudima“.

(Hadždž, 46).

Dolazi nam ramazan da nas povede Putu pravom, i da nam pokaže, ko je to istinski siromah. Siromah je onaj ko pred Gospodara svjetova dođe bez sedžde, bez rukua, ko pred Gospodara svjetova dođe i na prvo postavljeno pitanje ne znadne odgovor. Jedna sedžda u ramazanu, kao njih sedamdeset izvan ramazana je, a ako je sedžda dobrovoljnog namaza, ona se kao farz piše ako je u ramazanskom danu učinjena. Dolaze nam ramazanski dani u kojima je šejtan okovan i sputan, pa nam je put ka džamiji i do sedžade olakšan. Hoće ramazan da znamo da iako u džamiju ne možemo zbog bolesti, nevremena, evo ove pandemije koja nas pohodi, da džamija, to nije samo zgrada, to nisu samo zidovi, džamija, to nije samo mihrab, minber, visoko uzdignuta kupola... Džamija je način života, ona je, kako Poslanik reče, svuda oko nas, gdje god da smo tu je džamija. „Zemlja mi je učinjena džamijom i čistećom, pa gdje god da vas zadesi namaz, obavite ga“ (Buhari i Muslim). Džamijski se ponašati, biti hodajuće dobro i svemu radost,

*Kada Allah,
dž.š., želi
nekom čovjeku
dobro učini
ga zauzetim...
Uputi ga da
čini dobra
djela prije
smrti. (Hadis)*

eto to je džamija. Hoće ramazan da naša duša osjeti ljepotu i da slast u robovanju Bogu doživi. Koliko god da si sada, ovdje na Dunjaluku bogat, koliko god dunjalučkih dobara posjeduješ, dokle god da ti u avliji bazen seže, ako sedžde nemaš, bit ćeš siromah istinski. O čovječe, dopusti ramazanu da ti dušu blagorodnom kišom milosti i Upute oživi i da ona vidi, spozna koliki si siromah ako u ibadetu nisi. Ramazan ima zadaću dušu našu očistiti da Dunjaluk vidi onakvim kakv on jeste, prolazan i kad na tabutu budemo, potpuno bezvrijedan.

Dolazi nam ramazan da nas povede u okrilje propisa naše vjere i da nas nauči kako sebi bašče sa beskrajnim potocima i od meda i mlijeka rijekama, obezbijediti. Dolazi nam da nam pokaže put do boravišta koje pogled obuhvatiti ne može jer je veličine nebesa i zemlje. Ramazan je pravo vrijeme, to je ustvari jedino vrijeme, u kojem je duši omogućeno vidjeti istinu jasno jer se u njemu objedinjuju svi ibadeti, i ruhije, i bedenije i malije, i ibadet duše, i tijela, i mala.

Ramazan kaže, o čovječe, bit ćeš bogat kada to bude za tebe najvažnije, ako budeš od imetka dijelio. Nisi upotunio ramazan ako nisi od imetka dijelio, neće se ni post primiti bez sadake. Sadaka je riječ kojoj je ishodište glagol SADEKA – REĆI ISTINU. Sadakom, tako se zaključuje, mi potvrđujemo istinitost, čvrstinu našeg vjerovanja, snagu našeg imana. Sadaka je dobrovoljni ibadet, što se ne može reći za ramazansku sadaku koja se u našem narodu

jednostavno zove – VITRE. Ona je obavezna ramazanska

sadaka: „Ramazanski post lebdi između nebesa i zemlje i neće

biti uzdignut Bogu dok ne podijelite SADEKATUL FITR“ (Sujuti – El-Džamii-ssagir). Nisi ni život razumio, niti svoju zadaću hali-fe Božijeg shvatio ako Dunjaluk samo sakupljaš i od njega ništa ne dijeliš. Ramazan dolazi da nas uči, da nas mijenja, da nas oplemeni, Stvoritelju i Poslaniku približi. Dolazi ramazan da nas opomene i u ravnotežu između tijela i duše vrati. Ramazanu, hvala ti što nam dolaziš i što nam omogućuješ da nam oči dušom gledaju i da nam srca suštinu našeg postojanja razumiju.

Uzvišeni Bože, daj našim dušama koje su grijehom uprljane, blagorodne kiše Tvoje milosti i oprosta i učini nas bogatašima na Danu sudnjem. Amin!

*Najpotpunijeg
imana između
vas su oni
dobrog ahlaka;
najbolji od vas
su oni koji su
dobri prema
svojim ženama.
(Hadis)*

Mukabela

.....
ELVEDIN SUBAŠIĆ

SUMEJA LJEVAKOVIĆ-SUBAŠIĆ

Ovaj niz osvrta nije tefsir 30 džuzeva, već prvenstveno promišljanje i poziv vjernicima da stalno razmišljaju o ajetima ne da bi otkrili novo (obavezujuće) značenje, za što je potrebno određeno znanje, već da bi, pored tumačenja alima, Kur'an približili sami sebi i učinili ga živim savjetnikom u cilju lične duhovne nadgradnje.

BISMILLAH

Božije ime Milostivi je ime koje se uči svakodnevno izgovorom Bismile u različitim prilikama, s kojom se, uz Euзу, otpočinje učenje Kur'ana. Za razliku od čovjeka, koji se predstavlja drugim ljudima shodno svojim stečenim titulama kojima želi ukazati na svoju sposobnost i porijeklo, Stvoritelj se ljudima, pored svih drugih osobina, predstavlja u prvom redu kao Milostivi Bog. To je Njegova osobina na koju čovjek može računati shodno brojnim ajetima, ali i hadisima. Koliko god se čovjek plašio Gospodara toliko, a i više, svog Gospodara će voljeti zbog ovakvog milostivog odnosa prema njemu. S druge strane, čovjek se treba plašiti čovjeka, koji se ne predstavlja kao milostivi ili škrtari na milosti i već na Ovom svijetu pokazuje nemilosrdnost, a kako će biti tek na Budućem svijetu kada će bježati od svojih najbližih, kamoli poznanika i stranaca, te imati mogućnost da traži svoje pravo od drugog čovjeka? Stoga, čuvajmo se kršenja Allahovih propisa, ali i ne-

pravde prema ljudima koji ne opraštaju već na Ovom svijetu. Upravo su ovi osvrta na džuzeve uveliko usmjereni na međuljudske odnose. Za vjernika, stvorenja Milostivog, nije dovoljno samo da ne ugrozi sebe i drugoga, već da mu i pomogne da bude spašen.

1. DŽUZ

Prvi džuz sadrži suru El-Fatiha i jedan dio sure El-Bekare. Fatiha je sura koju vjernik uči svakodnevno i, na žalost, ponekada samo formalno, ne razmišljajući o njenim ajetima. To je dio Kur'ana koji vjernik u Bosni najviše prouči u toku života i jedina je sura koja se često uči kao dova ili zamjena za dovu u različitim prilikama. Kako je prva sura u Kur'anu Fatiha, ona koja otvara Kur'an, što govori i njeno ime, tako njezin prvi ajet otvara skoro svaku našu dovu i hutbu. *Zahvala pripada Gospodaru svjetova* je izjava kojom se otvara Božija poruka i koja bi vjerniku trebala biti temelj razumijevanja postojanja na Ovom svijetu: da ne bude nezahvalnik (kafir) dok

zajedno sa džinnima na Ovom svijetu postoji samo kako bi Mu se klanjao (Ez-Zarijat, 56). Upravo su te dvije vrste stvorenja: ljudi i džinni spomenuti u zadnjem ajetu Kur'ana (En-Nas, 6), kojim se zatvara Ovozemaljska poruka Gospodara svjetova. Također, da je zahvalnost mudrost života nalazimo u suri En-Nisa te opisu šta je mudrost kod Lukmana, čovjeka koji je sinonim za mudraca: „A Mi smo Lukmanu mudrost darovali: “Budi zahvalan Allahu! Ko je zahvalan, čini to u svoju korist, a ko je nezahvalan - pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan.” (Lukman, 12)

„Elif, lam, mim. Ova Knjiga, u kojoj nema sumnje nikakve, Uputa bogobožnima ona je“ – riječi su Uzvišenog kojima započinje sura El-Bekare. Dragi Bog nam u ovom ajetu kaže da je ova Knjiga uputa bogobožnima, potvrđuje da bez obzira koliko neko bio bogobožan, u vjeri čist i jak, uvijek će trebati Kur'an, jer je on bogobožan uz pomoć ove Knjige. Bogobožnost osobe se ogleda u utjelovljenju kur'anskih ajeta, ophođenju prema njima, a ne njihovom prepričavanju. Zato Aiša, r.a., opisuje Pejgambera, a.s., riječima: „Njegovo ponašanje je bilo Kur'an.“ Riječ koju Uzvišeni Allah koristi za bogobožnu osobu je riječ *tekij* otuda *mutekkin* (bogobožni). Ova riječ kod starih Arapa nije značila bogobožnost, niti je bila vezana za obožavanje njihovih kipova. Označavala je osobu koja ne govori mnogo.

Ibn Omer prenosi da je Allahov Pejgamber, a.s., rekao: “Ne govorite mnogo, osim ako spominjete Allaha, jer mnogo govora, ako nije spominjanje Allaha, okamenjuje srca, a najudaljeniji od Allaha je čovjek kamenog srca.” Ovo se odnosi na isprazni govor

koji nema svrhe, a šta je tek sa ogovaranjem, lažnim optuživanjem itd? Naš jezik je najbrži u brisanju dobrih djela i udaljava od Allaha pa se može zaključiti da je malo govora osobina bogobožnosti. U savremenom značenju na arapskom jeziku *jetteki* znači izbjeći nešto. U vjerskom smislu, muttekin bi označavalo one koji se izbjegavaju grijeha. Otuda i Besim Korkut ovaj ajet prevodi: „Uputa onima koji se budu grijeha klonili“, a ne kao bogobožni.

Kao što je slučaj s Ademom prvi detalj iz povijesti čovjeka tako je ovo i prva pripovijest po redoslijedu u Kur'anu. U ovom džuzu se po prvi put u Kur'anu spominje slučaj oholosti i protivljenja Iblisa Allahu, dž.š., (od 30. do 39. ajeta), koja se do danas ponavlja u različitim oblicima. Primjer oholosti jeste što se ljudi i danas suprotstavljaju Stvoritelju kao nevjernici, nezahvalnici, ali i nepopravljivi grješnici, jer Iblis se nije suprotstavio Allahu negiranjem Njega kao Gospodara, već grijешenjem: odbijanjem naredbe. S druge strane, čak i vjernici mogu biti skloni ovoj osobini Iblisa kroz promatranje sebe vrjednijim od drugih, kao što je Iblis smatrao sebe vrjednijim od Adema, a.s. Oholost Iblisa je i svojevrsna forma ili posljedica nezahvalnosti položajem kojeg je imao kod Gospodara svjetova. Neki vjernici bi mogli izbjeći primisli oholosti i osjećaja superiornosti nad nekim kada bi razmišljali o svom aktuelnom položaju kod Boga, a ne među ljudima, te bili zahvalni na njemu. Nečija oholost ostaje na nivou misli i osjećaja pa se zadovolji u duši i smiri kada shvati da je „bolji“ od drugoga, dok praktična oholost za posljedicu ima ponižavanje i činjenje nepravde prema drugome.

Slučaj Musaovog, a.s., naroda (od 57. do 61. ajeta), kada je, umjesto izgovora riječi bliskih značenju prvog ajeta Fatihe, tražio i dodatnu hranu pored one koju je imao, trebao bi čovjeku biti na umu kada nije zadovoljan svakodnevnim sofrom od Boga i hranom koju čak i kudi. To pretjerivanje u zahtjevima, uporedo s grijешenjem, dovelo je narod Musaov do srama i poniženja te uskraćivanja Božijih blagodati, a jedna od njih je i glad.

U ovom džuzu objašnjava se i drugi slučaj pretjerivanja (od 67. do 71. ajeta). To je slučaj kada je Musa, a.s., prema naredbi Allaha, dž.š., kazao svom narodu da zakolje kravu. Trebali su zaklati jednu običnu kravu, ali zbog svoje oholosti i pretjerivanja s pitanjima morali su zaklati posebnu kravu, odnosno otežali su sami sebi. Naime, postavljanjem mnoštva pitanja, tzv. cjepidlačenjem, odugovlačili su svoju obavezu te svaki put otežavali sebi zadatak. I danas ljudi, umjesto slijeđenja imama i alima, sebi otežavaju vjeru mnoštvom pitanja iz domena fikha, akaida, nerijetko unoseći nemir i među druge muslimane.

Ova sura nam općenito poručuje da je čovjek Božiji namjesnik na zemlji, da mu je osnovna zadaća djelovati u skladu s Božijim propisima i u skladu s odgovornošću koju je preuzeo. U ovom smislu, u prvom džuzu sure El-Bekare spominju se tri primjera namjesništva na zemlji. Prvi primjer je priča o prvom čovjeku Adamu, a.s. (30-39 ajet). Ovo je priča o čovjeku koji je zgriješio, pokajao se, pa nastavio činiti dobro. Drugi primjer su Sinovi Israilovi koje je Bog odlikovao iznad drugih ljudi, a oni su iznevjerili blagodati i nezahvalni ostali (40-103 ajet). Treći primjer je primjer Ibrahi-

ma, a.s., kojeg je Allah prvo na kušnju stavio, pa kada je kako treba ispunio sve zadatke (kelimat), Allah ga je predvodnikom (imamom) ljudi učinio (124-134 ajet).

2. DŽUZ

U drugom džuzu uči se sredina sure El-Bekare. Budući da je ovo prva objavljena sura u Medini, njezino objavljivanje koincidira sa formiranjem prve zajednice muslimana u Medini. U ovom periodu počinju ajeti i sure koje uređuju život, ponašanje, vjerske obaveze vjernika i slično. U ovom džuzu nalaze se ajeti o ramazanu i postu (183-187). U ovim ajetima se ističu tri stvari vezane za ramazan. Prva je sami post, ali kako se kaže u Kur'anu "da biste se grijeha klonili", odnosno bili bogobojazni. Ovo je propisani post, a post onoga koji se susteže od jela i pića, ali svađa se ili čini bilo koji grijeh, izmijenjena je vrsta posta koji je sam sebi propisao, a ne Allah.

Druga odlika ramazana jeste Kur'an. Kaže se da Kur'an pomaže čovjeku da razlikuje dobro od zla, a jedno od imena Kur'ana jeste upravo Furkan – rastavljač istine od neistine, svjetla od tame, dobra od zla. Povezano s ranije spomenutim ajetom o postu i principu nečinjenja grijeha, kako čovjek može izbjegavati grijeh ako ne vidi razliku između dobra i zla? Kur'an je tu da mu olakša razlikovanje i ustrajavanje na ovom principu. Stoga

*'O bratiću moj,
kada te zadesi
neka nedaća,
požali se onome
Ko je kadar da
je otkloni, a
ne stvorenju
poput sebe.
(El-Ahnef
ibn Kajs)*

nije ni čudno da određeni muslimani čine grijeh ne smatrajući, odnosno ne uviđajući da je to grijeh. Treća odlika ramazana jeste dova, koja se spominje u ovim ajetima, posljednjem ajetu poznatog ramazanskog ašereta. Zar nije mudrost da nakon ajeta o postu i Kur'anu odmah dolazi ajet o dovi? Inače, ono što privlači pažnju jesu dva odstupanja u ovim ajetima koji donose propise, a to su ajet 186. i dio ajeta 185. Citirani ajeti nisu izravni propisi, ali upućuju na djela koja je potrebno činiti u ramazanu, a to su učiti Kur'an i činiti dovu. Način obraćanja i navođenje vjernika na činjenje ovih djela oni ukazuju na blagost Božiju kojom On prilazi svom robu. On zna da je post težak, da su ljudi zaokupljeni svojim dnevnim obavezama, namazom, teravijom, iftarima i redovnim obavezama, pa pokušava na vrlo blag i suptilan način spomenuti da bi trebalo učiti i Kur'an i dovu činiti. Na jednom mjestu u Kur'anu Uzvišeni u formi naredbe kaže „Pozovite me i zamolite, Ja ću vam se odazvati“ (Gafir, 60.), ali kada govori o ramazanu i postu On blago, da ne bi još više otežao vjernicima koji poste, kaže: „Odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli“.

Na kraju ovog džuz (249-252) spominje se slučaj muslimanskog vojskovođe Taluta kada je rekao svojoj vojsci da ne pije iz rijeke preko koje bude prelazila, osim onoliko koliko dohvate rukom. To je bio test za vjernike. Upravo ovaj džuz počinje stranicom koja govori o još jednom testu za vjernike kada je došlo do promjene kible prema Kabi, nakon što je ranije kibla bila Mesdžidu-l-Aksa (142-150 ajet). Ovo je dovelo u sumnju određene vjernike, a promjena nije bilo samo puko okretanje prema Istoku

ili Zapadu, već ima veze s iskrenim vjerovanjem u Boga i slušanjem nadređenih: u prvom slučaju Taluta kao običnog čovjeka, a u drugom Muhammeda, a.s. Interesantno je da je slušanje i slijeđenje obojice bilo najveći problem gradskim uglednicima koji su spočitavali vladajuću titulu Talutu jer nije od gradskih uglednika, a Muhammedu, a.s. da ga slijede siromašni i oni koji nisu bili ugledni u tadašnjem društvu.

3. DŽUZ

Treći džuz obuhvata kraj sure El-Bekare i početak sure Ali Imran. Na prvoj stranici trećeg duža nalazi se najveličanstveniji ajet u Kur'anu, Ajetu-l-Kursija, koji opisuje Allaha, dž.š. kao nijedan drugi ajet. Spomenimo samo cjelinu u kojoj se kaže da Ga ne obuzima drijemež ni san. U ajetu se mogao spomenuti samo san, ali se navodi i drijemež. Čovjek uslijed bolesti, dugotrajne nesanice, može biti budan duže vrijeme, ali svaki čovjek mora drijemati što dalje ukazuje na umor. Uzvišenog Gospodara ne obuzima ni drijemež, On se ne umara, niti san i uvijek je budan. Ovdje obratimo na jednu dimenziju ovog Božijeg stanja. Kada bismo ga ispravno shvatili naše ponašanje bi se uveliko promijenilo: ne bismo ni pokušali uraditi ili reći nešto loše, jer On ne samo da sve vidi, već uvijek u svakom času sve vidi, jer ne spava, nije umoran i budno nas prati. Hazreti Osman se zbog svjesnosti o Bogu kratko zadržavao u kupatilu, bilo ga je stid Gospodara, kao i vrli ashab Ebu Musa el-Ešari koji je kazao: „Ja se kupam u zamračenoj

prostoriji, ali i pored toga sagнем svoja leđa iz stida prema svom Gospodaru.”

Nakon ovog ajeta dolazi ajet kojeg muslimani često citiraju kako bi ukazali na plemenitost islama: “La ikrahe fi-d-din” – Nema prisile u vjeru... Međutim, sami ga krše u međusobnoj komunikaciji. Naime, dok drugima, nemuslimanima govore kako je islam plemenit i kažu da nema prisile u vjeri, u mijenjanju stavova, oni nastoje prisiliti jedni druge u svoj mezheb, akaidsku školu, svoje mišljenje. Prisiljavaju jedni druge na mijenjanje stavova. Na istoj stranici se nalazi i 254. ajet koji poziva da vjernik udjeljuje drugima i do kraja sure govori se na različite načine o udjeljivanju. Ovdje obratimo pažnju na jedan interesantnu dimenziju ove tematske cjeline: nakon ajeta o udjeljivanju dolazi ajet (282) o dugovanju, odnosno pravilima prilikom posudbe novčanih ili drugih vrijednosti. Kao što je sadaka dobro djelo, tako je i posudba jedna vrsta udjeljivanja odnosno dobro djelo. Interesantno je kako su muslimani u BiH spremni udjeljivati sadaku, naročito tokom ramazana, ali nisu spremni olahko posuditi novac nekome pa čak ni u ramazanu.

Također, prije ovog ajeta se govori o kamati, da muslimani ne budu zelenaši, kamatari, ali kao da nam se govori još: umjesto posezanja za kreditima koje prate kamate, posuđujte jedni drugima! Zaista, kada bismo posuđivali jedni drugima možda mnogi ne bi izgubili svoje živote, zdravlje i imetke uslijed kredita koje su bili prinuđeni da uzimaju. Brojni su primjeri propasti, čak u našim gradovima, onih ljudi koji su davali

ljudima novac uz kamate, a poznamo li ijedan slučaj čovjeka koji je propao zbog davanja drugima odnosno posuđivanja? Naravno, prilikom posuđivanja treba imati mjeru i držati se principa o čemu se govori u nastavku, u 282. najdužem ajetu u Kur'anu.

U ovom džuzu se nalazi i priča Imranove žene koja je zavjetovala svoje nerođeno dijete da služi Bogu, pa je dragog Boga zamolila da njen zavjet primi. Kada je vidjela da je rodila žensko dijete od iskrene želje koju je imala nije odustala. Ona napominje u svom razgovoru da ona zna da muško nije kao žensko kada je u pitanju služba u Hramu, ali pored toga ona ustrajava u svom iskrenom zavjetu, pa kaže da joj je dala ime Merjem“ – što u prijevodu znači ona koja služi/robuje Bogu. Na ovom mjestu Gospodar dekonstruira mišljenje o prednosti muškarca nad ženom u bogobožnosti. Sama ova sura nosi ime po muškarcu, ali centralni lik je žena, supruga Imranova.

Tradicionalni tefsiri kazuju da kada bi Zekerija obilazio Merjem nalazio bi kod nje ljeti plodove koji rađaju zimi, a zimi plodove koji rađaju ljeti. Ubijedi ga u ono što posvjedoči svojim očima da Bog može dati plodove i kada im nije vrijeme pa zamoli Gospodara da njemu starom i njegovoj supruzi nerotkinji podari potomka (38-39). Kada smo u prilici da prisustvujemo nekoj blagodati, budimo svjesni da je to Allahov dar i

Svaki musliman koji nešto posije ili posadi pa se od toga nahrani ptica, čovjek ili životinja, taj čin mu se smatra sadakom. (Hadis)

odmah Ga prizivajmo, ali bez želje da drugima nestane ta blagodat već da i nas Allah počasti. Ne zaboravimo i šta je Zekerija činio nakon dove. Klanjao je i zikrio, jer kada su mu došli meleki saopćiti vijest on je bio u stanju obraćanja Allahu, dž.š. Stoga, učenje dove trebaju pratiti dobra djela, ali i šutnja (41) koja je odlika, kako je ranije kazano, bogobojaznih i onih koji mnogo spominju Allaha.

4. DŽUZ

Četvrti džuz se sastoji od sura Ali Imran i En-Nisa. U drugom dijelu sure Ali Imran centralni događaji koji se opisuju jesu bitke na Bedru i Uhudu. Jedna od pouka Bedra jeste važnost kvaliteta spram kvantiteta odnosno brojnosti. Muslimani su bili malobrojni, ali taj broj od oko 300 boraca bio je najkvalitetnije što je Muhammed, a.s., imao. Bili su čistog srca, uvjereni u Allahovu pomoć i bili su okupljeni radi dobra, stoga uspjeh je bio zagarantovan. Koliko puta smo bili svjedoci da se u Bosni skupi mala grupa ljudi, mali džemat i bez posebnih donacija napravi iz temelja džamiju, česmu, asfaltiraju ulicu... dok s druge strane cijeli grad, naselje ili selo, odnosno ljudi koji ne učestvuju s njima u džematu ne mogu u toku života ni sanirati svoju ulicu? Stoga, kvantitet, brojnost može biti važna, ali nije presudna. Interesantno je da je ajetima o bici na Bedru, bici koju su muslimani dobili protiv mekkanskih mnogobrožaca iako su bili daleko malobrojniji od svojih neprijatelja prethodili ajeti u suri el-Bekare koji govore o bitci Taluta koji je sa svojom malobrojnijom vojskom porazio Džalutovu mnogo-

brojniju vojsku (El-Bekare, 246-252. ajeta). Stoga, troje trebamo imati kada krećemo u svakodnevne projekte ili želimo realizirati određene ideje: kvalitetne ljude, čistu namjeru i uvjerenje da će pomoć doći od Gospodara. U bici na Uhudu gdje su muslimani poraženi došla su u pitanje sva tri ova principa. Broj muslimanskih boraca se povećao, ali je bio upitan kvalitet, jer jedna grupa ljudi je napustila Muhammeda, a.s., iz straha od smrti u samom jeku borbe. Zamislimo situaciju koju i Kur'an opisuje: Pejgamber, a.s., doziva vjernike, a oni bježe s bojnog polja. Okreću mu leđa kao što danas ljudi okreću leđa imamu i džematu u sredini važnih projekata. Daj, namjera je na Uhudu bila upitna, jer je jedna grupa krenula po plijen i nisu slušali naredbu Pejgamberovu, a.s. I na kraju, njihovo uvjerenje, čvrsto uvjerenje u Allahovu pomoć, bilo je iskušano strahom što je rezultiralo njihovim bijegom s bojnog polja.

S bitke na Uhudu uzimamo još jednu pouku, a to jeste pogubnost vezanja određene ideje za jednu osobu. Kršćani su vezali svoju vjeru za jednu osobu i kada je Isa, a.s., uzdignut to je bio šok za vjernike koji su počeli onda lutati i smišljati različite legende. Jevreji bez Musaa, a.s., ponovo su se izgubili i očekivali novog spasitelja. I određena grupa muslimana na Uhudu kada je čula glasinu da je Muhammed, a.s., poginuo počela je napuštati bitku, napuštati svoj projekat i ideju. Sličan strah i izgubljenost se pojavila nakon smrti Muhammeda, a.s. Stoga, kod muslimana ideja ne smije umrijeti s osobom, ali nažalost to se često i danas događa. Mnogi džemati, stranke, udruženja ne znaju funkcionirati bez osobe koju izgube. Razlog

je oslanjanje na ljude, a ne na sistem, kodekse ponašanja i poslovanja. Muhammed, a.s. je iza sebe ostavio islam kao sistem, stoga vjernici danas trebaju graditi institucije sa sistemom. Primjera radi Islamska zajednica, koja nikada nije ovisila samo o jednoj osobi, utemeljana je na sistemu kojeg poboljšava stoljećima i kao takva je nadživjela mnoge države kao i druge projekte i vjerske organizacije iza kojih je stajala cijela država i halife.

Također, ova sura govori o slozi i jedinstvu; muslimanima se preporučuje da nastupaju jedinstveno, da slušaju nadređene, stoga je interesantno, kako smo naveli, da nosi naziv Imranova porodica, a porodica je upravo simbol sloge i jedinstva. Muslimani moraju biti kao jedna porodica. Naravno, u ovoj suri je posebno zanimljivo da se govori o jednoj porodici, koja nosi ime po muškarcu, a temeljna ličnost je zapravo žena, Imranova supruga. Pored nje važna ličnost u suri je i hazreti Merjem, odnosno ženski lik što nam dalje govori da bez žene, majke, supruge porodica ne može postojati te da u islamskoj tradiciji žena nije sporedna uloga, već jedan od temelja porodice. Nakon ove sure dolazi En-Nisa, sura koja upravo nosi naziv Žene, i to s određenim članom „el“. U arapskom jeziku to su određene žene.

5. DŽUZ

Ajeti petog džюза su ajeti sure En-Nisa (Žene). Kada se govori o ženi u islamu treba se uvijek prisjetiti činjenice da je Muhammedu, a.s., kada je dobio Objavu, prvo povjerovala supruga Hatidža i odmah ga podržala.

Sura En-Nisa generalno govori o temeljima socijalne etike u islamu, o pravednosti i milosti, naročito spram siročadi, žena i nasljednika. Prvi ajet ove sure napominje nas da su svi ljudi stvoreni od Adema i Have. Dakle, svi ljudi su djeca Ademova, i iz tog razloga u ovom ajetu se odmah nakon bogobojažnosti spominje čuvanje rodbinskih veza....“ I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte...” (En-Nisa', 1. ajet) Nadovezujući se na rodbinu i rodbinske veze, u drugom i trećem ajetu se spominju jetimi - siročad i žene. Jetimi i žene imaju veliku povezanost sa kidanjem rodbinskih veza. Jetimi su smrću jednog ili oba roditelja odvojeni od svojih roditelja, dok su žene udajom odvojene od svojih roditelja. Značenje riječi *jetim* u arapskom jeziku je onaj koji je spor ili ono što se sporo kreće, odnosno ono što se odvoji od svog korijena. Odvojen od korijena, jer je odvojen od oca ili oba roditelja, a povezan je i sa riječju *spor*, jer njemu dunjalučke blagodati sporije dolaze u odnosu na djecu koja imaju oca. Dok će dijete koje ima svoga oca brže doći do opskrbe, jer je otac obavezan da ga izdržava, jetim će čekati dok mu neko ne da ili vrijeme dok ne bude mogao sam zarađivati.

Slično je i sa ženama. Udajom one su odvojene od svojih zaštitnika ali kako žene kod starih Arapa, prije islama nisu nasljeđivale nikakav imetak tako i mnoga ženska djeca kod nas udajom ostaju bez nasljednog imet-

*I, iz oholosti,
ne okreći od
ljudi lice svoje i
ne idi zemljom
nadmeno, jer
Allah ne voli
ni gordog ni
hvalisavog.
(Kur'an, 31:18)*

ka, po logici „Ona se udala!“ Uzvišeni Allah ovom surom, koja i nosi naziv „Žene“ upozorava da žene imaju pravo na nasljedstvo i njihov udio u nasljedstvu se jasno određuje. Koliko god se bogato udala kćerka, ona ima pravo na ono što joj pripada osim ako se svog prava dobrovoljno ne odrekne. Dakle, u prvim ajetima, dragi Bog nas upozorava na hakk ili pravo siročeta i pravo žene, da se njihovim imecima nije igrati, jer svi mogu biti iskušani istim. (9. ajet)

U ovoj 147. ajet posebno ulijeva čovjeku nadu u lijep život i radost, jer nam Gospodar poručuje da nas neće kažnjavati ako vjerujemo i zahvaljujemo. Zar je tako teško vjerovati i biti zahvalan, što Allah od nas traži već prvim ajetom u Kur'anu?

Ljudi su stvoreni različito, različite rase, visine itd. Mnoge savremene duševne bolesti dolaze od ličnog uspoređivanja sa drugim osobama. Otuda dolazi i lično nezadovoljstvo, zavist itd. Uzvišeni Allah u 32. ajetu ove kaže: „Nikako ne poželite ono čime vas je Allah jedne iznad drugih odlikovao!...“ Dalje Allah kaže u istom ajetu da muškarcima pripada udio što ga steknu, a i ženama pripada udio što ga steknu! Dakle, svako ima nagradu onoga što je od dobrih djela učinio i ono u čemu se mogu uspoređivati je u činjenju dobrih djela.

6. DŽUZ

Duž šesti čine ajeti sure En-Nisa i El-Maide. Prvi ajet u ovom džuzu upućuje vjernika da o lošem, ružnom, zlu ne govori glasno. To pravo ima samo onaj kome je učinjena nepravda. Nažalost, u današnjici ljudi komentari-

šu različite informacije i sporove i ne znajući ko je uistinu u pravu. Razlika od vremena kada je ovaj ajet objavljen jeste što ako u današnjici vjernik kaže, napiše, fotografiše, to se širi višestruko i mnogo dalje, zbog tehnologije i prijenosa informacija. Također, nekada se taj glas znao izgubiti, nestati, zaboraviti, a danas može ostati godinama na društvenim mrežama i u medijima, čak i poslije smrti onoga ko je to izgovorio.

Kraj sure En-Nisa govori o Isau, a.s., i kršćanima (171-172), a ista tema se nastavlja u suri El-Maide. Allah je uzeo zavjet od jevreja kao i od kršćana (od 12. ajeta pa dalje) da budu ispravni vjernici pa su oni prekršili dato obećanje. Jedna od stvari kojom su prekršili zavjet jeste što su „dobar dio onoga čime su bili opominjani izostavili“ (14), odnosno izostavljanje Allahovih naredbi i činjenje onoga što je On zabranio vodi kršenju zavjeta, a trenutni zavjet muslimana jesu principi islama, ono što su prihvatili kao obaveze od Pejgambera, a.s. Stoga, kako posmatrati osobu koja se smatra muslimanom, a izostavlja značajan dio vjere? Od njih se čuju izjave kako su bolji muslimani „od pola onih koji idu u džamiju“, kažu da ne poste i ne klanjaju, ali su „u duši dobri“. Pola vjere bi uzeli, a pola odbacili i to onaj dio koji podrazumijeva obaveze. Ova sura i počinje riječima „O vjernici, ispunjavajte obaveze...“, odnosno poručuje nam se da neispunjavanje obaveza vodi ka kršenju zavjeta datog Allahu, dž.š. i Pejgamberu, a.s.

U ovoj suri se govori o onome šta muslimani smiju činiti, a šta ne, odnosno Allah, dž.š., podsjeća vjernike na sve ono o čemu je Pejgamber, a.s., govorio u toku cijelog svog života,

te upravo u ovoj suri stavlja pečat na islam riječima: "Sada sam vam vjeru vašu usavršio..." (3. ajet) Jevreji i kršćani prekršili su zavjet čak i s hranom: „i rado ono što je zabranjeno jedu..." (42. ajet) Stoga, Allahu je bitno šta jedemo, a da li je današnjim muslimanima? Danas, kada postoji mogućnost izbora halal hrane postoje muslimani koji ismijavaju pokušaje označavanja dozvoljene hrane halal-certifikatom, ismijavaju druge što provjeravaju koja hrana je čista/dobra/halal hrana, a koja ne, i to nazivaju cjepidlačenjem, često po principu: Grijeħ ne ulazi na usta nego izlazi iz usta. Upravo su se evreji i kršćani ismijavali sa svojom vjerom i upravo s haram hranom i pićem počeli kršiti principe svoje vjere.

Još jedan interesantan detalj s ovom surom jeste da uz govor o potrebi za čistom hranom Allah govori kako da se čisti tijelo i objašnjava se uzimanje abdesta, gusula i tejemuma. Muslimani svoja tijela čiste i kada umru; kupaju se, gasule, da opet čisti odu svom Gospodaru. S ovako objedinjenim temama u jednoj suri, skoro ajet do ajeta, može se nazrijeti pouka: Vjerničke duše trebaju biti čiste, ali i njihova hrana, piće, odjeća, kuće, avlije, mahale... A, jesu li?

7. DŽUZ

Ajeti sure El-Maide čine sedmi džuz. Obratimo pažnju na ono što nam Allah, dž.š., govori kada se obraća riječima: O vjernici. Na mukabeli sedmog džuz vjernici će proučiti i čuti čak 16 puta kako Allah, dž.š. doziva vjernike. Umjesto posebnog komentara dovoljno je da samo pročitamo sebi i porodici ove pozive. Kako je pre-

lijep Kur'an u svom stilu i logičkom slijedu ukazuju i ova dozivanja vjernika u ovoj suri, naročito prvo dozivanje, to jeste prvi ajet kojim se dozivaju vjernici, i zadnji. Prvo dozivanje kreće s obavezama, objašnjavaju se obaveze i propisi čovjeka u životu, a kako se završava sura tako se vjernici podsjećaju na završetak života, odnosno i onu posljednju obavezu koju imaju prije smrti.

"O vjernici, ispunjavajte obaveze! Dozvoljava vam se stoka, ali ne ona koja će vam se navesti; dok obrede hadža obavljate, nije vam dozvoljeno loviti. Uistinu, Allah propisuje što On hoće."

"O vjernici, ne omalovažavajte Allahove naredbe hadždža, ni sveti mjesec, ni kurbane, naročito one ogrlicama obilježene, ni one ljude koji su krenuli ka Časnome hramu želeći nagradu i naklonost Gospodara svojega. A kad obrede hadža obavite, onda loviti možete. I neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite, zato što su vam spriječili pristup Časnome hramu,* nikako ne navede da ih napadnete! Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu; i bojte se Allaha, jer Allah strašno kažnjava."

"O vjernici, kad hoćete molitvu obaviti, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite – a dio glava svojih potarite – i noge svoje do iza članaka; a ako ste džunubi, onda se okupajte; a ako ste bolesni ili na putu ili ako ste izvršili prirodnu potrebu ili ako ste se

*Pravi vjernik voli
svome bratu
isto ono što želi
samom sebi.
(Hadis)*

sastajali sa ženama, a ne nadete vode, onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite.* Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim i da vam blagodat Svoju upotpuni, da biste bili zahvalni.“

“O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha, jer Allah dobro zna ono što činite!“

“O vjernici, sjetite se Allahove blagodati prema vama kada su neki ljudi htjeli da vas se dočepaju, a On je zadržao ruke njihove.* I bojte se Allaha, i neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!“

“O vjernici, Allaha se bojte i nastojte da Mu se umilite i na Putu Njegovu se borite da biste postigli što želite.“

“O vjernici, ne uzimajte za zaštitnike jevreje i kršćane! Oni su sami sebi zaštitnici! A njihov je onaj među vama koji ih za zaštitnike prihvati; Allah uistinu neće ukazati na Pravi put ljudima koji sami sebi nepravdu čine. O vjernici, ne prijateljujte s onima koji vjeru vašu za podsmijeh i zabavu uzimaju, bili to oni kojima je data Knjiga prije vas, ili bili mnogobošci – i Allaha se bojte ako ste vjernici.“

“O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne – pa, Allah će, sigurno, mjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati. To je Allahov dar, koji On daje kome hoće – a Allah je neizmjereno dobar i zna sve.“

“O vjernici, ne prijateljujte s onima koji vjeru vašu za podsmijeh i zabavu uzimaju, bili to oni kojima je data Knjiga prije vas, ili bili mnogobošci – i Allaha se bojte ako ste vjernici.“

“O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju.“

“O vjernici, vino i kocka i kumiri i strjelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.“

“O vjernici, Allah će vas dovoditi u iskušenje sa divljači koja će biti na dohvata ruku vaših i kopalja vaših – da Allah ukaže na onoga koji Ga se boji kad ga niko ne vidi. A onoga ko i poslije toga nasilje učini čeka bolna patnja.“

“O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, ravno tome, nahraniti siromahe, ili postiti, da bi osjetio pogubnost postupka svoga. A Allah je već oprostio ono što je bilo. Onoga ko to opet uradi – Allah će kazniti. Allah je silan i strog.“

“O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričinjati neprijatnosti ako vam se objasni; a ako budete pitali za to dok se Kur'an objavljuje, objasniće vam se, ono ranije Allah vam je već oprostio. – A Allah prašta i blag je.“

“O vjernici, brinite se o sebi; ako ste na Pravome putu, neće vam nauditi onaj ko je zalutao! Allahu ćete se svi vratiti i On će vas obavijestiti o onome šta ste radili.“

“O vjernici, kada vam se približi smrt, prilikom davanja oporuke neka vam posvjedoče dvojica pravednih rođaka vaših ili neka druga dvojica, koji nisu vaši – ako ste na putu, a pojave se znaci smrti. A ako posumnjate, zadržite ih poslije obavljenog namaza i neka se Allahom zakunu: “Mi zakletvu ni za kakvu cijenu nećemo prodati makar se radilo i o kakvu rođaku i svjedočenje koje je Allah propisao nećemo uskratiti, jer bismo tada bili, doista, grješnici.”

8. DŽUZ

Osmi džuz čine ajeti sure El-Ea-nam i El-Earaf. Sura El-Eanam je prva mekkanska sura u Kur'anu nakon niza međinskih. Prilikom njenog dostavljanja 70.000 meleka je veličalo Allaha, stoga ova činjenica trebala bi nas usmjeriti da srcem i umom čitamo ovu suru. Nekada se čovjeku čini da se određeni ajeti pa i ove sure odnose samo na nevjernike, naročito u mekkanskim surama koje govore o zabludi nevjernika i postojanju Allaha. Međutim, istraživanja o religioznosti pokazuju nam da i sami muslimani, oni koji klanjaju i poste, sumnjaju u određene stvari koje su objavljene. Npr. u nedavnom istraživanju u BiH veliki broj ispitanika vjernika izrazio je sumnju o postojanju meleka. Ovo može izgledati nevjerovatnim, ali čak možemo biti svjedoci ovakvom mišljenju kada vidimo muslimane koji su skeptični po pitanju događaja s prošlim narodima ili onih na Budućem svijetu pa komentarišu: Nije se niko vratio da potvrdi je li tako. Drugi ne vjeruju da udjeljivanje sadake produžuje život i nafaku itd. Drugim rije-

čima, postoji ta trunka skeptičnosti, sumnje ili neke vrste nevjerovanja čak i kod muslimana koji poste, klanjaju i iskreno vjeruju da postoji Gospodar. Stoga nije ni čudo da Kur'an počinje surom El-Bekara i kaže se i vjernicima i nevjernicima «zalike-l-kitabu la rejbe fihi» - ovo je knjiga u koju nema sumnje. I ne zaboravimo da u životu šejtan iskrenog vjernika ne može učiniti nevjernikom, ali može ga učiniti sumnjičavim; da ubacuje sumnju u ispravnost života Pejgambera, a.s., u vjerodostojne hadise, u moral njegovih ashaba, u događaje nakon smrti itd.

Između svih ajeta u ovoj suri Allah vjernicima, bogobojaznima kaže da neće odgovarati zbog nevjerovanja nevjernika, ali „dužni su da ih opomenu ne bi li i oni postali bogobojazni“.

Kada bismo jednog čovjeka, poznanika, kolegu lijepim savjetom, a Allahovom voljom, uputili da klanja, posti i sl. imamo udjela u njegovim ibadetima. I ne samo to, ovo nam nije ostavljeno na izbor, već nam je to dužnost kako se kaže u 69. ajetu ove sure. Allah cijelu suru posveti ukazivanju na pravi put nevjernicima, a mi se stidimo razgovarati s njima o toj temi, barem onda kada se principi vjere dovode u pitanje. Obaveza je pozivati lijepim savjetom. Postoje danas ljudi koji pozivaju u vjeru, ali njihov pristup čini više štetu. Allah nam kaže da je On taj koji upućuje na pravi put (107. ajet) te nam kaže u 108. ajetu da ne psujemo, grdimo odnosno ne provociramo ne-

*O vjernici, vino
i kocka i kumiri
i strijelice za
gatanje su
odvratne stvari,
šejtanovo
djelo; zato se
toga klonite da
biste postigli
što želite.
(Kur'an)*

vjernike kako oni ne bi vrijeđali Allaha, dž.š. Stoga, ako će naše pozivanje vjeri biti takvo da kolega ili rođak opsuje Boga, onda bolje da ne pozivamo. Pozivanje u vjeru jeste lijepo ponašanje i korisna djela za druge, bez obzira na vjeru i naciju. Zamislimo kakav je status kod Allaha današnjih tzv. muslimana zbog čijih djela i prijetnji nemuslimani u Evropi i cijelom svijetu spaljuju Kur'an i vrijeđaju Allaha na svaki mogući način? Kada se pojavio islam je donio humanističku, pravnu i moralnu revoluciju. U narednim stoljećima muslimani su proširili svijetom filozofsku i znanstvenu revoluciju. U oba slučaja muslimani su doprinijeli svjetskoj civilizaciji i cijeli svijet je imao koristi od njih. Danas, preciznije u 20. i 21. vijeku, kakve koristi svijet ima od muslimana i zbog koje naše vjerske općekorisne manifestacije bi drugi prihvatili ili poštovali islam?

Na kraju ove sure uči se poznato ašere Men džae... i u njemu se nalazi ajet, odnosno blagodat koja je jedno od najvećih bogatstava muslimana i koja nije data nijednom drugom narodu. U 160. ajetu Allah nam kaže da će nas za jedno dobro djelo deseterostruko nagraditi. Koliko čovjek treba biti ohol da počini u svom životu više grijeha od dobrih djela koja se pišu deseterostruko?

U suri El-Earaf se nalazi 26. ajet u kojem se kaže da je najbolja odjeća „odjeća bogobojažnosti“. Ovaj ajet često muslimani zloupotrebljavaju pa kažu da nije bitan kodeks oblačenja kod muslimana/ki, već je bitnija bogobojažnost. Ko je bogobojažan to će se odraziti i na njegovo oblačenje. Njegovo unutarnje stanje će se odraziti na vanjsko. Prije ovog ajeta objašnjava

nam se da je posljedica grijeha, smanjivanje bogobojažnosti, bilo upravo ukazivanje stidnih mjesta Adema i Have, odnosno gubitak odjeće.

9. DŽUZ

Ajeti sure El-Earaf i El-Enfal čine deveti džuz. Ovaj džuz nastavlja opis naroda Šuajba, a.s., koji je varao prilikom vaganja i otimao od ljudi pa ga je Allah kaznio. Nažalost, njihove osobine imaju i pojedini muslimani. Kada smo na pijaci muslimani nas varaju na vagi, kada kupimo proizvod s oznakom težine vidimo na svojoj kućnoj vagi da je druga težina, kada kupujemo naftu vidimo razliku od jedne do druge benzinske pumpe, jer neki sipaju vodu, kao što se sipala voda u mlijeko u vrijeme hazreti Omera. Neko će primijetiti da vozači prodavači ne varaju u zapadnoevropskim zemljama ili barem ne onoliko koliko u tzv. muslimanskim zemljama. Varanje na vagi, koje se spominje kod Šuajba, simbol je svakog drugog varanja: u trgovini, ali i u drugim oblastima. Nakon agresije na BiH muslimani su ti koji su malverzacijama certifikata oštetili državu, ali i mnoge druge muslimane koji nisu znali dovoljno o privatizaciji niti certifikatima. Sve je ovo varanje i najgore jeste što dolazi od muslimana, a ne nemuslimana ili neprijatelja. Samo varanje počinje od sitnih stvari koje vremenom počne vjernik smatrati da nisu grijeh, kao, primjera radi, kada osoba počne koristiti javni prijevoz bez kupljene karte ili koristi resurse firme, poput telefona ili materijala, za lične potrebe smatrajući da je to beznačajno i nevažno, a kod Allaha je sve važno, jer nam po-

ručuje u Kur'anu da ćemo vidjeti na Sudnjem danu učinjeno dobro ili zlo, teško koliko zrno gorušice.

U nastavku džuzi govori se o Musau, a.s., i sudbini njegovog naroda iz koje se mogu uzeti stotine pouka. Uzmimo za primjer 145. ajet u kojem Allah kaže Musau da uzme ploče, objavu, „svom snagom“. To je poruka i nama da se objava odnosno vjera uzima svom snagom i čuva se. Bit ćemo u prilici zbog posla, prijatelja i sl. da mijenjamo svoju vjeru, njene principe, ali treba ostati čvrst i nepokolebljiv. Kako biti čvrst i nepokolebljiv bez obzira na iskušenje? Neka nam primjer budu čarobnjaci koji se spominju na početku priče o Musau. Prihvatili su vjeru i pali na sedždu. Faraon im je prijetio, ali ostali su stameni pri svojoj odluci. Stoga, sedžda je ta koja nas osnažuje i čini čvrstim i jakim. Upravo sedždom, sedžda-i tilavetom, završava ova sura, odnosno ko god čita ovu suru na kraju mora pasti na sedždu, te ujedno time pokazati svoju nepokolebljivost da se pokorava samo Allahu, a ne šefu, direktoru, predsjedniku i drugim osobama koje žele da čovjek promijeni svoje principe vjere radi ovosvjetskih interesa. Pejgamber, s.a.v.s., u jednom hadisu kaže: „Ko želi da pošteno živi Allah će mu to omogućiti, ko želi da bude samo o Allahu ovisan, Allah će ga takvim učiniti, ko želi da bude strpljiv u iskušenjima i nedaćama, Allah će ga učiniti takvim. Nikom nije dato ništa bolje i duševno rasterećenije od strpljivosti.“

10. DŽUZ

Iako i sura El-Enfal i sura Et-Tevbe, koje čine ovaj džuz, govore o borbi,

podstiču vjernike na borbu, obje sure pozivaju vjernike da teže miru (El-Enfal 61. ajet) i čak da pomognu nemuslimanima, onima koji traže zaštitu, kada je rat u toku (Et-Tevbe 6. ajet). Ovo je posebno važno danas kada ima muslimana koji uslijed nepravde u svijetu, ali često uslijed ličnih frustracija koriste ratnu retoriku, podržavaju nasilje i napade na nemuslimane u svijetu i sl. Ljudi vole mir, a Gospodar još više. Cijela vjera islam je prožeta mirom, počevši od imena islam i pozdrava selam koji upućuju na mir i pokoravanje životu u miru s Bogom i ljudima. Danas se islam kritikuje upravo zbog nedostatak mira. A nije do islama i njegove prirode, već muslimana. Stoga, kao što bi se osobe, koje čine napade u islama širom svijeta, trebale ne samo plašiti već stidjeti što su promijenile karakter islama u očima svijeta, tako i muslimani bi trebali imati na umu da njihovo ponašanje u javnosti, u porodici, u džamiji, na poslu treba odražavati vjeru mira, a ne svađe, nereda, vike i vrijeđanja.

Također, sura Et-Tevbe u prijevođu znači tevba – pokajanje i govori da nevjernici i svi ljudi, bez obzira ko su, imaju pravo na pokajanje. Ako je Allah objavio da je spreman oprostiti i najvećim neprijateljima, možemo li mi biti spremni oprostiti onima s kojima smo u svađi pa makar bili u pravu? Također, ako bi Allah oprostio najvećim neprijateljima možemo li u razmazanu, mjesecu milosti, i to u prvoj trećini, koja je trećina milosti, zamoli-

Ljudi koji imaju najviše grijeha su oni koji najviše pričaju o onome što ih se ne tiče.
(Hadis)

ti Allaha da se smiluje i oprost i drugima ljudima, našim neprijateljima te da ih uputi na Pravi put? Zar Omer bin Hattab i Halid ibn Velid nisu bili najveći neprijatelji muslimana pa su se promijenili? Zar mislimo da se naši najveći neprijatelji ne mogu promijeniti pa čak i postati bolji od nas? Upravo je to početna tačka od koje vjernik treba krenuti: želim li da moj neprijatelj bude na Ispravnom putu, želim li da druga osoba osjeti slast imana kao što ja osjećam, želim li da osoba s kojom sam u svađi postane bolja pa čak i bolja od mene ili samo želim biti bolji od nje?

Sura Et-Tevbe nosi i druga imena, poput 'Ona koja sramoti', jer je u njoj pobrojano 55 svojstava munafika. Allah u ovoj suri upozorava muslimane na licemjere i ukazuje na jednu njihovu osobinu, koje se i vjernici trebaju čuvati. Naime, govorili su Pejgamberu, a.s., da će udijeljivati ako im Allah da imetak i bogatstvo (75. ajet). Nakon što bi dobili imetak, prekršili bi svoj zavjet i postajali škrti. Neki muslimani govore da su bogati udijeljivali bi svima i gradili bi hajrate. Potrebno je samo gledati u procenat koliko čovjek izdvaja, a ne u količinu, te na taj način pretpostaviti i koliko bi čovjek davao kada bi zaista imao više.

Također, Allah ukazuje na licemjere, na ovu vrstu ljudi koji se podrujuju onima koji daju sadaku. I danas postoje oni koji ismijavaju ili uvijek komentarišu kada vide da drugi udjeljuju, grade džamije ili daju zekat.

11. DŽUZ

Ajeti sura Et-Tevbe, Junus i manji dio sure Hud čine 11. džuz. Poneka-

da u životu čovjek mukotrpno radi, iz dana u dan, poslove koje ne vide ni članovi društva kojem pripada. Nije im potrebno priznanje ili nagrada, ali žele razumijevanje kada učine grešku ili nedovrše određene obaveze. U tim situacijama kao lijek dolaze riječi Gospodara iz sure Et-Tevbe: „Radite! Allah će vidjeti djelo vaše. I Njegov Pejgamber i vjernici...” (105). Međutim, ne treba zaboraviti, ipak, da će se odgovarati za sve učinjeno, čak i za dobre stvari i to poručuje kraj ovog ajeta: da će čovjeka Allah obavijestiti o onome što je činio: ako je govorio da je nešto u ime Boga – je li uistinu bila čista namjera; ako je bio vrijedan radi halal plate – je li radio najbolje što je mogao...

Poslije ovog ajeta, odnosno sure, dolazi sura Junus, odnosno sjećanje na poslanika Junusa, kada ovaj ajet dolazi do posebnog izražaja. Naime, Junus, a.s., je napustio svoj narod, nije polagao nade da će njegovi sugrađani postati vjernici, napustio je svoju misiju misleći da se uzaludno trudi. Allah ga je zbog ovakvo negativnog stava iskušao i uvjerio u suprotno: svi su iz njegovog naroda postali vjernici, cijeli narod je postao vjernički što se nikada nije desilo nekom narodu koji je trebao propasti, odnosno kao da je Allah poručio Junusu, ali i svakom drugom čovjeku da je njegovo da se trudi i iskreno radi; to je do njega, a Allah ako želi preuzet će onaj dio koji nije u našoj moći.

U suri Junus stoji: „Da Allah ljudima daje zlo onako brzo kao što im se odaziva kad traže dobro, oni bi, uistinu, stradali.“ (11) Neki smatraju da se to odnosi na proklinjanje, što je osobina i nekih vjernika koji u srdžbi izgovore riječi protiv sebe, bližnjih ili

neke pojave, kao npr. "Dabogda pre-stao padati (snijeg)..."; "Još nam je samo to trebalo..." itd. Jedna od osobina čovjeka jeste da kada ga zadesi bilo kakvo zlo vidi, uglavnom, samo njega, pored svih drugih blagodati. Čovjeka zaboli zub pa zaboravi na ostatak ili cijelo tijelo. To je jedna od osobina onih koji ne vjeruju iskreno u Boga. Stoga u slijedećem ajetu ove sure Allah kaže da čovjek, kada ga zadesi nevolja, dugo se moli, a kada ga nevolja prođe zaboravlja na Allaha. Prirodno je da čovjek bude zaokupljen nevoljom, ali kao vjernik ne smije zaboraviti da će to stanje proći i da onda na Allaha ne zaboravi; kada prođe glavobolja, dugovanje, stanje prirodne nesreće... Stoga, zlatno je pravilo, na osnovu hadisa, da će se onog ko se sjeća Allaha u blagodati, Allah sjetiti kada bude u nevolji.

Sura Junus pred kraj ukazuje na temelj stabilnosti vjernika na Ovom svijetu. (107. ajet) Naravno, nije jednostavno preporučivati drugima da budu strpljivi i zadovoljni Božijom odlukom dok gube posao, ispraćaju bližnje s Ovog svijeta i sl. Stoga, možda je bolje da se usmjeravaju da u tim trenucima samostalno čitaju Božije Riječi, u kojima će, ako Bog da, pronalaziti pouke i veći smiraj nego u našim preporukama.

U suri Junus govori se i o drugim poslanicima, o Nuhu kao i Musau. Kada je riječ o Musau, a.s. poznato je da su poziv u ispravnu vjeru njega i brata Haruna nazivali čarobnjaštvom koje je tada bilo rasprostranjeno. Faraon je nazivajući ispravan put čarolijom vjeru nastojao poniziti kao nešto što nema veze s razumom i istinom. U današnjem dobu, dobu nauke i tehnologije, vjera se i dalje smatra sklonošću ljudi za magijom i čarolijom, koja

nema uporište u razumu i upravo se spram vjere stavlja nauka čime se poručuje da su vjernici u Boga zapravo ljudi koji vjeruju u čarolije i magiju. Kao što je faraon želio korištenjem vještina svojih čarobnjaka ismijati vjeru, danas zloupotrebom nauke pojedinci želi ismijati postulate vjere.

12. DŽUZ

Glavninu 12. džuzza čine ajeti sure Hud. Na prvoj stranici ovog džuzza nalazi se ajet koji je tematski sličan onome iz sure Junus, prema kojem čovjek zna biti nezahvalan nakon što se od njega otkloni nevolja. Ako čovjeku milost Našu pružimo, pa mu poslije uskratimo, on pada u očajanje i postaje nezahvalnik... (9-10)

Iako se brojni ajeti odnose na nevjernike ili ljude koji nisu iskreni u svojoj vjeri vjernik, čitajući Allahove riječi, ipak treba analizirati da li kod sebe ima osobina ili situacija koje Allah opisuje. Čovjek bi trebao svakodnevno zamisliti sebe da živi u vremenu Pejgambera, a.s., i upitati se koliko ajeta bi se objavilo zbog njega i odnosilo na njega, te koji bi to ajeti bili. Čitajući Božije riječi čovjek upravo može prvenstveno sebe analizirati, a ne druge. Kur'an je čovjekovo lično ogledalo i iskrenim čitanjem čovjek zadire u svoju nutrinu i otkriva ono što on doista jeste. Ne bi trebao postojati veći i iskreniji kritičar muslimana od njega samog.

Istinski musliman je onaj od čijeg jezika i ruku su sigurni ostali muslimani. (Hadis)

U suri Hud se govori o poslaniku Nuhu i poslaniku Hudu. Slučaj kada Nuh, a.s., moli Allaha za svog sina nevjernika (46. ajet) da bude spašen je posebno, naročito kod onih koji imaju djecu, dramatičan. Allah kaže Nuhu "on nije od tvoje porodice", odnosno nije tvoje dijete, jer je nevjernik i jedan od onih koji se ismijavaju s vjerom. Naravno, roditelji koji su iskušani djecom koja im se suprotstavljaju ili čak ponižavaju ne trebaju biti u trajnoj žalosti. Ljudi su skloni nepromišljeno prozivati roditelje kada vide dijete koje je nekulturno. Nije rijedak slučaj da su roditelji primjer dobrih vjernika a djeca sušta suprotnost. To uopšte ne mora značiti da su roditelji pogrešno odgajali dijete ili da su bili loši odgajatelji. Ovi roditelji su samo iskušani onime čime su bili iskušani i najodabraniji ljudi poput Adema i Nuha, a.s. Može li se kazati da su ovi poslanici, koji su bili pod direktnim nadzorom Allaha, loši roditelji i odgajatelji?

Sura je dobila ime po poslaniku Hudu koji je opominjao narod koji je u to vrijeme bio najnapredniji, najbogatiji, najobrazovaniji narod i daleko iznad drugih naroda kao što su danas neke nacije daleko naprednije od drugih. Međutim, narod je bio nevjernički, u svom tom sjaju i blještavilu osjetili su se nadmoćnim te počeli prkositi Allahu. Ovo nas vraća na početak sure, da se Allaha sjećamo kada smo u obilju i blagodatima te da se ne osjetimo neovisnim, nadmoćnim, jakim, najpametnijim, već budemo skromni pred Allahom, ali i pred ljudima, jer čovjek svoj prkos i oholost pokaže prvo prema ljudima pa onda prema Bogu.

Zanimljiv detalj iz opisa Hudove poslaničke misije jeste opis Ada,

njegovog naroda koji je, kako se kaže u 59. ajetu, pristajao uz svakog silnika, inadžiju. Kada se pogleda povijest određenih grupa i naroda, koji su počinili stravične zločine ili promoviraju nemoral u društvu, vidjet će se da su pripadnici tih grupa i naroda pristajali upravo uz pojedince silnike i inadžije koji su u javnosti bili najglasniji, pojavljivali se u medijima i glasno zastupali svoje ideologije. U društvu se pojavljuju pojedinci, a ne grupe i zajednice, koji šire određene ideologije te se od njihovog javnog angažmana stvaraju novi istomišljenici. To zlo počinje od pojedinaca. U savremenom društvu upravo takvi pojedinci predvode projekte koji su neprirodni ili u svojoj suštini zli. Vjernici- ma je važan primjer naroda Hudovog kako bi izbjegavali i pojedince među muslimanima koji svojom pojavom, žestinom i tvrdoglavošću unose nered među redove muslimana i oholo se odnose prema drugima.

S druge strane, nakon sure Hud, imamo suru Jusuf i primjer čovjeka koji je bio iznad drugih, čak iznad svoje braće što mu je pokazano i u snu (4-6), ali se nije oholio, niti sebe smatrao vrjednijim i boljim.

13. DŽUZ

Ajeti sure Jusuf, Er-Ra'ad i Ibrahim čine 13. džuz. Sura Jusuf je jedina sura u Kur'anu koja je potpuno posvećena jednom poslaniku. Sura Jusuf je jedna od najljepših priča u Kur'anu. Njezina glavna kao i sporedne teme, od odnosa oca i sina do vlasti i dvorskih intriga, mogu se pronaći u brojnim književnim djelima i filmskim ostvarenjima. Zapravo, teme koje se nalaze

u Allahovim Objavama, kako u ispravnoj – Kur'anu tako i onima koje su izmijenili ljudi – Biblija i Tora, jesu teme kasnijih književnih ostvarenja koja i danas nastaju.

Jusuf je iskušan s četiri velika iskušenja, koja su i danas među najvećim, ako ne i najveća. Iskušan je gubitkom porodice, naročito roditelja. Jusuf je odrastao bez porodice, ali prvi dio sure, njegov razgovor s ocem, oда je pouku da se razgovara s djecom na vrijeme i kvalitetno provodi vrijeme s njima, upoznavajući i upozoravajući ih blagovremeno na moguća životna iskušenja i probleme.

Iskušan je kao mladić da poćini blud s lijepom ženom, ali je odbio i ne samo odbio, već se sjetio Gospodara i zamolio da ga udalji od grijeha. Stoga, znak mudre osobe jeste dova da se ne učini grijeh prije nego mu zatreba dova pokajanja. Bio je iskušan urušavanjem časti. Lažno optužen završio je u zatvoru i cijeli grad je, što nam ukazuju ogovaranja žena u gradu, znao da je u zatvoru. Kada je trebao izaći, Allahovom voljom, nije požurio iz zatvorske ćelije, što bi, možda, većina uradila, već je poručio vladaru da želi da se njegov slučaj, odnosno optužba, izvede na čistac (50. ajet). Vjernik treba da bude principijelan u svakoj situaciji.

Bio je iskušan lošim odnosom njegove porodice prema njemu. Rasprave među članovima porodice ili familije nerijetko su neminovne. U većini slučajeva rasprave ili svađe budu rezultat materijalnih želja ili nedorečenosti, stoga treba imati na umu da nijedna ovosvjetska stvar, zemlja, imetak, nekretnina i slično ne vrijedi rasprave, a kamoli svađe. Ako dođe do svađe, čovjek bi mogao imati na umu da će to

Allah nadoknaditi, kao što je Jusufu nadoknadio. Drugo, Jusuf kaže da je razdor "šejtan posijao" između njega i braće. On ne krivi braću, ne odriče ih se i ne prekida s njima vezu, iako su mu ona nanijela zlo. Kroz ovaj primjer Allah, dž.š., ukazuje da se ne mrze članovi rodbine ili porodice, već da se traži zaštita od šejtana čija je jedna od prvih misija pravljenje razdora među tih članova. Eventualna pobjeda u raspravi ili svađi bilo koga od je samo prividna pobjeda i zadovoljstvo. Zadovoljstvo zapravo tada pripada šejtanu koji je istinski pobjednik, jer je posijao smutnju i razdor. Svoju misiju je uspješno izvršio.

Jusuf je imao i „pozitivno“ isušenje – vlast. Mogao je, nakon svih nedaća, da bude osoran, grub i osvetoljubiv prema braći i drugim ljudima. Naprotiv, njemu je vlast bila samo obaveza koju je izvršavao na najbolji mogući način i ne prestanto se zahvaljivao Gospodaru na blagodatima. Jusuf je upravo primjer kako čovjek treba postupati u blagodatima nakon što ga napuste nevolje.

Sura Grmljavina govori o Božijem stvaranju i blagodatima prema čovjeku. U četvrtom ajetu Allah podsjeća na jedinstvenost Njegovog stvaranja, kada kaže da biljke uzimaju istu vodu, a daju plodove od kojih su neki ukusniji od drugih. Pored ovog očitog znamenja razmislimo i o jednoj metafori. Zamislimo da je voda Allahova Objava, njegova vjera, koju ljudi uzimaju. Svi ljudi čitaju iste ajete, uzimaju istu

*Teško onima
čija su srca
neosjetljiva
kada se Allah
spomene. Oni
su u pravoj
zabludi.
(Kur'an 39:22)*

vjeru kao što mogu piti istu vodu, ali neki ljudi su ipak bolji vjernici, njihov ahlak je ljepši od drugih, dok je kod nekih srce neosjetljivo na Objavu.

U slijedećoj suri, suri Ibrahim, Allah kaže da čovjek ne bi mogao nabrojati sve blagodati koje Allah daje (34). Čovjek kojem je teško ili ima probleme mogao bi napraviti spisak svih problema i nedaća te spisak svih blagodati koje, pored vjere, ima. Ako bi ih uporedio vidio bi da je taj problem kap u moru blagodati.

14. DŽUZ

Ajeti sura El-Hidžr i En-Nahl čine 14. džuz. „Nadu u Allahovu milost Gospodara svoga mogu gubiti samo oni koji su zabludjeli“ – ovo su, iz sure Hidžr, riječi Ibrahima, a.s., čovjeka koji uistinu nije gubio nadu. Nije gubio nadu da će pronaći pravu vjeru ili izlaz iz svake situacije; ni kada je ostavio svoju trudnu suprugu u pustinji, koju je Allah počastio izvorom Zemzema; ni kada je trebao svoga sina zaklati, kojeg je Allah zamijenio kurbanom; niti kada je bačen u vatru, koja je postala hladna. Da imamo toliko povjerenja, istinskog povjerenja, u Allahovu milost i Njegov nadzor i nama bi ovodunjalučke “vatre” u svakodnevnom životu bile hladne. Ibrahim je nekoliko puta iskušan i nikada nije izgubio nadu u Allahovu pomoć, vjerovao je da je On vlasnik svakog njegovog trenutka. Allah ga je učinio svojim prijateljem (Halilullah). Prijateljstvo se temelji na povjerenju. Allah nikada nije izdao svoga prijatelja, Ibrahima, a.s., ni kada je bio bačen u vatru, ali ni Ibrahim nikada nije izdao Allaha, dž.š. Izvršio je svaku naredbu uz puno po-

vjerenje. Koliko smo mi blizu prijateljstva s Allahom, dž.š. kada se uzme u obzir ispunjavanje Njegovih naredbi?

U suri Hidžr spominje se narod Hidžra koji nije vjerovao. Stanovnici ovog mjesta klesali su prelijepa zdanja u planinama, a Allah ih je uništio jednim krikom. Kada Allah govori o uništenju prijašnjih naroda primjetit ćemo da su kazne brze i ne traju dugo. Tokom izgradnje karijere, kuće i svega u životu budimo svjesni Allaha, kao i činjenice kako je moguće da nam je posljednji trenutak života upravo čim završimo izgradnju, da nas Azrail čeka samo da završimo taj započeti posao.

U suri En-Nahl (Pčele) Allah nam daje raznovrsne primjere o Svom stvaranju te blagodatima koje nam daje. Nakon opisa brojnih blagodati koje nam daje, Allah nam skreće pažnju na čovjekovu jednu osobinu. U 71. ajetu kaže da nam daje različito, neke više a neke manje, stoga zašto se međusobno ne pomažemo i zašto nismo zahvalni. Iz ovog ajeta uzimamo dvije pouke. Prva jeste da nije slučajnost niti ne mora značiti da je plod našeg rada i pameti to što imamo više od drugih, već Božija odredba - ustanovljeno pravilo na Ovom svijetu, stoga nikada čovjek ne smije ni pomisliti da je imućniji, jer je poseban i sposobniji od drugih. Drugo, ako ne dijelimo to što imamo nismo ni zahvalni Allahu, jer svoju zahvalnost pokazujemo dijeleći drugima.

U ovoj suri se nalazi 90. ajet kojeg svaki petak slušamo na kraju hutbe. Da nema nijedne rečenice na hutbi, citiranje samo njega bilo bi nam dovoljno, samo, nažalost, malo koji hatib ga prevede, već samo prouči na kraju hutbe. On je suština, kodeks našeg ponašanja na Ovom svijetu, sto-

ga čitajmo njegov prijevod i svaki dio sprovedimo u životu: "Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje."

U ovoj suri Allah nas opominje da šejtan nema "nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju". Ovo je naročito važno za osobe koji olahko kažu da ih je šejtan naveo na nešto, pokušavajući time opravdati svoju prirodu i naviku da čini grijeh. Postavlja se pitanje kako čovjek čini grijeh tokom ramazana ako znamo da su šejtani zatvoreni? To je pokazatelj čovjekove navike. Kao što postoje osobe koje su navikle ustajati na rani sabah, postoje i osobe koje su navikle prespavati ga. Tačnije, ne klanjaju ga godinama i malo veze ima šejtan s njegovom takvom navikom.

15. DŽUZ

Ajeti sure El-Isra čine 15. džuz, a dio sure El-Kehf također je sastavni dio ovog džюза. Sura Isra dobila je naziv po putovanju Pejgambera, a.s., do Allaha, dž.š. Brojne su poruke ovog putovanja, ali neka nam uvijek na umu bude to što je u ovoj noći propisano pet dnevnih namaza koji se vrjednuju kod Allaha kao pedeset. Stoga, nemojmo dozvoliti sebi da nam prođe bilo koji namaz, jer to nije jedan već deset namaza. Poznato je kako je namaz čovjekov razgovor s Bogom, stoga svaki klanjač može sebi postaviti pitanje kako izgleda taj njegov razgovor, da li je Bog zadovoljan ili nezadovoljan s njim, kao što svaki čovjek biva nezadovoljan kada je u svakodnevnom životu neki njegov

sugovornik, poput supruge, djeteta ili prijatelja 'odsutan' tokom razgovora i razmišlja o drugim stvarima, gleda u mobitel ili jednostavno jedva čeka da se razgovor završi. Ako je Allah, dž. š. kao Gospodar razgovarao s poslanicima pa čak i s nama razgovara na jedan način svaki dan po pet puta u namazu, kako je moguće da čovjek ne može odvojiti ni pet minuta da razgovara sa svojom porodicom, suprugom, sinom i kćerkom, svojim bratom i sestrom. Razmislimo o miradžu u kontekstu ove potrebe za razgovorom i kvalitetom tog razgovora. Koliko god se krug prijatelja, kolega, porodice povećavao sve veći broj ljudi osjeća da nema kvalitetnog sagovornika, osjeća se usamljenim sa svojim mislima, strahovima i idejama što ponekada završava u depresijom ili dijeljenjem svojih najintimnijih misli s potpunim strancima na internetu ili čak u kafani. Uzvišeni Gospodar nije imao potrebu za razgovorom s Muhammedom, a.s., ali ga je pozvao Sebi kako bi razgovarao s njim. Sigurno je to da je Muhammedu, a.s. bio potreban razgovor s Bogom, kao što je istu potrebu imao Musa, a.s., kojeg će Muhammed, a.s., sresti tokom miradža i upravo s njim najviše razgovarati pored svih drugih poslanika, jer sjetimo se detalja kada Musa, a.s., predlaže Muhammedu, a.s., da se vrati Bogu i traži manji broj namaza kako bi se olakšalo vjernicima. I upravo na osnovu razgovora naša obaveza namaza je smanjena na pet dnevnih

*Nisam nikad uporedio svoje djelo sa svojim riječima, a da se nisam bojao da se ne uhvatim u laži.
(Ibrahim en-Nehai)*

namaza. Kada se Muhammed, a.s., vratio s miradža prenio je ashabima svoje iskustvo, a neki su osjetili sumnju u ovaj događaj. Kada su prenijeli Ebu Bekru Pejgamberu, a.s. tvrdnju, on je odmah povjerovao i rekao da Pejgamber, a.s., govori istinu, što je bila prekretnica u pogledu na ličnost ovog ashaba u povijesti islama. Ovaj čovjek, Es-Siddik (Iskreni), bit će i ostati najbliži Pejgamberov, a.s. saradnik, njegov nasljednik u državnim poslovima, ali prije svega čovjek s kojim je Pejgamber, a.s. izgradio prijateljstvo zasnovano na iskrenosti i povjerljivosti, upravo ta soba s kojom čovjek želi i voli razgovarati. Čovjek bi se mogao upitati ko je njegov Ebu Bekr u životu?

Sura Isra nosi brojne poruke i značajan broj ajeta počinje imperativima. Ona je poput imama, odnosno hatiba ili vaiza koji boravi u našoj kući i ukazuje nam šta je dobro, a šta loše, stoga čitajmo njezin prijevod i sprovodimo u svom životu imperative iz ove sure. U njoj se nalazi ajet koji nas upozorava na naše riječi. Zar danas većina neprijateljstava među muslimanima, tzv. sufijama, vehabijama, bosanskim tradicionalistima, šiijama, selefijama... nije upravo zbog riječi?! Ova sura koja čini glavninu srednjeg džuza u Kur'anu nosi i tu poruku srednjeg puta u islamu, pa nam se kaže da ne budemo rasipnici (26), ne hodamo nadmeno (37), da dozivamo Allaha umjerenim glasom (110).

16. DŽUZ

Ajeti sure El-Kehf, Merjem i Taha čine 16. džuz. Kazivanja koja se nalaze u ovoj suri na različite načine ukazuju na iskušenja ljudi kojima

mogu biti izloženi te način kako se odnositi prema njima. Prvo kazivanje se odnosi na mladiće koji su se sklonili u jednu pećinu kako bi sačuvali svoju vjeru. Pećina, koja je od kamena i drugih materijala simbol je čvrstine i dugotrajnosti. Ona je ta koja je štitila mladiće od vanjskih utjecaja i ljudi. I danas postoje mladići koji imaju svoj čvrst stav da sačuvaju svoju vjeru i čednost poput ovih mladića. Taj stav je njihova pećina. Kao što su ovi mladići iz sure Kehf fizički pobjegli od naroda nevjerničkog, današnji mladići svojim vjerskim stavom bježe od grijeha.

Svaka ova "pećina" razlikuje se od čovjeka do čovjeka, neka je manje čvrsta neka više, međutim bilo bi dobro kada bi, poput ovih mladića koji su činili grupu, džemat, i današnji mladići međusobno se uvezivali, gradili džemat, grupu koja će razmijenjivati iste stavove i graditi veću i jaču "pećinu" oko sebe. Drugi simbol ove pećine jesu naše džamije i svaki bi čovjek, koji sebe naziva muslimanom, trebao znati gdje je njegovo duhovno sklonište. Ovo je sura s kazivanjima koja nose zaista niz pouka, stoga ograničavamo se na slučaj Zulkarnejna i Hidra, koje vidimo kao ljude kojima je Allah dao dvije blagodati kojima se, za razliku od ovih Bogu dragih ljudi, i danas ljudi ponose i ohole spram drugih. Hidr je imao znanje, u današnjem kontekstu obrazovanje, titule i sl., ali se nije oholio nad Musaom, a.s. i drugim ljudima. Pored toga bio je spreman podijeliti svoje znanje i podučiti druge. Zulkarnejn je, s druge strane, imao moć i mogućnost vladanja, ali nije se oholio svojom vlašću. Odbio je i nagradu od naroda, nije od njih tražio bogatstvo i druge vrijednosti pa čak ni

rijeći uvažavanja kamoli dodvoravanja. Zapravo, ne samo da od njih nije tražio, već im je i pomogao, želio je da im bude bolje u životu. Zamislimo da naši intelektualci imaju ahlak Hidra, a naši političari ahlak Zulkarnejna!?

Sura Merjem, pored kazivanja o hazreti Merjemi, donosi opis poslanika Jahjaa i Isaa, a.s. Pročitajmo poruke 12-13. ajeta ove sure kako se Jahja opisuje i kojim osobinama ga Allah hvali! Roditelji mole Allaha da im dijete bude uspješno, zdravo, bogato, ali ne bi trebali zaboraviti na ove osobine. Allahova pravda i volja da se ženi vrati njezino dostojanstvo utemeljena je u priči o Ademu i Havi, njihovom stvaranju, šejtanskoj zavadi, njihovom grijehu i izgonu iz Dženneta. Do objave Kur'ana, ljudi su Havu krivili za izgon ljudskog roda iz raja. Grijeh za koji je optužena Hava/Eva postao je iskonski grijeh kojeg svaka žena nosi. Pričom o prvom čovjeku i njegovoj supruzi, Kur'an oslobađa Havu potvore i laži koje joj se pripisuju i vraća ženi dostojanstvo odbacujući bilo kakvu iskonsku sklonost žene ka grijehu i zavođenju na krivi put. Priča o Ademu i Havi i njihovom izgonu iz Dženneta se javlja na tri mjesta u Kur'anu, u suri El-Bekare 30-37. ajeta, u suri El-A'raf 11-27. ajeta i u suri Taha. U suri El-Bekare i El-A'raf Allah, dž.š., napominje da je šejtan zaveo i Adema i Havu, a potom u suri Ta-ha, Kur'an ide i korak dalje te u kontekstu šejtanovog bajanja spominje da je šejtan navodio Adema na zabranjeno drvo, iako u sljedećem ajetu potcrtava da su grijeh počinili oboje, i Adem i Hava.

17. DŽUZ

Ajeti sura El-Enbija i El-Hadždž čine 17. džuz. Sura Vjerovjesnici počinje sjećanjem na smrt i Sudnji dan. Upravo se u ovom ajetu nalazi (ponavlja) ajet, kojeg često čujemo na dženazi: *Svaka duša/živo biće smrt će okusiti*. Ovaj ajet možemo često naći na levhama. On je podsjetnik svakom čovjeku da bez obzira šta radio, koliko uživao, u kakvim blagodatima ili problemima bio, čeka ga smrt i nijedna osoba pa čak ni meleki pred Sudnji dan neće biti pošteđeni smrtni. Pejgamber, a.s., je jedne prilike kazao da su najpametniji "oni koji se najviše sjećaju smrtni i koji se za ono što je poslije nje najbolje pripremaju".

Kada čovjek ne bi znao nijedan hadis ili ajet niti bilo šta od islama ovaj dio ajeta bi mu bio dovoljan, odnosno navika da se sjeća smrtni. Kako kaže jedan alim odmah nakon naše smrtni ljudi će reći: "Gdje je mejit?" Niko nas neće zvati našim imenom. Odmah nakon gasuljena našeg tijela reći će: "Gdje je dženaza?" Neće nas zvati našim imenom. Kada nas htjednu spustiti u kabur reći će: "Dodajte tabut." Naše ime neće ni spomenuti.

Ova sura nosi naziv Vjerovjesnici s obzirom da se spominje niz vjerovjesnika, jedan za drugim i u određenim slučajevima kratak osvrt na njihovu životnu priču. Oni se ne spominju tek tako, već se kazivanja o njima ponavljaju da bismo uzeli pouke iz njihovih

*Nije vjernik
onaj koji zanoći
sit, a njegov
komšija gladan!
(Hadis)*

života i sjećali ih se u životu u različitim situacijama.

Kao što sura Vjerovjesnici počinje sa sjećanjem na smrt i Sudnji dan, sličnim ajetima se i završava, a tako i slijedeća sura Hadž počinje sjećanjem na smrt i Sudnji dan. Suru Hadž je jedina sura koja nosi naziv po islamskom šartu. Kada je riječ o hadžu, mnogi kažu da bi voljeli otići na hadž kada bi to mogli. Međutim, pitanje je koliko ljudi uistinu žele otići na hadž. Ljudi prožive svoj život kako bi sve obezbijedili svojoj djeci, što im nije obaveza, jer Allah daje nafaku, ali zanemaruju obavezu hadža. Drugi maštaju i štede kako bi zamijenili svoje auto i kupili potpuno novo, a svako novo auto, bez obzira na brend, skuplje je od jednog hadža.

Zajedno s hadžom spominje se i kurban te poruka vjernicima da do Allaha neće stići meso kurbana, već iskrena djela naša. U kontekstu kurbana na lijep način skrenimo pažnju onima koji kolju kurban: da ga kolju u ime Boga, a ne zato što je to tradicija.

18. DŽUZ

Ajeti sura El-Muminun, En-Nur, El-Furkan čine 18. džuz. U prvih deset ajeta sure El-Muminun (Vjernici) Allah opisuje ko i kako će zaslužiti Džennet. Vrlo kratak, a sadržajan opis vjernika. Prvo je namaz i bez namaza ne možemo postići ono što želimo, odnosno Njegovu milost i Džennet. Drugo je izbjegavanje onoga što nas se ne tiče, poput grijeha, tuđih mahana, privatnih stvari i tajni drugih ljudi i sl. Također, i Pejgamber, a.s., je kazao da čovjek neće biti pravi vjernik sve dok ne ostavi ono što ga se ne tiče.

Slijedeća osobina vjernika jeste udjeljivanje sadake, četvrta čuvanje stidnih mjesta, a peta se tiče preuzimanja i ispunjenja amaneta. Ova osobina je danas uveliko dovedena u pitanje kod muslimana koji preuzmu određenu funkciju, vrše dužnost prosvjetnog radnika ili državnog službenika, rade u firmi ili su nadređeni nekome... i onda se nemarno odnose prema svom poslu. Drugim riječima, amanet koji im je dat ne izvršavaju kako treba i ne vode brigu o njemu. Čovjek treba znati da je milost Božija što obavlja određenu funkciju ili ima radno mjesto te da možda postoji kvalitetnija osoba od njega za to mjesto.

Šesta osobina vjernika jeste obavljanje namaza na vrijeme. Da ne znamo za važnost pravovremenog obavljanja namaza ovaj ajet, u ovom opisu vjernika, bio bi nam dovoljan da shvatimo važnost kada je pored ostalih osobina vjernika Allah naglasio upravo ovu.

U suri se u nastavku govori o Musau i Nuhu te blagodatima koja su data čovjeku. U njoj se nalazi i slikovit opis Džehennema kao ni na jednom drugom mjestu: "vatra će im pržiti lica i iskešenih zuba će u njemu ostat".

Sura En-Nur je sura propisa. Počinje opisom kazne za bludnike i bludnice, ali i opisom, od 11. ajeta, onih koji potvaraju vjernike i vjernice. Ovi ajeti su objavljeni kada su ljudi potvorili hazreti Aišu za blud. Pejgamberu, a.s. je bilo teško sve do objave ovih ajeta koji su ukazali na istinu te na muslimane koji su je potvorili. Ovdje je najinteresantniji dio kada se Allah obraća vjernicima koji su počeli prepričavati ovu potvoru, ne razmišljajući kakav grijeh čine o čemu smo

govorili. Sjetimo se početka prethodne sure, kada smo kazali da je osobina vjernika da se ne bavi onime što ga se ne tiče i da u većini slučajeva govore ili prisustvuju razgovorima u kojima je sve nagađanje. U ovoj suri, govoreći o ovom slučaju, Allah pita ove vjernike koji su pričali o Aiši: "kada ste to svojim jezicima prepričavati stali i kad ste na sva usta govorili ono o čemu niste ništa znali, vi ste to sitnicom smatrali, ali je ono Allahu krupno"; "zašto niste, čim ste to čuli, rekli: „Ne dolikuje nam da o tome govorimo, hvaljen neka si Ti! To je velika potvora!“ Allah vam naređuje da više nikad tako nešto ne ponovite, ako ste vjernici."

Koliko puta danas vjernici prepričavaju događaje koji se tiču drugih muškaraca i žena, ne razmišljajući o pogubnosti tog djela? Koliko je Gospodaru mrsko optuživanje vjernika i vjernica govori i dokazivanje bluda, kao ni u jednom drugom slučaju: čovjek mora dovesti čak četiri svjedoka ako nekoga želi optužiti. Ova sura se završava riječima "Allah sve dobro zna". Ako želi On će otkriti tuđe tajne. Nije naše da žurimo otkriti ono što drugi skrivaju. Uostalom, zamislimo da Allah jednoga dana objelodani samo naše misli, a kamoli skrivena djela i želje.

19. DŽUZ

Ajeti Sura El-Furkan, Eš-Šuara, En-Neml čine 19. džuz. U suri El-Furkan se na različite načine objašnjava šta je Pravi put, a šta ne. Govori se o blagodatima, a jedna od posebnih se navodi u 53. ajetu, u kojem se objašnjavaju dvije vode, dva mora koja se dodiruju, ali jedno je slano i gorko, a

drugo pitko i slatko. Nakon ovog ajeta Allah ukazuje čovjeku da ga stvara od vode. U metaforičkom smislu kao što postoje dvije vode, postoje i dvije vrste ljudi – vjernici koji su kao slatka i pitka voda korisni, oživljavaju društvo, i nevjernici, koji su poput gorke vode koju čovjek ne može koristiti za piće niti s njom zemlju obrađivati i oživljavati krajolike.

Devetnaesti džuz počinje interesantnim pitanjem o tome zašto Kur'an nije cijeli odjedanput objavljen. Odgovor Uzvišenog Gospodara je "da bismo njime učvrstili tvoje srce i mi ga tako polahko dostavljamo". (E-Furkan 32). Svakom muslimanu treba da bude ovo i pouka da u svom životu ne može samo proučiti cijeli Kur'an, naročito u ramazanu u toku mukabele, već se stalno vraćati Kur'anu, o čemu smo govorili u osvrtu na prvi džuz.

Sura Pjesnici je objavljena u Mekki te i ona ukazuje na razliku između Pravog puta i stranputice. Sura govori o poslanicima i ukazuje da vjernici slijede Kur'an – Furkan, koji im ukazuje šta je istina a šta laž, a ne slijede druge ljude i njihove priče i pjesme, legende i mitove.

U suri Mravi se nalazi predivan opis razgovora Sulejmana sa životinjama i džinima te njegov susret s kraljicom Belkisom. Ovi slučajevi korisni su vjerniku, ali ih on može naročito iskoristiti za svoje najmlađe ukućane kao prelijepa kazivanja koja su,

*Ne uskraćujte
sebi lijepe
stvari koje
vam je Allah
dozvolio, samo
ne prelazite
mjeru, jer Allah
ne voli one
koji pretjeruju.
(Kur'an, 5:87)*

za razliku od ostalih legendi i dječijih priča, istinita.

20. DŽUZ

Ajeti sure En-Neml, El-Kasas i El-Ankebut čine 20. džuz. U suri El-Kasas se opisuje rastanak Musaa od majke. Saznavši da će iz naroda doći pravedna osoba koja će uništiti njegovu vlast, faraon je počeo klati svu mušku djecu. Majka Musaova je nadahnuta da stavi dijete u nosiljku i pusti niz rijeku, koju kasnije spašava upravo žena faraonova. Ovaj opis, koji počinje od sedmog ajeta, zaista nudi niz slikovitih primjera kakva je majčina ljubav, ali i kakvu sigurnost osoba treba imati u Allahovo određenje. Ljepota Kur'ana je i primjerima koji pokazuju ljubav roditelja prema djetetu, i oca i majke. Čitali smo u suri Jusuf o ljubavi oca, Jakuba, prema sinu Jusufu kada ga je izgubio, a u ovim ajetima čitamo o ljubavi majke koja pušta svoje dijete niz rijeku. Bez obzira na brojne primjere ljubavi roditelja prema djeci i obratno, likovi u Kur'anu su često osobe bez roditelja ili osobe koje su odrasle bez jednog ili oba roditelja. Spominje se ljubav majke prema hazreti Merjem, ali se govori o njenom uspjehu kao samostalnoj ženi bez spominjanja majke i oca, Jusuf je dospio do dvorca bez roditelja, štavši iz bunara je dospio do divana; Musa je pušten kao beba niz vodu, slatku vodu, zbog svog neprijatelja, a kasnije je njegov neprijatelj potopljen vodom, slanom vodom; Isa, a.s. nije nikako imao oca, a Muhammed, a.s. je ostao bez oba roditelja. Roditelji su važni u životu, kao što je i briga roditelja za djecom važna, ali djeca se mora-

ju učiti da budu osobe, lideri, uspješni i bez roditelja. To je ponekada zaista teško, jer roditelji ne mogu od ljubavi dopustiti da dijete odraste, a dijete od vezanosti za roditelje cijeli život ostaje u njegovoj sjenci.

U ovoj suri se nalazi opis kada je Musa, a.s. spasio čovjeka iz svog naroda ubivši drugog čovjeka koji se tukao s njim. Sutradan je opet naišao na istog čovjeka koji se tukao. Ovaj primjer nam ukazuje da čovjek ne treba da staje pristrasno u nečiju odbranu, bez obzira što ga poznaje, čak i ako je njegova krv. Danas u društvu vidimo nered upravo zbog pristrasne pomoći onome koga poznajemo ili nam je blizak, ali ne i sposoban.

Nastavak sure govori o dolasku Musaa u Medžen i njegovom susretu s kćerkama Šuajba, poslanika koji će mu kasnije postati punac.

U suri El-Ankebut se nalazi opis onih koji kažu vjernicima da griješe, a oni će preuzeti grijeh na sebe "...a ne bi ponijeli nijedan grijeh njihov, samo lažu". (12-13). Mnogi vjernici u Bosni su mogli često čuti u djetinjstvu kako ljudi koji javno čine grijeh govore mladim generacijama da se provode, čine grijeh dok su mladi, a oni će odgovarati za njih.

21. DŽUZ

Ajeti sura El-Ankebut, Er-Rum, Lukman, Es-Sedžde i El-Ahzab čine 21. džuz. U suri Er-Rum Allah nas upozorava da ne zarađujemo na mucu drugih ljudi. Konkretno 39. ajetom upozorava nas da se ne bavimo sumnjivim novčanim transakcijama i kamatom, ali u svakodnevici postoji niz drugih situacija kada čovjek zarađuje

na mucu drugih ljudi među kojima je i iskorištavanje situacije kada klijent ili mušterija nemaju dovoljno znanja ili informacija o usluzi koja mu je potrebna.

U suri Lukman nalazi se primjer kako otac treba odgajati sina, odnosno roditelj svoje djetete. Dok neki smatraju kako prvenstveno majka treba odgajati dijete, najduža odgojna poruka u Kur'anu je očeva, a ne majčina. Čemu podučava svoje dijete jedan od najmudrijih ljudi koji su bili na Ovom svijetu? Prve stvari koje čovjek uči dijete jeste istina o Gospodaru. To je temelj izgradnje čovjeka. Možemo od svoga djeteta izgraditi dobrog majstora, profesora, privrednika, ali na Sudnjem danu neće se pitati gdje su profesori, najbolji majstori, najposobniji biznismeni, već gdje su lijepo odgojeni vjernici, robovi Milostivoga.

Odmah poslije Sebe, tj. nakon ovog ajeta, Allah spominje jednu kategoriju ljudi, kojih čovjek treba biti svjestan. Roditelji vjernici su, pored poslanika koji su sastavni dio vjerovanja u Boga, jedina kategorija ljudi koje čovjek svakodnevno spominje u namazu, tačnije na sjedenju s dovom *Rabbenagfirli ve li validejje...* Ako Allah dozvoljava da se roditelji spominju u namazu svakodnevno, koliko mi spominjemo, odnosno činimo dobra svojim roditeljima svakodnevno? Također, čak i ako su nevjernici Allah nam u ovoj suri kaže „prema njima se, na ovome svijetu, velikodušno ponašaj“. Ako se trebamo ponašati velikodušno prema roditeljima nevjernicima, šta se onda očekuje od nas da činimo prema roditeljima vjernicima? Nakon zahvalnosti Allahu naša slijedeća zahvalnost jeste prema roditeljima, a u ovom ajetu se naglašava majka, što

potvrđuje hadise koji govore o ulozi majke u životu vjernika. Lukman dalje podučava dijete da bude svjestan Boga kako nikada ne bi lagalo, uzimalo mito, varalo na ispitima itd. Svijest o Bogu se održava namazom, što Lukman dalje preporučuje. Kakav je odgoj djeteta bez namaza? Namaz podučava dijete i da postoji neko iznad njega. Tokom našeg života možda će imati zbog strahopoštovanja ili poštovanja prema nama lijepo ponašanje, ali nakon naše smrti koji je to čas, lekcija koja će ga podsjećati na lijepo ponašanje? U slijedećem ajetu se ne navodi, kako to često biva, da se uz obavljanje namaza daje zekat ili sadaka i kao da je upravo ova pouka Lukmana isključivo za određenu starosnu dob: za dijete, tinejdžera, mladića, među kojima mnogi još nemaju mogućnost obaveznog udjeljivanja. Umjesto toga, imaju obavezu pozivati na dobro. Danas, u ovom okruženju gdje se promovira nemoral i grijeh, zamislimo da svako dijete muslimana poziva na dobro svoje društvo i odvraća ga od zla? To je nemjerljivo efektivnije nego kada efendija ili stariji pozivaju mlade na dobro i odvraćaju ih od zla! Također, dijete se od malih nogu uči ovome i razbija se stid pozivanja na dobro. Svjedoci smo da stariji ljudi ili u srednjim godinama pa i mi sami nekada oklijevamo da reagiramo u nekim situacijama, jer nemamo tu naviku od malih nogu. Stidimo se na lijep način reagirati.

*Kada čovjek
potroši nešto na
svoju familiju,
da je pomogne
(nadajući
se Allahovoj
nagradi), i to
mu se ubraja
u sadaku.
(Hadis)*

Dalje, učimo dijete da strpljivo podnosi ono što ga zadesi, ali i općenično strpljivosti. Neki ljudi ne pripreme svoju djecu na ovo i ako bi oni preselili na Ahiret djeca bivaju izgubljena, prepuštena sama sebi u svojoj tuži i situaciji. Objasnimo im da je Allah uvijek s njima i da ih voli više nego mi sami.

Slijedeća dva savjeta su savjeti sredine: „I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice svoje i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.“ (18) „U hodu budi odmjeran, a u govoru ne budi grlat; ta najneprijatniji glas je revanje magarca!“ (19)

22. DŽUZ

Dvadeset i drugi džuz čine ajeti sura El-Ahzab, Es-Sebe', El-Fatir i Ja-Sin. U suri El-Ahzab nalazi se poznati odlomak – ašere (od 40. ajeta) koji se često uči kod muslimana u BiH.

U ovoj suri se nalazi i ajet emaneta. Naime, kada je Allah stvarao svijet ponudio je Zemlji i planinama da ponesu emanet, ali oni su odbili dok je čovjek prihvatio kao *džehula* - lahkomislen». Emanet je Allah objasnio Ademu, a.s.: «Ako budeš činio dobro, bit ćeš nagrađen, a ko budeš griješio, bit ćeš kažnjen».

Sura Es-Sebe' na jednostavan način ukazuje svim ljudima da džini ne poznaju budućnost niti imaju neko skriveno znanje koje nam može pomoći, stoga odlazak sihirbazima, raznim proročicama i ljudima koji komuniciraju s džinskim svijetom je samo zabluda. Zapisi i vjerovanje da ljudima mogu pomoći džinni staro je koliko i povijest svijeta. Nažalost, ova pojava je prisutna i u našoj domovini. Proricanje budućnosti, horoskop bliži

su nekim ljudima nego vjera, odnosno lakše povjeruju u nevidljive lažne stvari nego u istinu koja se objavljuje kroz Kur'an.

Umjesto knjiga o džinnskom svijetu, koje opterećuju muslimane i koje su, nažalost, među najčitanijim kod muslimana trebamo se prisjetiti kako je Allah objasnio ljudima da su džinni obična bića koja ne znaju ništa više od ljudi i to onoliko koliko im Allah daje znanja i informacija. Allah je ponizio džinne u vrijeme poslanika Sulejmana, a.s., i pokazao ljudima da ne trebaju smatrati džinne bićima kojima treba izražavati poštovanje. Naime, kada je poslanik Sulejman, a.s., umro bio je naslonjen na štap dugo vremena i niko nije znao za njegovu smrt iako su ga svakodnevno viđali naslonjenog na štap. Uzvišeni Gospodar je poslao crva koji je rastočio štap i poslanik je napokon pao što je bio znak svima da je umro, ali i dokaz ljudima da za smrt Sulejmana nisu znali ni džinni koji su uvjeravali ljude da znaju više od njih o gajbu, budućnosti i nepoznatim stvarima. Tada, kao i sada, ljudi su vjerovali da džinni imaju posebne moći pa poznaju stvari koje ljudi ne poznaju, poput budućnosti. Samo manje inteligentni ljudi mogu povjerovati tzv. prorocima, iscjeliteljima koji se pojavljuju na tv-u te raznim osobama koje zloupotrebljavaju ahmediju i sebe nazivaju hodžama i govore da liječe od sihra i džina. Džini su nerijetko prisutni u našim životima koliko dopustimo da razmišljamo o njima, dopuštamo da budemo zaokupljeni njima. Također, često o džinima i nevidljivom svijetu govore osobe koje se dosađuju u životu. Teško je naći primjer da problema sa džinima ima

osoba koja cijeli dan drži lopatu u rukama.

Također, postoje osobe koje nisu pod nikakvim utjecajem sihra, već umjesto suočavanja sa životnim problemima pribjegavaju traženju razloga svojih problema u sihru. Okriviti sihr nije rješenje tih problema.

Sura Fatir/Stvoritelj obiluje primjerima Allahovog stvaranja i vjernik koji je zahvalan i pokoran Gospodaru treba češće čitati ovu suru i spominjati ove blagodati. Ebu Hurejre kada bi vidio da pada kiša kazao bi da Allah šalje kišu zbog trećeg ajeta ove sure.

Sura Fatir ukazuje i na jednu osobinu ljudi s kojima je zaista teško razgovarati o zlu. Naime, Allah ukazuje na osobe kome su njegova djela prikaza lijepim, a i on ih smatra lijepim. Iako se prvenstveno govori o nevjernicima, srest ćemo i ljude muslimane koje možemo upozoriti da je loše ako ogovaraju, uzimaju kamatu ili prodaju alkohol, ali oni su uvjereni da to što rade nije loše i svoje radnje će opravdavati različitim terminima.

23. DŽUZ

Ajeti sura Ja-Sin, Es-Saffat, Sad, Ez-Zumer čine 23. džuz. Iako se Ja-Sin često uči prije dove za umrlog, treba uzeti u obzir da je Kur'an objavljen živim ljudima te da i ova sura nosi pouke za žive ljude. Poruke ove sure potrebno je iščitavati svaki dan i razmišljati o njezinim ajetima. Naprimjer, u 65. ajetu Allah nam govori da ćemo na Sudnjem danu imati najpozdanijeg svjedoka o onome što smo radili. Pejgamber, a.s., se jedne prilike nasmijao pa su ga ashabi pitali zašto se smije. Odgovorio je zbog rasprave

čovjeka s Allahom na Sudnjem danu. Naime, čovjek će tražiti da pozove sebi svjedoke. U tom trenutku omogućit će se svim čovjekovim organima da govore. Oni će početi svjedočiti šta je čovjek radio. Kada to vidi, čovjek će povikati: "Daleko vas bilo, za vas sam se borio". I zaista sve što radimo, radimo za svoje organe kako bismo uživali, a oni će biti ti koji će reći sve što smo uradili. Kada smo bili u društvu ili kada smo bili sami i kada nas niko nije vidio.

U suri Es-Saffat, koja govori o poslanicima, nalazi se opis kako izaći iz teške situacije kroz primjer Junusa, a.s. Sjećanje na Allaha, slavljenje Allaha i zahvala Allahu je lijek i spas za svakog čovjeka bez obzira na situaciju, ali ne zaboravimo da je Junus slavio i hvalio Allaha i prije nesreće, jer se kaže "i da nije bio od onih koji Allaha hvale...". Kraj ove sure završava riječima koje često učimo ili slušamo: *Subhane rabbike rabbi-l-izzeti amma jesifun...* Možemo se upoznati šta znače ove riječi te naravno učiti ih u namazu, jer je riječ o ajetima.

I sura Sad podsjeća vjernike na prethodne narode. Čovjek koji ne uči Kur'an s dubljom analizom ajeta može steći utisak da se priče o poslanicima uvijek ponavljaju, da su slične i pitati se zašto se stalno iznova u toliko sura nalaze opisi prethodnih naroda.

Prvo, kao što čovjek preživljava određene situacije u životu i napreduje gledajući svoje prethodnike,

*Ko bude mnogo
činio istigfar,
Allah će mu
olakšati svaku
tegobu, dat
će mu izlaz iz
svake situacije,
i opskrbit će
ga odakle se
i ne nada.
(Hadis)*

odnosno ponavlja i unaprjeđuje njihov uspješan rad ili izbjegava njihove greške, tj. uči se na iskustvu, tako i u vjeri čovjek iz konačnica ranijih naroda gleda na osnovu čega su bili uspješni, a zbog čega su kažnjeni.

Drugo, uvijek čitajmo u kojem kontekstu se pojavljuju ajeti. Nekada se opisuje oholost tih naroda, nekada nepravednost, nekada nerazboritost tj. manjak inteligencije itd. Prepoznajmo te karakteristike i učimo dove da ne budemo iskušani njima. U ovoj suri se daje opis uspješnog vladara ili političara, odnosno recept za dugotrajnu vlast. "O Davude, Mi smo te namjesnikom na Zemlji učinili, zato sudi ljudima po pravdi i ne povodi se za strašću da te ne odvede s Allahova puta; one koji skreću s Allahova puta čeka teška patnja na onome svijetu zato što su zaboravljali na Dan u kome će se račun polagati."

Pravedan vladar ili političar, na osnovu ovoga ajeta, treba konstantno biti svjestan da je dobio vlast od Boga. Iako su ljudi glasali za njega, birali ga, vlast, mandat je dobio od Boga, On ga je počastio ili iskušao funkcijom. Raniji vladari su propadali upravo zaboravljajući ovu činjenicu.

Drugo, vladar ili političar je pravedan. Korupcija, mito, nepotizam, nezainteresiranost za nepravdu među narodom, naročito prema onima koji nemaju "nekoga" u vlasti, rezultira gubljenjem vlasti, mandata, izbora. Treće, on se ne povodi za strastima bilo koje vrste. Nerijetko ljudi koji dobiju vlast njihove strasti se razbuktaju, stoga se narodna poslovice često potvrđuje u stvarnom životu: "Daj čovjeku vlast ako želiš vidjeti kakav je."

Četvrto, on ne zaboravlja da će račun polagati pred Gospodarem. Ako

se nije polagao račun na Ovom svijetu, presuda ga čeka na Ahiretu. Ako se uzme u obzir da će mu narod, kojim je vladao ili ga vodio, biti svjedok, bit će mu draže da se nikada ni rodio nije.

Prepoznatljiva karakteristika Davuda, a.s., u Kur'anu jeste mudrost, odnosno znanje od Allaha (El-Bekare 251, Sad 20). Kada je čovjek mudar onda kao vladar ili političar objedinjava spomenute osobine, ali i druge poput blagosti, milosti, darežljivosti itd.

Interesantno je da Allah kaže kako je Lukmanu darovao veliku mudrost i naređuje mu zahvalnost, kako smo kazali u komentaru 21. džuzua. U suri *Sad*, opisujući Davuda, kojem je data vlast, Allah kaže da se Davud uvijek Allahu obraćao, kajao se, odnosno zahvalan bio i slavio Allaha zbog čega je On omogućio brdima kao i svim pticama da s njim slave i hvale Gospodara. Odlika mudrih ljudi, učenjaka jeste upravo čest zikir, slavljenje i hvaljenje Allaha.

24. DŽUZ

Ajeti sura Ez-Zumer, El-Mu'min (Gafir) i Fussilet čine 24. džuz. Šta god čovjek uspješno završi u životu, poput projekta, školovanja itd. treba imati na umu da je završio jer mu se Allah smilovao. Neko daje intervju ili izjave nakon određenog projekta, ali mu ne pada napamet da se zahvali Allahu. Nekada mu se to ne čini "primjerenim" za intervju ili određenu priliku. To je osobina onih koji kada završe nešto govore da je su završili projekat, jer su bili vrijedni, sposobni i sl.: "Ovo mi je dato zato što sam služio", kako se kaže u suri Ez-Zumer o osobini nekih ljudi kojima Allah da

blagodati. "Kako ne znaju da Allah daje obilje onome kome hoće i da sukraćuje: to su zaista pouke narodu koji vjeruje". (52)

Sura El-Mu'min dobila je ime po vjerniku koji je krio svoje vjerovanje od faraona i drugih nevjernika sve dok nije došao Musa, a.s. kada je vjernik progovorio. Ovom vjerniku Allah, dž.š. je posvetio značajan dio sure i, štaviše, njegove riječi je uvrstio u Kur'an. Čovjek može kriti svoje vjerovanje, ali ova sura nam pokazuje da u određenom trenutku čovjek mora potvrditi svoje skriveno vjerovanje i riječima, javno pred drugima i biti jedan od onih koji pozivaju u dobro i na istinu. Bliže nama, u svakodnevnom životu, situacije slične ovoj jesu kada čovjek svjedoči djelima koja su nepravedna, štetna za druge ili širu zajednicu, ali nije u mogućnosti ništa promijeniti ili strahuje za svoju poziciju. Međutim, u jednom trenutku kada se traži svjedok ili potvrda o nepravednosti čovjek će, kao i ovaj vjernik kada se Musa pojavio, obznaniti svoj moral, svoje neslaganje s nepravdom i stati na stranu dobra. To je pravi vjernik koji neće cijeli život šutjeti iako je imao priliku, barem jedanput u životu, biti na ispravnoj strani pa makar to značilo gubljenje prijateljstva ili svjedočenje protiv rodbine.

U suri Fussilet, poznatom ašeretu *Innellezine kalu rabbunallahu...* daje se predivan opis vjernika i niz osobina koje su međusobno povezane (30-36). Ako bismo ih redali, slijed bi bio ovakav: a) izgovoriti šehadet, b) ustrajati na tome, c) činiti i pozivati na dobro, d) uzvrćati dobrom na zlo, e) biti strpljiv i f) tražiti zaštitu od Allaha. Kada se izgovori šehadet (a), onda se ustraje na tome

na različite načine (b). Rezultat takvog šehadeta jeste praksa – činjenje dobrih djela i pozivanje drugih (c), što će dovesti do napada na nas i poteškoća na što ćemo odgovoriti shodno Božijoj preporuci (d). To se ne može sprovesti ako nismo strpljivi (e), a strpljivost tražimo od Allaha, Njegovu podršku i zaštitu, kako od ljudi tako i od šejtana.

25. DŽUZ

Ajeti sure Fussilet, Eš-Šura, Ez-Zuhruf, Ed-Duhan i El-Ahkaf čine 25. džuz. Nemojmo biti poput onih koje u suri Fussilet Allah proziva: „Čovjeku ne dosadi da bogatstvo traži, a kada ga neimaština zadesi, onda zdvaja i nadu gubi.“. Allah nas najbolje poznaje i umjesto dove da budemo bogati dovimo da nam Allah da ono što je je najbolje za nas. Ako, ipak, upućujemo dovu za bogatstvo neka bude popraćena riječima "da to bogatstvo bude za nas dobro i put približavanja Tebi, a ne iskušenje i put udaljavanja od Tebe".

Neprestana potraga za bogatstvom je osobina nevjernika, koji se gramzivo bore za Ovaj svijet pa nam Allah to kaže u suri Ez-Zuhruf (33-35). U suri Eš-Šura nalazi se ajet kao princip djelovanja muslimana u društvu. U 38. ajetu Allah nas poziva da se o važnim stvarima dogovaramo. Danas iako postoje stručnjaci u različitim oblastima, njihovo iskustvo i potenci-

*I kad je
Gospodar
vaš objavio:
Ako budete
zahvalni, Ja ću
vam, zacijelo,
još više dati.
(Kur'an, 14:7)*

jal se ne koristi pa se dešava da o gradnji govore sociolozi, a o društvu ljekari, a o medicini trgovci itd. Sjetimo se razgovora Musaa, a.s., i Muhammeda, a.s. na Miradžu, koji nam je važan jer ukazuje na razgovor tadašnjeg i poslanika iz ranijeg perioda, odnosno u prenesenom značenju sadašnjeg i bivšeg vođe, sadašnjeg i bivšeg direktora, predsjednika, imama, političara itd. Koliko danas snage i skromnosti ima čovjek da, kada preuzme funkciju, razgovara s ranijim rukovodstvom radi razmjene iskustava. Danas vjernici nisu spremni razgovarati, a kamoli primati savjete, s osobama koje su po ljudskim kriterijima imali propuste u svojoj karijeri, nisu na njihovom znanstvenom ili drugom nivou te nisu bili uspješni koliko se od njih očekivalo. Upravo je razgovor ono što vodi ka napretku svakog kolektiva, društva, džemata, ali pojedinca.

U ovoj suri od 36. do 43. ajeta nalazi se opis osobina vjernika. Pročitajmo ove ajete i provjerimo imamo li sve osobine. U suri Ed-Duhan se govori o strahotama Sudnjeg dana i blagodati-ma dženneta. Također, spominje se i noć Lejletu-l-Kadr koju vjernici traže u zadnjoj trećini mjeseca ramazana. Upravo kako se naše mukabele nalaze u zadnjoj trećini ramazana tako se i Kadr počinje spominjati s ulaskom u završnicu Kur'ana.

26. DŽUZ

Ajeti sura El-Ahkaf, Muhammed, El-Fath, El-Hudžurat, Qaf, Ez-Zarijat čine 26. džuz. U ovom džuzu se nalazi i sura koja nosi ime po Pejgamberu, a.s. U suri Muhammed Allah ukazuje na čvrste vjernike i poručuje da

ako vjernici pomognu Allaha i On će njima pomoći. Upravo je ovo ispravka pogrešne narodne mudrosti da se čovjek čuva a će ga i Allah čuvati. Ispravno je da čovjek čuva Allaha, tj. drži do njegovih propisa i sjeća Ga se, pa će On čuvati čovjeka. Uistinu, Allahu ne treba pomoć, ali Allah ovime poziva vjernike da pomognu širenju dobra i istine. Vrlo specifična osobina nevjernika nalazi se u ovoj suri kao ni na jednom drugim mjestu u Kur'anu. Allah opisuje njihovo uživanje na ovom svijetu i pretjerivanje u svemu pa i u jelu i kaže da se naslađuju i jedu ili žderu kao što jedu životinje. Ovakvi opisi bi trebali udaljiti vjernike od pretjerivanja i zaborava od Allaha.

Sura El-Hudžurat donosi niz preporuka vjernicima, među kojima je i izbjegavanje ogovaranja i sumnjičenja. Prvo Allah upozorava na sumnjičenja, što je povezano s ajetom s početka sure da se vijesti provjeravaju. Svakodnevno kroz medije, ali i u razgovorima čujemo niz vijesti koja su uglavnom sumnje, nedokazane tvrdnje i dezinformacije. Ponekada vjernici kažu da ne ogovaraju, već je to istina. Pejgamber, a.s., je kazao da je ogovaranje govor o nekome a njemu to nije drago, dok je kleveta govor o nekome koji nije istinit. Također, zabranjuje se nazivanje muslimana pogrđnim imenima. Inače, vrijeđanje bilo koga po bilo kojem osnovu je odlika ljudi udaljenih od Allahovih Riječi. Poznati ashab Abdullah Ibn Mes'ud, r.a., je svakog uvažavao i nije se nikom smijao. Od njegovih izreka je: „Kada bih se ismijavao psu, bojim se da se ne pretvorim u psa.

27. DŽUZ

Ajeti sura Ez-Zarijat, Et-Tur, En-Nedžm, Er-Rahman, El-Vakia, El-Hadid čine 27. džuz. Sura Et-Tur nosi naziv po Gori, na kojoj je poslanik Musa, a.s., razgovarao s Allahom. U suri se govori i o sudbini nas i naše djece. Iz Milosti Uzvišeni u ovoj suri govori da će nas spojiti u Džennetu ako se i naša djeca povedu za nama, to jest budu vjernici. Podučavajmo našu djecu da dove, za početak svaku noć, naročito u ramazan, dovimo zajedno kako bismo ih navikli, jer ako nisu navikli od nas da dove jesmo li sigurni da će dovesti za nas kada umremo?! Ipak, nijedna dova drugoga, hatma, Ja-Sin i slično ne može nam pomoći kao naša djela. U nastavku džюза se govori o onome što je bilo objavljeno i ranijim narodima: da nijedan griješnik tuđe grijehe neće nositi, i da je čovjekovo samo ono što sam uradi i da će se trud njegov sigurno iskazati, i da će prema njemu u potpunosti nagrađen ili kažnjen biti... U suri se El-Kamer nalazi se još jedno spominjanje poslanika Salih i njegovog naroda. Uzvišeni Allah je kao mudžizu, kao znak poslanstva Salihu, poslao kamilu. Ubistvo kamile je isplanirala grupa stanovnika, jedna osoba je izvršila ubistvo, a skoro cijeli narod je šutnjom ili izrazom zadovoljstva podržao ubistvo. Ovaj proces, koji je vodio do konačnog ubistva, obrazac je mnogih ubistava u povijesti čovječanstva, od kojih su nekada stradali milioni ljudi, kao u slučaju eskalacije različitih ideologija. U različitim kraljevstvima, državama i društvima uvijek je manja grupa ljudi planirala i ideološki instruirala pojedinca

ili pojedince da budu zločinci, egzekutori, oni koji će fizički izvršiti ubistvo, dok su široke narodne mase, zbog neobrazovanosti ali prije svega pragmatičnosti i konformizma, bile indolentne i na taj način indirektno podržavale ubistva. Vjernikova obaveza je da izbjegava i svoju porodicu štiti grupacija koje pozivaju na nerred u džematu i društvu.

Sura Er-Rahman je prelijepa sura koju mnogi vjernici vole učiti kako zbog njene kompozicije tako i značenja. Nazvana po Božijem imenu koje se samostalno pojavljuje u prvom ajetu podstiče čovjeka na razmišljanje o Božijoj milosti. Sura El-Vakia mnogi uče radi povećanja nafake iako nema za to uporište u islamskoj tradiciji, ali što je vrlo interesantno Allah nam upravo u narednoj suri, El-Hadid, kaže kako ćemo povećati sebi nafaku: Udjeljuj, daji sadaku, pomaži drugima... to je ono što će sigurno povećati nafaku, a ne jednostavno učenje bilo koje druge sure.

U početku ove sure objašnjava se kako je Allah stvorio nebesa i Zemlju. Allah je stvarao Svijet u šest razdoblja, iako je mogao po Svom principu 'Budi'. Jedna od poruka može biti da projekte ne treba ubrzavati na uštrub kvalitete. Ako je riječ o javnim projektima njihovu realizaciju ne moramo ni doživjeti, već je dovoljno da damo svoj doprinos.

*Poslanik,
s.a.v.s, je bio
najdarežljiviji od
ljudi, a najviše
je dijelio u
ramazan kad
ga je Džibril,
a. s, poučavao
Kur'anu.
(Ibnu Abbas)*

28. DŽUZ

Ajeti sura El-Mudžadileh, El-Hašr, El-Mumtehineh, Es-Saff, El-Džumu'a, El-Munafikun, Et-Tegabun, Et-Talak, Et-Tahrim čine 28. džuz. U dvadeset i osmom džuzu, uči se i sura *Rasprava/ El-Mudžadileh*. U ovoj suri na predivan način se daje do znanja da islam nema ništa s kršenjem prava žena i potlačivanjem kako je to bilo u preislamsko doba. Interesantno je ovdje kako Allah, dž.š., zbog nepravdnosti prema supruzi, odnosno jednoj ženi čije ime nije uopšte bitno, skreće pažnju cijelom ummetu. Allah, dž.š., zaista vidi svakog čovjeka i obraća pažnju na svaku našu potrebu. Svi smo mi na poseban način važni Allahu i On o svakom brine posebno.

Drugi i treći ajet sure *Redovi/ Es-Saff* glase: "O vjernici, zašto govorite ono što ne radite. O, kako je Allahu mrsko kada govorite riječi koje ne prate djela". Božija milost je što čovjek danas na različite načine može upoznavati vjeru i pozivati druge dobru, ali ova mogućnost sa sobom nosi upravo ovu odgovornost: da čovjek nešto govori, poziva druge ka dobrim djelima, a sam ih ne čini.

S ajetom iz sure El-Džumu'a propisani su trenuci u ovom danu koje nijedan musliman ne smije izostaviti.

U suri Et-Tahrim nalazi se poznato ašere u kojem se čovjek poziva da vodi brigu o porodici. Ta briga o porodici i naročito mladima ne može se svoditi na zabrane. Pejgamber, a.s., nas podučava da nije od Ummeta onaj ko nema milosti prema mladima, stoga u životu moramo biti ne samo njihovi roditelji, staratelji, vođe i savjetnici, već i njihovi najpouzdaniji prijatelji. Svako dijete je posebno na

svoj način, to najbolje znaju roditelji više djece. Stoga, odgajati svako dijete, svaku mladu osobu po istom obrascu znači zanemariti njihovu osobenost i negirati savršenost Božijeg stvaranja raznolikosti na Ovome svijetu.

Svaki vjernik sebe može upitati okuplja li svojim stavom i edebom mlade oko sebe ili se mladi klone njegovih riječi i prisustva. Dok je Pejgamber, a.s., blagošću i savjetom sticao poštovanje kod mladih, usklađujući riječi i djela, stižu li danas roditelji, učitelji, profesori, državnici... poštovanje na osnovu svojih riječi i djela? Mnogima mladi iskazuju poštovanje obraćajući im se počasnim imenima i titulama, ali je li to poštovanje zasnovano na iskrenosti ili na osnovu titula i funkcija, odnosno je li riječ o poštovanju ili strahu od njihovih funkcija, ingerencija i reakcija? Nerijetko s prestankom funkcija ili titula nestaje i poštovanje.

29. DŽUZ

U pretposljednem džuzu nalazi se 11 sura od kojih su tri objavljene odmah poslije prve objavljene sure El-Aleq (Iqre'), a to su: El-Kalem, El-Muddessir i Muzzemmil. Prva sura 28. džuz je sura El-Mulk. Ona objedinjuje dvije teme, prva - vlast i veličina Božija, i druga - kazna za one koji ne povjeruju u Gospodara. „Ko svake noći bude učio suru El-Mulk, ona će se uzimati za njega u kaburu“, kaže se u jednom hadisu. Pogrešno je mišljenje da će čovjek ući samo ovu i slične sure zaraditi oprost i biti siguran u nagradu. Također, pogrešno je mišljenje da je dovoljno samo naučiti ovu suru napamet i stalno je učiti bez razumije-

vanja, o čemu ćemo u nastavku nešto kazati. U suri El-Muddessir nalazi se ajet kojeg bi bilo dobro ispisati na levhu u džamijama ili često ga citirati na početku ramazana. Naime Allah poziva Pejgambera, a.s., da ustane noću i uči Kur'an, ali "izgovaraj Kur'an pažljivo". Allah opominje Pejgambera, a.s., koji je najbolje znao Kur'an, da ga uči kako treba, stoga kako bismo tek mi trebali biti pažljivi, naročito u toku ramazana? Pod riječju "pažljivo" mufessiri smatraju da treba učiti polahko s razumijevanjem.

Sura El-Muddessir započinje naredbom Pejgamberu, a.s. da poziva narod u Vjeru (1-7. ajeta). Potom Gospodar govori o nevjerniku El-Velidu bin el-Mugiri koji se isticao nevjerstvom i vrijeđanjem Muhameda, a.s. Ibn Abbas kaže da je El-Velid govorio: Ja sam El-Vehid – jedan jedini, sin El-Vehida - jednog jedinog, među Arapima mi nema ravnog, niti mom ocu ima ravnog. Pa je zbog ovoga Uzvišeni objavio: „Ostavi mi onog što ga Ja sam (Vehida) stvorih“ (11. ajet). Potom sura govori o džehennemskoj vatri i razgovoru stanovnika Dženneta i Džehenem, a o grijesima onih koji će u Vatru biti bačeni (26-47. ajeta). Sura El-Kalem je mekkanska sura koja govori o stanovnicima Dženneta i o Ahiretu. Sura započinje oslobođenjem Muhameda, a.s. od optužbi nevjernika (1-3. ajeta) i završava pozivom Pejgamberu, a.s. da bude strpljiv s nevjernicima (48. ajet). El-Hakka je jedan od imena za Sudnji dan. Cijela sura govori o Sudnjem danu. Sura završava opisom Kur'ana – Kur'an je opomena ili podsjećanje za bogobožne (El-Hakka, 48. ajet), i Kur'an je propast za nevjernike (El-Hakka, 50. ajet). Sura El-Ma'aridž, također, opisuje Sudnji

dan i opisuje vjernike. Budući da je sura objavljena u Mekki, započinje pričom o ismijavanju Mekkenlija sa Kur'anom i Pejgamberom među kojima je bio nevjernik koji je prizivao kaznu za nevjernike ako je istina to što je Muhamedu objavljeno. Sura Nuh govori o Nuhu i njegovom odnosu prema njegovom narodu, a sura El-Džin govori o džinima koji su slušali Kur'an pa su povjerovali u Jednog Boga (1-2. ajet). Sura El-Muzzemil započinje obraćanjem Pejgamberu, a.s. o noćnom namazu i završava se, također, obraćanjem Pejgamberu, a.s. i svim vjernicima uz olakšavanje klanjanja noćnog namaza kao milošću vjernicima. Sura El-Kijame, kako joj i naziv sugerira, govori o Sudnjem Danu i dešavanjima toga dana. Također, kada je Kur'an objavljivao Pejgamber, a.s. je brzo učio Kur'an i ponavljao kako bi naučio, pa mu Allah objavljuje da sluša kada se uči, da ne izgovara brzo kako bi ga zapamtio (16-19. ajeta). El-Insan je jedina sura u ovom džuzu koja je objavljena u Medini. Sura govori o stvaranju čovjeka. Govori i o blagodatima koje Gospodar priprema za stanovnike Dženneta. Sura završava napomenom da je ova sura podsjećanje ili pouka, pa ko bude želio Pravi put, prihvatit će je (29. ajet). Sura El-Mur-salat počinje zaklinjanjem melekima koji su zaduženi za različite poslove (1-7. ajeta). U nastavku, do kraja, sura govori o Sudnjem Danu i kazni za poricatelje Sudnjega Dana.

*A kada ulazite
u kuće, vi
ukućane njene
pozdravite
pozdravom
od Allaha
propisanim,
blagoslovljenim
i uljudnim.
(Kur'an, 24:61)*

30. DŽUZ

U zadnjem džuzu uče se i sure koje vjernici nauče već u mektebu. Svakodnevno ih učimo, ali trebali bismo dublje analizirati njihovo značenje kako ne bismo po automatizmu izgovarali riječi i to svakodnevno, a da ne ostavljaju trag na nas, odnosno da ne razmišljamo o njihovim porukama i poukama. Ovdje ćemo navesti po jednu ili dvije pouke iz zadnjih 12 sura koje vjerovatno zna najveći broj vjernika.

El-Asr

Jedna od najkraćih sura u Kur'anu je ujedno jedna od najbogatijih svojim značenjem. Gubitak čovjeka se, prema ovoj suri, sprječava vjerovanjem uz činjenje dobrih djela, ali i pozivanjem na Pravi put i strpljenje, što se olahko može zanemariti. Bliškost pozivanja na Pravi put ili Istinu i strpljenje ogleda se u činjenici da je za taj poziv potrebno strpljenje, a 'sabr', spomenut kao zadnja riječ sure označava u arapskom i izdržljivost, ali i ustrajnost, jer pozivanje na Istinu nikada ne smije prestati. Kada je riječ o samom vremenu, taj pojam ima paradoksalan status kod muslimana. S jedne strane muslimani su precizni u određivanju vremena namaza, iščekivanja iftara i slično, dok s druge strane u mnogim znanstvenim i društvenim oblastima kasne. Također, ne žive u skladu sa svojim vremenom, štaviše ni određene vjerske principe ne tumače za vrijeme u kojem žive. Na ovaj način, primjera radi etika, koju bi mnogi jednostavno nazvali islamskom etikom utemeljenom na Kur'anu i Sunnetu, ostaje

trajno ograničena u jednom vremenskom periodu iako intencije koje stoje iza ajeta i hadisa su znatno šire i neograničene. Muslimani bi trebali biti upoznati s intencijama etičkog sadržaja u Kur'anu i naročito u hadisima i u tom duhu razumijevati etičku dimenziju. Ograničenim razumijevanjem vjere neko ko ima dilemu o posjedovanju robova analizirao bi je kroz dozvoljenost ili nedozvoljenost zasnovanu na tekstu ili situaciji iz vremena Pejgambera, a.s. Svoju dilemu bi riješio odgovorom na pitanje da li smije, a ne da li treba.

El-Humeze

Sura El-Humeze je objavljena u povodu bogatih nevjernika iz Mekke koji su se zbog novca uzdizali te izrugivali, ogovarali i kudili Pejgambera, a.s, ali ona se u svom značenju proteže na sve osobe koje se ponašaju na način opisan u prvim ajetima ove sure. To su osobe koje drugima nanose štetu jezikom (el-humeze) – bilo da to čine ogovaranjem, klevetom, laži, potvorom, prenošenjem tuđih riječi, vrijeđanjem itd., i one osobe koje drugima nanose štetu djelom (lumeze). Također, u drugom ajetu se upozoravaju oni koji gomilaju novac i broje ga, škrtare i čuvaju ga, misle da je novac najveća vrijednost, da ih čini poštovanim i besmrtnim. Sve nevjernike na koje se odnosi ajet čeka kazna opisana u ajetima do kraja sure.

El-Fil

Ovo je posljednja sura koja govori o prijašnjem narodu koji je kažnjen.

Kako se završava Kur'an tako je i ova pripovijest hronološki najbliža našoj sadašnjici. Vlasnici slona su bili u današnjem smislu među najvećim silama svijeta. Tada nije bilo nijednog vjernika koji bi zaštitio Kabu od Ebrehe i njegove vojske sa slonom, ali je Kaba sačuvana. Djed Pejgambera, a.s. je kazao Ebrehi da mu vrati ukradene deve te da je on vlasnik, ima obavezu prema svojim devama, a Allah je vlasnik Kabe, on će je zaštititi, što se zaista i dogodilo. Ipak, Pejgamberov, a.s. djed je izabrao stranu. Nije bio na strani Ebrehe, stoga i mi u svom životu radimo ono što je u našoj mogućnosti i našoj obavezi i biraemo strane: ispravnu stranu u životu, stranu pravednih ljudi i nikada nasilnika, nepravednih ljudi pa makar bili najjače osobe po snazi, položaju, imetku... Kao vjernik i građanin on ne može ostati indolentan na korupciju, mito, iskorištavanje ovlasti i funkcija, nepravedno zapošljavanje i sl. Ponekada se može steći utisak da čovjek svojom reakcijom ne može zaustaviti određene negativne procese, međutim za njega je dovoljno što je reagirao u okviru njegovih mogućnosti. Možda bi kao jedna vrsta basne Objavljenih religija ovdje poslužio primjer iz predaje koja govori o mravu koji je nosio vodu da ugasi vatru pripremljenu za Ibrahima, a.s. Dok su ga drugi ismijavali i pitali zašto misli da može išta time promijeniti, on je odgovorio da čini to kako bi se znalo na čijoj je strani. Također, ova sura pred nas može postaviti pitanje ako je neopisiv grijeh uništenje Kabe, jer je na takav jedan pokušaj intervenirao Allah, kakav je grijeh ugroziti čast vjernika shodno hadisima koji govore da je čast vjernika veća od ča-

sti Kabe? Pejgamber, a.s., čineći tavaf oko Kabe je rekao: "Nepovrjedivost (hurmet) vjernika je važnija od tvog hurmeta."

Kurejš

Sjetimo se značenja ove sure kada ujutro ustanemo i krenemo na posao. Ova sura govori o Kurejšijama, plemenu iz kojeg potječe i Pejgamber, a.s., a zapravo je sura o svima nama, jer i mi "zimi i ljeti" tražimo Allahove blagodati, kao što su oni zimi tražili u Jemenu, a ljeti u Siriji, i nas "gladne hrani i od straha brani", stoga ne zaboravimo se klanjati Onome koji nam sve to daje i ne zaboravimo ujutro i u svakoj prilici zahvaliti se što možemo zarađivati i biti zaštićeni od gladi i straha. Inače, ova dva iskušenja su najveći strah jednog naroda, a koji dolaze do izražaja naročito u vanrednim okolnostima.

El-Maun

Iako se govori o licemjerima koji ne obavljaju namaz kako treba, ova sura može biti i nama podsjetnik da svoj namaz kako treba obavljamo, jer "teško onima koji kad molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju..." Također, s ovom surom Allah nam posljednji put u Kur'anu govori da klanjamo i udjeljujemo. Udjeljivanje i namaz su glavne teme ove sure, stoga s namazom vjernika

*Allahu moj, daj
mome ummetu
beričet u ranim
satima!
(Hadis)*

ide i udjeljivanje siromašnima i siročadima. Na koji način obavljamo namaz, tako bismo trebali i udjeljivati. Kao što namaz može biti tajni i javni i naša sadaka to može biti, pri čemu može doći do ispita iskrenosti. I kao što je namaz težak licemjerima i udjeljivanje im može biti teško. Kao što lijeno ustaju na namaz, lijeno se odzivaju apelima za pomoć. U ovoj se suri ne ponavlja čest kur'anski poziv da se vjeruje i daje milostinja, ali oba ova imperativa su sadržana kroz slikovit prikaz (ne)ispravnog namaza i odnosa prema jetimima i siročadima. Objavljena poslije sure Et-Tekasur, koja govori o osobini nagomilavanja imetka, a prije El-Kafirun, koja govori o ispovijedanju ispravnog vjerovanja, ova sura nam spaja te dvije nedovojive dimenzije - vjerovanja i dijeljenja.

El-Kevser

Najkraću suru učimo kada se podsjećamo na klanje kurbana. Allah govori Pejgamberu, a.s. da je dobio dosta dobra (prema nekima vrelo kevser u Džennetu), ali govori i nama da za ono dobro koje smo dobili moramo klanjati i kurban klati. Zar vjernik, koji namaz obavlja, može zaboraviti ili odbiti da ne upiše u svoj godišnji planer obavezu klanja kurbana? Ova sura je i podsjetnik muslimanu da će na Ovom i Drugom svijetu spomen imati onaj kome Allah poveća ugled, bez obzira na njegov socijalni ili materijalni status. Naime, Pejgambera, a.s. nevjernici su ismijavali smatrajući da ga nema ko naslijediti i da će u zaborav pasti, s obzirom da nema muških potomaka.

Ime Pejgambera, a.s. će se spominjati zauvijek, dok na tadašnje uglednike iz Pejgamberovog, a.s. doba i pored njihovih velikih porodica nema nikakvog pomena. Kada čovjek umre ljudi pitaju šta je ostavio iza sebe, meleki šta je ponio, a čovjek s Ovog svijeta nosi samo svoja djela.

El-Kafirun

Ovo je sura kojom možemo prekinuti ili završiti svaku raspravu s onima koji ne vjeruju. Koliko god argumenata da iznesemo našim kolegama, komšijama i drugima koji ne vjeruju ili ismijavaju naše obrede, nećemo ih uvjeriti u ispravnost svojega života, naše odbijanje alkohola, bluda... ako im Allah ne želi ukazati na Pravi put. Stoga, vjernicima njihov, a drugima njihov način života.

En-Nasr

U trećem ajetu Uzvišeni je na prvo mjesto stavio veličanje Gospodara potom traženje oprosta. Prije traženja oprosta od Allaha potrebno je približiti se Allahu veličanjem, zikrom, zahvalom itd. Tako je jedne prilike Omer, r.a., vidio čovjeka u džamiji koji ušao i brzo sklanjao dva rekata, a onda podigao ruke i dugo molio Dragog Boga, pa mu je Omer rekao: „Malo si dao, a puno si tražio“. Iako postoje dove koje je Muhammed, a.s. učio i tražio oprost u namazu, istigfar nije mnogo zastupljen u sastavnim dijelovima namaza, u kojem se više potencira slavljenje i veličanje Allaha, dž.š. Stoga, naše slobodno vrijeme, van redovnih namaza, više je posvećeno traženju oprost. Što je

čovjek svjesniji svog stanja na Ovom svijetu to će više slobodnog vremena posvetiti istigfaru. Koliko mi trebamo činiti istigfar teško je odrediti, naročito kada se poredimo s Muhammedom, a.s. koji je kao onaj kome su oprošteni grijesi kazao: „O ljudi, činite tevbu i istigfar Allahu jer ja činim tevbu u jednom danu stotinu puta“, koji je još kazao: „Ko bude mnogo činio istigfar, Allah će mu olakšati svaku tegobu, dat će mu izlaz iz svake situacije, i opskrbit će ga odakle se i ne nada.“

Snagu ajeta ove sure možemo naročito osjetiti za 27. noć ramazan ili na bajram-namaz u kada vidimo ljude koji popunjavaju džamiju s nadom u Božiji oprost. Umjesto kritike što su došli samo tada u džamiju, u tim posebnim trenucima budimo podstrek tim ljudima, ponosimo se svojom vjerom i veličajmo svog Gospodara; zahvaljujemo i tražimo oprost za sebe i za njih.

El-Mesed

Ebu Leheb, amidža Pejgamberv, a.s., primjer je neprijatelja islama koje ćemo uvijek sretati u životu. Koliko god nas vrijeđalo njihovo ponašanje, filmovi, karikature i govori protiv islama, Pejgambere, a.s., i nas njihov kraj će biti kao i kraj Ebu Leheba i njegove žene. Naše je da predstavljamo islam u najboljem svjetlu, ali i tražimo zaštitu od ovakvih i sličnih ljudi, kao i džina, koja nam je poklonjena nakon ove sure. Ta zaštita nam je poklonjena u obliku tri zadnje sure koje zna skoro svaki musliman.

Ihas, El-Felek i En-Nas

Ove tri sure znaju i pojedini ljudi koji uopšte ne klanjaju, koji nisu išli u mekteb, odnosno skoro svako ko nosi trun vjere u srcu. To je Božija milost da znaju napamet baš ove sure, sure koje štite čovjeka. I Prenosi se od 'Ukbe ibn 'Amira, r.a., da mu je Pejgamber, a.s. rekao šta je najbolje za zaštitu čovjeka: „Kul e'uzu bi rabbi'l-felek i Kul e'uzu bi rabbi'n-nas.“ Prenosi se od Ibn Mes'uda, r.a., da Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije volio učiti radi izlječenja ništa drugo osim Kul e'uzu bi rabbi'l-felek i Kul e'uzu bi rabbi'n-nas. Božija milost je što se najčešće uče u namazima. Samo na osnovu ovog primjera milosti čovjek može biti svjestan ogromne ljubavi koju mu On pruža. Naravno, koliko god čovjeka smatramo slabim vjernikom on ponavlja riječi sure Ihlas, koja na najljepši i najkoncizniji način govori o Allahu. On priznaje svog Gospodara onako kako se predstavio u ovoj suri. Također, naučimo prijevod ove sure, jer je ona temelj našeg dijaloga s drugim muslimanima koji nastoje da se raspravljaju s nama o nekim detaljima u vjeri, mezhbskim i akaidskim različitostima. Ovo je naš Gospodar koji se objavio kroz ovu suru i u tome se svi slažemo, ostali detalji nisu vrijedni da se svađamo i dijelimo.

*Drži se
džemata, jer
uistinu vuk jede
izdvojenju ovcu!
(Hadis)*

Socijalna pravda Kur'āna - zaštititi slabe i obuzdati moćne

.....
ENES KARIĆ

I.

Rano Mekkansko razdoblje Kur'āna:
Postoji Bog, ali postoji i sirotinja!

Kad se govori o pravdi (*al-'adl* – العدل ili *al-ḥaqq* - الْحَقُّ) - jednoj od središnjih vrijednota koje Kur'ān promovira - potrebno je na prvom mjestu istaći sljedeće:

Prve objavljene sure Kur'āna (one iz tzv. ranog Mekanskog razdoblja) spominju prirodne fenomene: *kosmos, zvijezde, Mjesec, Sunce, dan, noć...* Tim se fenomenima, na prvome mjestu, podsjeća na Boga kao Stvoritelja i kao Opskrbitelja cijelog postojanja, u svim njegovim prostranstvima. Istovremeno se u surama ranog Mekanskog razdoblja objave Kur'āna, uz *postojanje Boga*, prvo slušateljstvo Kur'āna podsjeća i na postojanje *siročadi, siromašnih, bijednih, slijepih, nemoćnih, (po)tlačenih, robova, zarobljenika i ugnjetenih*. Po surama koje se objavljuju u ranom Mekanskom razdoblju objave, ali i kasnije, gotovo bi se moglo zaključiti da je glavni cilj Kur'āna da digne svoj glas, zapravo krik, protiv prezrenog življenja i bijednog položaja sljedećih kategorija čovječanstva:

Prosjak (*as-sā'il* - السَّائِلُ). Al-Iṣfahānī (225) *as-sā'ila* definira ovim riječima:

“Za siromaha, kad nešto moli/prosi/traži, kaže se da je *as-sā'il*...”

U Kur'ānu se *ubožni prosjak* naziva i riječima *al-qānī'u wa l-mu'tarru* (القَانِعُ وَ الْمُعْتَرِّ), koga, također, treba nahraniti i opskrbiti. Sura *Hodočašće/al-Ḥağğ* (XXII:36) jasno kaže: *وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَ الْمُعْتَرَّ* - “Nahranite ubožnoga prosjaka!”.

Obespravljeni (*al-maḥrūm* – المَحْرُوم) - al-Iṣfahānī ga na arapskom definira ovako: ... الَّذِي لَمْ يُوسَّعْ عَلَيْهِ الرِّزْقُ كَمَا وَسَّعَ عَلَى غَيْرِهِ ... to jest, *al-maḥrūm* je “onaj čovjek kojem nije pružena dovoljna opskrba kao drugima” (al-Iṣfahānī, 114).

Siromašni (*al-fuqarā'* – الْفُقَرَاءُ), Kur'ān ih spominje na više mjesta, a za *al-fuqarā'* ili za siromašne naznačava njihova prava, a svoj poseban dio imaju u zakātu.

Bijedni, ubogi, siromašni (*miskīn* – مَسْكِينٌ / *masākīn* - مَسَاكِين), tako su nazvani jer oni su ne samo siromašni već su i obespravljeni, marginalizirani, imovno bijedni. Kur'ānska sintagma “dati/pružiti hranu *miskīnima*, tj. sirotinji” ili *ṭa'āmu l-miskīn* (طَعَامُ الْمَسْكِينِ), je, kako se vidi, karakteristična po tome što *miskīne* povezuje prvo sa *hranom* (to je vidljivo po nekoliko mjesta u Kur'ānu, npr. *al-Mā'ūn*, CVII:3., itd). Iz Kur'āna se vidi da su *miskīni* uvedeni u instituciju *kaffārata* (كَفَّارَةٍ) ili pobožnog vjerničkog otkupa za počinjene grijeha na način da se njima, *miskīnima*, dade dolična i propisana količina hrane.

Robovi, roblje (*raqabah* – رَقَبَةٌ / *riqāb* - رِقَابٌ), također frekventna kategorija siromašnih ljudi (koji su zapali u dužničko ropstvo), i koje je potrebno osloboditi, spasiti, pomoći, itd.

Ratni zarobljenici (*asīr* – أَسِيرٌ) u Kur'ānu se u nekoliko navrata spominju kao socijalna kategorija. Svojim porukama o ratnim zarobljenicima Kur'ān se obraća svijesti i savjesti ljudi, ratne sužnje treba osloboditi, treba ih nahraniti, ne smiju se ubijati, mučiti, itd. U suri *Čovjek/al-Insān* (الْإِنْسَان - LXXVI:8) koja se u nekim komentarima Kur'āna naziva i *Vrijeme* (*ad-Dahr* – الدَّهْرُ), ratni zarobljenici spomenuti su zajedno sa ubogim siromasima i sa siročadima.

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

“I [čestiti ljudi] hranu daju, premda je i oni vole, siromahu i siročetu i zarobljeniku!”

Siromah, *ā'il* (عَائِلٌ), čovjek bez imetka, bez opskrbe. Az-Zamahšarī (VI:772) tumači riječ *ā'il* (عَائِلٌ) u značenju “siromašan” (عَائِلًا فَقِيرًا). Na ovom mjestu komentatori Kur'āna ističu da je sam Muhammed, a.s., bio *ā'il* (عَائِلٌ) ili “siromašan”, bez ikakva imetka. Na to izravno ukazuje sura *ad-Ḍuḥā/Jutro* (XCIII:8) u kojoj se kaže: - وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى - “i siromahom te [Bog] nađe, pa te bogatim učini!”

Siroče, *yatīm* (يَتِيمٌ), to jest, dijete bez oca ili oba roditelja. Po slovu Kur'āna (sura *Jutro/ad-Ḍuḥā*, XCIII:8), sam Muhammed, a.s., je bio

yatīm (siročće, jetim): أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى - "Zar te siročćetom ne naće, pa ti utoćište daće?!" Az-Zamahšarī (VI:772) o ovome veli:

"Naime, njegov [Muhammedov, a.s.] otac je umro kad je on bio dijete u majćinoj utrobi..., a majka mu je umrla kad je imao osam godina, pa mu je opskrbu pružio njegov amidža/stric Abū Ṭālib..."

Potlaćeni, podjarmljeni (*mustaḍ'afīn* – مُسْتَضْعَفِينَ), Kur'ān ih izrićito spominje nekoliko puta, npr u suri *Žene/an-Nisā*, IV: 75., 97., 98., 127.

Spominjanje ovih ugroženih kategorija ćovjećanstva i, dakako, ustajanje u njihovu zašćitu, jeste jedna iznimno vaćna crta, šćavišće konstanta, ne samo ranog Mekćanskog razdoblja objave Kur'āna, već i cijelog Medinskog razdoblja objave.

Napose je poruka ovih sura iz ranog Mekćanskog razdoblja objave nedvojbeno jasna: Ima Bog, i trebate (vi ljudi) vjerovati da Bog ima. Ali trebate, takoaćer, biti svjesni da postoje, tu meću vama, i *siromašćni*, postoje *siročćad*, *robovi*, *obespravljeni*, *potlaćeni*...

U ovoj dionici Kur'āna vjera u Boga razbućuje se u ćivom kontekstu razbućivanja ćovjećove moralne svijesti o *socijalnim vrjednotama ćivota*, to jest o vrjednotama koje ljude ćine svjesnim jedne nedrage i mućne ćinjenice da ima tu, u najblićem susjedstvu, mnošćtvo ubogih, siromašćnih, jadnih, nemoććnih, siročćadi i obespravljenih. Svima njima treba pomoćci. U vrjednoute Kur'āna koje se promoviraju kao neodmjenjive socijalne konstante ćivota spada *briga prema njima*. Kur'ān tu *brigu* razbućuje prije svega kao *moralnu svijest* u svakoj osobi, kao *moralnu budnost* za pravdu i kao moralni stav pravednosti u svakom pojedincu. Kako ćemo vidjeti domaćlo kasnije u ovom eseju, ova dionica Kur'āna izjednaćava *svijest o Bogu sa brigom o siromašćcima*, jadnima, nemoćććima, siročćadima, potlaćććima i obespravljenima.

Karen Armstrong (*Islam, A Short History*, pp. 4-5) primjećuje ovu snaćnu socijalnu dimenziju Kur'āna, tvrdi da se poruka Kur'āna nije odnosila toľiko mnogo na raskrivanje novih vijesti o Bogu, koliko na to da Bog od mekkanskog politeistiććkog drušćtva traći pravdu. "On [Muhammed] nije ućio Arape novim uććenjima o Bogu: većina Qurayša već je bila uvjerena da je Allah stvorio svijet i da će suditi ćovjeććanstvu na Danu Sudnjem, kako su vjerovali i jevreji i kršćććani." Karen Armstrong dodaje da je poruka koju donosi Muhammed,

a.s., bila u tome da opomene na to “da je pogrešno graditi privatnu sreću/blagostanje, već je dobro dijeliti bogatstvo i stvoriti društvo gdje će se sa slabima i ranjivima postupati sa poštovanjem”. Doma-lo dalje, Karen Armstrong kaže: “Prema tome, društvena/socijalna pravda je bila središnja vrijednota islama. Muslimanima se zapovijeda, kao njihova prva dužnost, da izgrade zajednicu (*ummah*) koju obilježava praktična samilost, u kojoj će biti pošteno raspoređivanje bogatstva.”

Imajući u vidu ovu snažnu socijalnu dimenziju islama i Kur'ana, Karen Armstrong kaže da je insistiranje na socijalnoj/društvenoj pravdi “uvijek bilo esencijalni dio vizije velikih svjetskih religija koje su se razvile tokom perioda koje historičari nazivaju Osnim Dobom (oko 700-te godine prije nove ere, pa do 200-te godine prije nove ere.” Prema Karen Armstrong, sa islamom su Arapi sada bili spremni za svoju vlastitu vjeru Osnog Doba. Prema do sada rečenom, prve sure iz ranog Mekanskog razdoblja o Bogu najčešće govore uzimajući u zaštitu obespravljene ili hendikepirane, npr. sura 'Abasa (LXXX: 1-4) stavlja se na stranu zanemarenog “slijepog čovjeka” (*al-a'amā* – الأعمى), sura *at-Takwīr* (LXXXI: 8-9) spominje strašni zločin nad “živom zakopanom djevojčicom” (*al-maw'ūdah* – الموءودة) i taj zločin jasno obznanjuje oglašavajući ga sa strašnim nizom kosmičkih udesa na Danu Smaka Svijeta. Također, sura *al-Balad* (XC:13-15) povezuje vjeru u Boga (ili zahvalnost Bogu) sa “oslobađanjem *roba* iz ropstva” (*fakku raqabah* - فَكُّ رَقَبَةٍ), zatim sa “davanjem hrane *siročetu* bližnjega svoga” (*yatīman dā maqrabah* - يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ), ili “pružanjem hrane *nevoljniku* ubogome” (*miskīnan dā matrabah* - أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ).

*Možda baš
onaj čupavi
prašnjavi
čovjek kojeg
ljudi tjeraju od
svojih vrata,
kada bi od
Allaha zatražio
nešto – On bi
mu to uslišao.
(Hadis)*

Rani period Mekanskog razdoblja Kur'ana posve jasno, riječi-ma koje su kasnije u povijesnom islamu postale neprolazni simboli, unosi i usađuje u percepciju svojih slušatelja jednu svijest o vrijednosnoj skali ili gradaciji među ljudima, polazeći sa stanovišta spremnosti na dobročinstvo, spremnosti da se nevoljnom priteče u pomoć. Ta gradacija nije ustanovljena na *diferentia specifica*-i rase, spola, jezika, plemena, porijekla, religije... već na kriteriju činjenja dobra i svijesti o vrijednosti dobra, života, plemenitosti...

II.

Kur'anski diskurs o ljudima okrutna i kamena srca

Već sa stranica ranog Mekanskog razdoblja Kur'ana razliježe se jedan opominjući glas: Imaju na jednoj strani bogataši silnici, okrutnici, ljudi surova srca. Na drugoj strani su obespravljeni, siromašni, bijedni, robovi, siročad/jetimi, potlačeni.

Mnogo je primjera u Kur'anu koji ovo iznose u jednom jasno obznanjenom i vrjednosno snažno diferencirajućem tonu, čime se moćno oblikuje jedan *kur'anski diskurs o silnicima, okrutnicima, o ljudima kamena srca*. Na primjer, Kur'an spominje takve tlačitelje u suri *al-Fil* (CV), spominju se kao "Vlasnici/posjednici slonova" (*aṣḥābu l-fīl* – اَصْحَابُ الْفِيلِ), to jest zavojevači koji napadaju/opsjeda ju Mekku. K tome, sura *Sazviježđa/al-Burūğ* (LXXXV:4-8) s posebnim gnušanjem spominje "Vlasnike rovova" (*aṣḥābu l-uḥdūd* – اَصْحَابُ الْأُحْدُودِ) koji su ove rovove punili vatrom i u njih bacali ljude! Riječ je o paraboli koja se odnosi na svako vrijeme, na okrutne ratove i strašna mučenja ljudi.

Nadalje, sura *Zora/al-Fağr* (LXXXIX) među silnike ubraja i vladare grada/zemlje Irema, "posjednike stubova" (*irama ḡātī l-'imād* – اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ). U ranom Mekanskom razdoblju objave (usp. suru *al-Fağr*, LXXXIX) spominje se i faraon, "vlasnik šatora" (*wa fir'awna ḡī l-awtād* - وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ), kao i narod Semūd, njegovi su ljudi "u stijenama dubili svoje nastambe" (*wa tamūda alladīna ḡābū ṣ-ṣaḥra bi l-wād* - جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ). U ovoj ranomekkanskoj predodžbi/diskursu o silnicima i okrutnicima vidljivo je da se oni povezuju sa ovozemaljskom moći i bogatstvom, naime, spominju se nastambe koje su pravili (stubovi, šatori, staništa u visokim liticama, itd.). Karakterističan je spomen "faraona i Semuda, i vojski njihovih" u suri *al-Burūğ* (LXXXV:17-18).

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ فِرْعَوْنَ وَ ثَمُودَ

U Kur'anskom predočavanju bogataš je opisan kao nezahvalnik, osion, nemarna osoba. U suri *Pokajanje* (*at-Tawbah*, IX:34) oštro se osuđuju oni koji gomilaju imetak i koncentriraju ga samo za sebe.

الَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"A one koji zlato i srebro gomilaju

I na Božijem Putu ga ne razdjeljuju,

takve ti obraduj kaznom bolnom!"

U snažne akcente jedne pravedne socijalne vizije Kur'āna spada i gnušanje prema “kolanju/opticaju bogatstva samo među bogatašima”. Sura *Progonstvo/al-Ḥašr* (LIX:7) proglašava da se bogatstvo ima dijeliti “siročadima, i siromasima, i putnicima – eda ne bi to bogatstvo kolalo među vašim bogatašima...”

كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

Mnoge sure Kur'āna pozicioniraju govor o Bogu u kontekstu živog podsjećanja na nepravedne socijalne i društvene odnose među ljudima. Sura “Zgrtanje imetka” (*at-Takātur*, CII) gotovo se u cijelosti usredotočuje na bogataše koji ne samo da zgrću imetak, već se u tome i nadmeću! Njih se podsjeća “na grobove koje će posjetiti/ naseliti” (*zurtumu l-maqābir* – ذُرْتُمُ الْمَقَابِرَ), također, te bogataše se u suri “Klevetnik” (*al-Humazah* (CIV:1-4) povezuje sa onima koji se “podruguju” (*al-lumazah* – اللَّمَزَةُ), koji “blago zgrću i broje ga” (*ğama'a mālan wa 'addadah* – جَمَعَ مَالًا وَ عَدَّدَهُ), misleći da će ih “blago njihovo vječnim učiniti” (*yaḥsabu anna mālahū aḥladah* – يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ).

Također, sura “Dobročinstvo” (*al-Mā'ūn*, CVII) nosi pečat ove rane naglašeno socijalne etape Kur'āna, koja prerasta u konstantu Kur'āna, u kojoj se temelji vjere u Boga povezuju sa odnosom prema obespravljenima, siromasima, siročadi, robovima, zarobljenicima.

Karakterističan primjer je sura *al-Mā'ūn*, u njoj se postavlja pitanje o onome “koji poriče Onaj Svijet?!“ Očekivali bismo da će Kur'ān ponuditi nekoje “teološke” dokaze u prilog postojanju Dana Sudnjega. Međutim, kur'ānski dokaz da će se Dan Sudnji jamačno zbiti nalazi se u “zanemarenom siročetu”.

Naime, sura *al-Mā'ūn* u 2. i 3. retku posve jasno kaže da je poricatelj Onoga Svijeta “onaj koji odgoni siročce” (*yadu'u l-yatīm* – يَدْعُ الْيَتِيمَ), kao i onaj “koji ne podstiče da se siromah nahrani” (*wa lā yaḥuḍḍu 'alā ta'āmi l-miskīn* – وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ).

U suri *aḍ-Ḍāriyāt* (LI:16-19), koja je također iz Mekkanskog razdoblja objave, opisuju se dobročinitelji (*al-muḥsinūn* – الْمُحْسِنُونَ), tvrdi se da oni “noću tek malo spavaju”, da oni “zorom oprosta traže”, a onda se, u jednoj snažnoj poenti ove sure jasno kaže:

Ko bude ispunjavao potrebu udovice, siromašne žene udovice i maskina – nevoljnika, on je poput mudžahida na Allahovom putu, borca na Allahovom putu, onoga koji noću stalno klanja, i koji svaki dan i cijeli dan posti dobrovoljni post. (Hadis)

U “imecima njihovim za prosjaka i obespravljenoga dio jedan bī” (وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ).

Kako se posve jasno vidi, dobročinstvo (*al-iḥsān* - الإِحْسَانُ) ima svoje dvije dimenzije, jedna je prema Bogu, druga je prema prosjaku (*as-sā'il* - السَّائِلُ), prema obespravljenome (*al-maḥrūm* - الْمَحْرُومُ)!

III.

Bog - jamac i nalogodavac pravednih odnosa među ljudima

Ne samo rane sure, već gotovo sve sure Kur'āna, govore o Bogu kao jamcu pravednih međuljudskih odnosa. Nikada Kur'ān, ni u jednoj svojoj vremenskoj dionici objavljivanja, nije prestao insistirati na pravdi i pravednosti i isticati te dvije vrjednote među najvažnijim vrjednotama Kur'āna. Koraci Kur'āna su pritom jasni: Ova knjiga prije svega razbuđuje pojedinačnu svijest i moralnu savjest, pobuđuje moralno osjećanje spram siromašnih, ubogih, obespravljenih, zatočenih, zarobljenih...

Premda se Medinsko razdoblje Kur'āna bavi nekim konkretnim strogim zapovijedima i propisima u reguliranju socijalne pravde među ljudima, Kur'ān ni tada ne odustaje od buđenja svijesti i savjesti kod čovjeka kao pojedinca spram pravde kao socijalne vrjednote. Ni tada se ne izostavljaju socijalno ugrožene kategorije ljudi. Karakterističan primjer nalazi se u suri *Pokajanje/at-Tawbah* (IX, 60):

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ
وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ، فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ...

“Zekat pripada samo siromasima, i bijednicima, i onima koji ga sakupljaju, i da se srca ljudi pridobiju, i za oslobađanje robova, i ljudima dugom svladanima, i [pregaocima] na Putu Božijemu, i putniku-namjerniku! Tako je odredio Bog!”

Kur'ānske odredbe o zekatu potrebno je sagledavati u kontekstu kur'ānskih zabrana kamate, lihve, zelenašenja (*ar-ribā*, *aḍ'āfan muḍā'afatan*). Socijalnu pravdu Kur'ān regulira kako razbuđivanjem moralno-socijalne svijesti spram obespravljenih, siromašnih, siročadi, robova, zarobljenika, tako i kroz stroge zabrane svih poga-

nih i okrutnih rabota bogataša, na koje se gleda kao na glavne uzrocnike nastanka marginaliziranih kategorija društva.

U Kur'anu se pravda (*al-'adl* – العدل) spominje kao vrijednota u odnosima među ljudima koje promovira sam Bog. U neku ruku, sam Bog jamči za pravdu. U suri *an-Nahl* (XVI:90) obznanjuje se da "Bog zapovijeda pravdu..." (*ya'muru bi l-'adl* – يأمر بالعدل). Na istom mjestu pravda (*al-'adl* – العدل) stavlja se u jednaku ravan sa dobročinstvom (*al-ihsān* – الإحسان), te potpomaganjem bližnjih (*itā'u dī l-qurbā* – إيتاء ذي القربى). U trinaest izravnih oslovljavanja pravde u Kur'anu vidi se da je najveći dio usmjeren prema pravednim socijalnim odnosima među ljudima.

Također, sinonim pravde (*al-'adl* – العدل) jeste *al-ḥaqq* (الحق), istina. Ali, riječ *al-ḥaqq* nije samo istina, već znači *pravda* ili *pravo* na nešto, ono što ljudima u međusobnim odnosima neotuđivo pripada, što im po Božijoj Istini pripada. Božiji poslanik Muhammed, a.s., bodrio je ljude spram ove dvije pažnje: A) Pažnje spram Boga i B) pažnje/brige o nevoljnima, bolesnima, siromašnima. Evo jednog njegova svetoga predanja (*ḥadīṭ qudsiyy*) o tome:

Bog Veličanstveni će na Sudnjem Danu reći:

O čovječe! Bijah bolestan, a ti me ne obiđe!

O moj Gospodaru! – reče će čovjek – kako da te obiđem [bolesna] kad si ti Gospodar svih svjetova [ne možeš biti bolestan]?!

A zar nisi [o čovječe] saznao da se moj rob, taj i taj, razbolje, pa ga ti ne obiđe! Zar nisi znao, da si ga obišao, da bi Mene kod njega našao?!

O čovječe! Ja od tebe zatražih hrane, a ti me ne nahrani!

– Gospodaru moj! – reče čovjek - Kako da te nahranim kad si ti Gospodar svih svjetova?! A zar ne znaš – reče Bog – da je jedan moj štovatelj/rob, taj i taj, od tebe zatražio da ga nahraniš, pa ga ti ne nahrani. Zar ne znaš, da si ga nahranio, da bi ti to kod mene našao?!

O čovječe! – reče Bog – zatražio sam da me napojiš, pa Me ti ne napoji! Kako da te napojim – reče čovjek – kad si ti Gospodar svih svjetova?!

Od tebe je da ga napojiš tražio jedan moj rob, taj i taj, pa ga ti ne napoji. A da si ga napojio, to bi ti kod mene našao!

Ko odgodi rok
dužniku koji
nije u stanju
vratiti dug,
pisat će mu se
za svaki dan
odgode sadaka
u vrijednosti
tog duga.
(Hadis)

Kad god raspravljaju o socijalnoj pravdi (*al-'adl, al-ḥaqq*) komentatori Kur'āna posežu za riječju opozitnog značenja, a što je u arapskom *aẓ-ẓulm* (الظلم). *Aẓ-ẓulm* znači nepravda, nasilje, okrutnost, zulum. *Aẓ-ẓulm* je i tmina, mrak. Kao da nam se ovim hoće reći sljedeće: Gdje ima pravde (*al-'adl, al-ḥaqq*), ima i svjetlosti među ljudima, a gdje pravde nema, tu vlada nasilje, mrak, tmina.

O pravednicima i pravdi nastale su mnoge poslovice i mudre kaže, na primjer:

Pravedan vladar je bolji od plodne kiše.

Nagodba na zadovoljstvo svih bolja je od sudske presude.

Ko odbije presudu Mūsāovu, zadovoljiće se presudom faraona.

Pravda vladara korisnija je od rodna vremena.

Kome da se žali onaj koji se parniči sa sudijom?!

Izvori i literatura:

- Armstrong Karen, *Islam A Short History*, Phoenix Press, London, 2004.
- Burūsawī, Ismā'il Ḥaqqī Burūsawī, *Rūḥu l-bayān*, Istanbul, 1421 (H.)
- *Der Koran (arabisch – deutsch)*, Aus dem Arabischen von (s arapskog preveo) Max Henning, Cagri Yayinlari, Istanbul, 2009.
- Georgii Wilmhelmi Freytagii, *Lexicon Arabico Latinum*, I-IV, Librairie du Liban, Bejrut, 1975.,
- Ibn 'Arabī, Muḥyuddīn Ibn 'Arabī, *Tafsīru Ibn 'Arabī*, Kairo/Bejrut (?), 1968.
- Isfahānī, ar-Rāgib al-Isfahānī, *Mu'ğamu mufradāti alfāẓi l-qur'ān*, Bejrut, 1972.
- Muslim, *Ṣaḥīḥ*, Daru iḥyā'i l-kutubi l-arabiyya, Kairo, IV/V, str. 1.990, br. hadīṭa 2.569.
- *The Meaning of the Glorious Koran*, An explanatory translation, preveo Mohammed Maramaduke Pickthall, Penguin Group, London (bez godine izdanja).
- Zamahšarī, 'Umar az-Zamahšarī, *al-Kaššāfu 'an ḥaqā'iqi tanzīli wa 'uyūni l-aqāwīli fī wuğūhi t-ta'wīli*, Bejrut, 2001.

Kur'anski Džennet

.....
SAMEDIN KADIĆ

U djelu *Goethe i islam* Katharina Mommsen citira nekog referenta iz misije u Bazelu koji izražava nezadovoljstvo islamskim prikazom Dženneta, tvrdeći kako islamskom raju „duhovne radosti i duhovne patnje“ izmiču ili „da one ništa ne znače“. Taj gorak okus pretrajava čak i ako se kur'anski opisi Dženneta shvate kao simboli, kao nemoć ljudskog jezika da opiše nešto što toliko nadilazi ljudsku maštu. (Davno je rečeno kako ništa ovozemaljsko u Džennetu ne postoji: pojam prati stvar, a kako da jezik odrazi ono što nije aficiralo čula?) Najveći problem za spomenutog referenta, pretpostavlja Mommsen, jesu džennetske duhovne radosti sa stidnim organima. (Proklinjući dvadesetdvostrukim prokletstvom „Mamedov raj“, *Euhologion* ili *Spis o prokletstvima muhamedanstva i krštenju obraćenog muslimana*, bizantijski kanonik iz VIII ili IX stolaća navodi kako će Saraceni u raju rastom dosežati nebesa, a sramni udovi 40 lakata.)

Stari je to prigovor kršćanskog svijeta. Blaise Pascal je samo još jednom ponovio kako je islamski raj mjesto pukog hedonizma. Osim toga, to je jedan u potpunosti arapski muški raj! Bilo je tu i teških riječi na račun Poslanika, Kur'ana i muslimana – gurmani, razvratnici...

Sam Goethe nije se gnušao ove navodne proturječnosti, iako se njegov prikaz raja svojom dinamikom razlikuje od „stereotipnih prikaza raja iz islamske tradicije“.

U studiji *Evropa i islam* Hišam Džait temeljito izlaže povijest zapadnog (ne)razumijevanja islama kao agresivne, priproste i senzualne religije. Prvi na dugačkoj listi argumenata je kur'anski Džennet, koji je tako tjelesan, tako materijalistički koncipiran. „I dok poimanje dženneta otkriva da imamo posla s jednom religijom lišenom duhovnosti, ograničenom slikama budućih užitaka i sa snažnim mirisom na paganstvo, Poslanikov život je s druge strane obilježen potpunom beznačajnošću.“

Ono što promiče u raspravi o kur'anskom Džennetu jesu konkretne historijske činjenice. Taj Džennet možda uopće nije slika prisutnosti, već nedostatka; možda prizori prikazuju ono za čim Poslanik i njegovi suvremenici žude: hrana, čista voda (mnogo čiste vode), hladovina i odmor, voće, nježnost, sigurnost. U opisu Dženneta skrivena je historija realne gladi i lišenosti. Kur'an obećava rijeke konkretnim, pojedinačnim žednim ustima. Nije to revolucionarska projekcija odsutnosti; jedan Pamukov pobožni lik u *Snijegu* uvjetuje postojanje Allaha postojanjem Dženneta: „Ako nema Allaha znači da nema ni dženneta. A u tom slučaju milijuni ljudi kojima je život prošao u neimaštini, bijedi i poniženjima, neće čak moći ni završiti u džennetu. Ako je tako, šta je smisao neopisivih patnji koje podnose siromasi? Zbog čega živimo i zašto uzalud trpimo ovoliku patnju?“ Pamukovo je zapažanje na ideološkoj razini ranog prosvjetiteljstva. Džennet je ipak kur'anski odgovor na povijest nužde i tegobe, na povijest ljudske sanjarije: šta će gladnima Džennet bez hljeba, nevoljenima obećanje bez ljubavi? Samo sita usta mogu izgovoriti kako je kur'anski Džennet gurmanski! Sita usta ne znaju za stanje, primjećuje Herta Müller u *Ljuljašci daha*, kada se „hoda svijetom a više se nema šta reći o sebi osim da vas mori glad“. Glad kao sve što postoji:

Svjetlo koje se samo gleda u ustima, koje se sladunjavo prikrada resici dok ona ne otekne i uđe u mozak. Sve dok u glavi više nema mozga nego samo jeka gladi. Ne postoje prikladne riječi za gladovanje. Još i danas moram gladi pokazivati da sam joj utekao. Doslovno jedem sam život otkad više ne moram gladovati. Zarobljen sam u okusu hrane koju jedem.

Šta je kontrapunkt iscrpljujućoj basni *homo homi lupus est* do dženetsko „Mir, mir“? Šta može biti utjeha u samoći? Gladna usta ne maštaju o duhovnoj opskrbi, već o hljebu, mesu i voću; iznureni maštaju o počinku. Slikom „mliječnih rijeka“ Kur'an se obraća čovjekovoj (bachelardovski kazano) materijalnoj imaginaciji, njegovom nesvjesnom, mobilizirajući u njemu „san sitog djeteta koje pluta u sopstvenom blaženstvu“ podsjećanjem na „najstarije blaženstvo, na najdražu hranu“. Supstancijalnim prizorom plutajućeg mlijeka Kur'an kao da smjera na prvotnu slatkoću hraniteljske materije i slatku sreću pred majčinom pojavom. „Hronologija srca je neuništiva“, kaže Bachelard.

Kineski pisac Ju Hua, u romanu *Živjeti*, opisuje tužnu tuču dviju porodica oko jednog jedinog krompira. O džepu riže piše s eviden-

tnom pobožnošću. Komunističke restrikcije izložile su milione nevjerovatnoj Nestašici; koliko je samo puta odjeknulo kineskim selima to slamajuće šaputanje: „Mama, ne mogu da hodam od gladi.“

Ili druge vrste gladi. Ah, ta glad za ljubavlju...

Prigovori kur'anskom Džennetu su, ukratko, glupi, licemjerni i buržujski. Želimo hljeb, želimo vodu, želimo ljubav, želimo iskonsku nevinost. Baudrillard odbacuje rajsko savršenstvo kao torturu dosade, kao „pakao raja“; Julian Barnes u *Povijesti svijeta u 12/5 poglavlja* ima priču o raju u kojem se sve želje ispunjavaju dok napokon ne stigne Zasićenje (sve želje budu iscrpljene) i poželi se vlastito odumiranje. Počinje tako što ljudi traže loše vrijeme ili da im nešto ne ide kako treba, jer im to nedostaje. Potom, bol. Ljudi u raju traže bol. Napokon, svi odluče da odumru. Ne traže, već to žele. Najduže traju advokati koji pretresaju stare slučajeve, naučnici koji prelistavaju izvore i raspravljaju o njima... Ali trebalo bi upitati milijarde bijednih, gladnih, poniženih da li će raj rijeka, slobode i odmora biti dosadan! To je bezobrazni prigovor savremenog kapitalističkog preobilja. Jer Džennet nije hedonistički raj; njegova je poetika kategorička imaginacija lišenosti. Čudimo se da kur'anska slika Dženneta nije korištena kao precizan historijski pokazatelj gladi, nesigurnosti, jada, siromaštva, nesreće. Kur'an govori jezikom manjka. Umjesto da govorimo o kur'anskom Džennetu, njegovim izvorima i rijekama, divanima i ljepoticama, kažimo ponešto o gladi iz tog perioda, o svemu onome čega je Poslanik islama i prosječan ashab bio lišen. Koristit ćemo se Buharijinom zbirkom da bismo dali kratak presjek te historije:

Enes, r.a., priča da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., podigao ruke i izgovorio: „Bože moj, daruj nas kišom! Bože moj, daruj nas kišom! Bože moj, daruj nas kišom!“

Aiša, r.a., kaže: „Nikad nikog nisam vidjela da je imao žešće bolove od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.“

Aiša, r.a., kaže: „Kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s, umro, hrana nam je bilo dvoje: hurma i voda.“

Enes, r.a., kaže: „Vjerovjesnik, s.a.v.s, za svog života nije jeo bijelog hljeba niti mesa od ošurene ovce.“

*O vjernici,
pokoravajte
se Allahu i
pokoravajte se
Poslaniku i vašim
pretpostavljenim...“
(Kur'an, 4:59.)*

Aiša, r.a., kazuje: "Porodica Muhammedova, s.a.v.s., nije se najela pšenična hljeba tri dana uzastopno, od dolaska u Medinu do njegove smrti."

*'Niko dirhem
nije uzvisio a
da ga Allah
nije ponizio.
(Hasan el-Basri)*

Ebu Hurejre, r.a., kazuje: "Bila me je pogodila golema nevolja. Susreo sam Omera ibn Hattaba, r.a., i zatražio od njega da mi prouči jedan ajet iz Allahove Knjige. On je ušao u svoju kuću i proučio mi ga. Krenuo sam dalje i nedaleko, usljed iscrpljenosti i gladi, srušio sam se licem na zemlju. Iznenada, ugledao sam Allahova Poslanika, s.a.v.s., koji je stajao više moje glave. Pozvao me: "Ebu Hurejre!" "Odazivam ti se, Allahov Poslaniče, uvijek spreman!", rekao sam. Uzeo me za ruku i podigao. Znao je šta je sa mnom, pa me poveo svojoj kući. Naredio je da mi se donese veća zdjela mlijeka iz koje sam se napio."

Ibn Ebu Evfa, r.a., kaže: "Učestvovali smo sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., u šest ili sedam vojnih pohoda i jeli smo skakavce zajedno sa njim."

Džennet, dakle, izdašan, čedan i krcat, nestrpljivo čeka velike gladi i žeđi; najveće gladi, najveće žeđi da bude bezuvjetni hommage svim njihovim snovima.

Etički aspekti namaza

MEHO ŠLJIVO

slamski izvori ističu da namaz sa svojim formalnim sadržajem, kontinuiranim i naizmjeničnim redoslijedom obavljanja u različitim vremenskim intervalima ima ključnu korektivnu ulogu u ponašanju i moralnom izgrađivanju ličnosti.

Namaz kojeg čovjek obavlja svjesno i samovoljno u službi je njegovog duhovnog razvoja. Utjecaj namaza na ljudsku dušu je dvojak:

1. spoznajnoj strani duše namaz kroz kiraet i zikr osigurava elemente za kontemplaciju i razmišljanje,

2. čuvstvenoj strani duše kroz voljni i lični čin obavljanja namaskih ruknova, namaz podupire razvoj voljnih i motivacijskih elemenata ličnosti. Pomoću namaza čovjek može izvršiti svojevrstu reviziju stečenog, ranije postignutog ili naslijeđenog sadržaja u ponašanju. Kur'an naglašava da samo aktivna vjerska svijest u duši formira pozitivne sadržaje koji omogućavaju akceptiranje kosmosa kao reda i ljepote:

U stvaranju nebesa i Zemlje, u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene. Za one koji i stojeći i sjedeći i ležeći Allaha spominju i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju. "Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri!" (Kur'an, 3:190-191)

U nerazvijenoj, zapuštenoj i neodnjugovanoj duši odražava se slika haotičnog svijeta. U takvoj slici svijeta izostaje red i smisao. To je samo predodžba unutrašnjeg duševnog nesklada, viđenje svijeta koje je prethodno formirano u ljudskoj duši. Da bismo uopće mogli gledati svijet i događaje u logičnom slijedu, potrebno je da prvo čovjek vlastitoj duši da odgovarajući smisao za red.

U prvom redu, ljudska duša žudi za spoznajom smisla za vremenski red događaja, ona preispituje svoju poziciju i cilj u stvorenom svijetu. Tu na scenu nastupaju dnevni namazi. Klanjajući namaz, svakodnevno i kontinuirano, čovjek svim stvarima i događajima daje određeno mjesto i značenje u vremenu i prostoru. Isto-

vremeno, namazom čovjek disciplinira dušu i osposobljava je da se odupre iluzijama i pogrešnim predodžbama o svijetu koju prate neizvjesnost i neodlučnost. Zato, Ibrahim, a.s., u namazu i obredima pronalazi poveznicu kojom harmonizira svijet duše sa smislom cjelokupne egzistencije.

Reci: "Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova." (Kur'an, 6:162)

Općepoznato je da u namazu učimo ajate iz Kur'ana po vlastitoj želji i izboru. To nam omogućava da prema vlastitoj uviđavnosti i pronicljivosti biramo i učimo na namazu one ajete koji nam najviše "nedostaju", odnosno, ajete koji sadrže u psihološkoj formi ono čime naš duh najviše oskudijeva. Klanjajući namaz na taj način, čovjek lično i aktivno sudjeluje u svojoj duhovnoj samoizgradnji.

Namaski pokreti spojeni s učenjem Kur'ana u namazu i dubokom sviješću o Bogu simboliziraju vrlo tijesnu i neodvojivu povezanost tijela i duše. Namaz kao izraz pokornosti i poniznosti pred Bogom produbljuje svijest o vlastitoj nesavršenosti i stalnoj potrebi i želji za samousavršavanjem. U toj tački duhovne samospoznaje skoncentrirana je najbolja podloga i najsigurnija garancija čovjekovog potencijalnog duhovnog razvoja. Što je naš duhovni razvoj na višem nivou, to sve stvari – ljudi i događaji u vanjskom svijetu, uključujući biljni i životinjski svijet, svijet minerala i cijeli kosmos – imaju veću vrijednost i sadržajnije značenje. S druge strane, kada se u čovjeku počne rađati umišljenost i uobrazilja o njegovoj ličnoj vrijednosti, istovremeno se u takvoj duši stvara predstava o podređenosti drugih i inferiornosti svega oko njega. Time okončava duhovni razvoj pojedinca a to najilustrativnije svjedoče primjeri oholog šejtana i uobraženih faraona. Prvi, umišljajući veću vrijednost od čovjeka odbija da učini sedždu Stvoritelju, a faraoni su u svojoj oholosti i arogantnosti mučili i zlostavljali ljude istovremeno zahtijevajući da im se grade tornjevi koji će doseći do samog prijestolja Božijeg.

Bez poniznosti i skromnosti vrata duhovnog svijeta se zatvaraju. Egocentrizam postaje sinonimom za duhovnu smrt i robovanje materiji. Upravo je šejtan prvi demonstrirao takvo duhovno zastrañenje zanijekavši istinsku svrhu čovjeka i njegovog stvaranja. Šejtanova glavna odlika – oholost nastala je iz uobrazilje o superiornosti njegovog bića. Namaz sprečava da se u nama pojavi, razvije, učvrsti i manifestira oholost.

Istovremeno, namaz nas štiti od teških zabluda i približava nas Božijoj milosti.

Namaz je temelj i regulator vjerničkog ponašanja. Skrušeno klanjanje namaza sprečava čovjeka od usvajanja loših navika i devijantnog ponašanja. Redovni, skrušeni i bogobožni klanjači više od drugih ljudi postaju svjesni posljedica hrđavih djela. Namaz u njima razbuđuje spoznaju o štetnosti i razarajućem djelovanju i najmanjeg počinjenog zla:

Kazuj Knjigu koja ti se objavljuje i obavlja namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno; obavljanje namaza je najveća poslušnost. (Kur'an, 29:45)

Namaz pomaže postepenoj promjeni ljudske svijesti koja je preduvjet promjene ljudske ličnosti. Učvršćivanje ispravne svijesti dug je i mukotrpan put koji traži usredotočenost na vlastitu ličnost, njene nedostatke, potrebe i ciljeve. Zbog toga Kur'an podjednako insistira na redovnom obavljanju namaza i na skrušenom i potpuno predanom klanjanju koji je kontrapunkt ritualnoj molitvi.

Izvršiti zamjenu ciljeva koji su loši, sumnjivi i nedostižni dobrim, ispravnim i dostižnim a ostvarenje ciljeva preobratiti u određena, priznata i legalno dopuštena sredstva. Ali da bi se usvojilo novo ponašanje, novi stil života, potrebno je to što smo usvojili dugo i strpljivo ponavljati. Sve to traži izvjestan trening (ponavljanje) sve dok se navika ne usadi u svijest. Naviku stalnog ponavljanja određenih vrijednosti vjernik stiče preko osnovnih obaveza koje se stalno vrše i svakodnevno ponavljaju. Tako mu nije teško bilo što novo vrijedno ponavljati.¹

Kolebljivost i neodlučnost u ljudskoj prirodi, kao i sklonost impulzivnom ponašanju, neprincipijelnom mijenjanju stavova i mišljenja u kur'anskoj percepciji čovjeka jedna je od njegovih trajnih negativnih karakteristika. Kur'an portretira čovjeka kao slabića, razmetljivca, lahkomislenog hvalisavca... Revnosni klanjači namaza oslobađaju se ekstremnih stajališta kao što su padanje u očaj i

*Kada čovjek
uči dovu za
svog odsutnog
brata, melek
govori: Neka je
i tebi isto što i
njemu tražiš.
(Hadis)*

1 Zijad Ljevaković, *Etika ibadeta u Kur'anu*: Etika u islamu - zbornik radova trećeg simpozija, Zagreb 1991. str. 130

defetizam u teškim životnim prilikama te euforija i uznositost u trenucima sreće i zadovoljstva.

Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan: kada ga nevolja snađe, *bržan je, a kada mu je dobro, nepristupačan je, osim vjernika, koji molitve svoje budu na vrijeme obavljali.* (Kur'an, 70:19-23)

Namaz kao svojevrsna duhovna "terapija" pruža mogućnost relaksacije, jer se klanjač, oslanjajući se na Allaha, džellešanuhu, oslobađa od stvarne i samonametnute krivnje i grižnje savjeti. U traženju izlaza iz briga i dilema, klanjač traži izlaz na *Siratu-l-mustekim* - Pravi put. Time razvija duh samokritičnosti i razvija vrlinu prepoznavanja i priznavanja vlastitih slabosti, zabluda i stranputica. Namaz istodobno sudjeluje u zaštiti mentalnog zdravlja, jačanju volje, uključivanjem razuma i buđenjem zapretanih pozitivnih osjećaja.

Za razliku od iskrenih i Allahu predanih robova, licemjeri oskudijevaju u pozitivnim duhovnim kvalitetima pomoću kojih bi savladali kolebljivu ćud. Stalno kalkuliranje kome da se priklone čini ih nepouzdanim osobama koje namazu prilaze nevoljko i s pogrešnim motivima. U želji da svoj namaz učine vidljivim drugima, licemjeri daju prednost formi u odnosu na zikr – spominjanje Boga.

Ispravnost nečijeg namaza provjerava se praktičnim učincima općeljudskom, humanitarnom i socijalnom planu. Najpouzdaniji pokazatelj nedovoljnog učinka namaza, koji može prerasti u transparentno poziranje i samopromociju, jeste škrtost i bešćutnost spram potreba socijalno ugroženih. Prijeteći ton kojim se Bog obraća takvim klanjačima upućuje na zaključak da formalistički shvaćen i primijenjen namaz kojeg ne prati dobročinstvo može imati iste posljedice kao i neklanjanje namaza uopće.

*A teško onima koji, kad namaz obavljaju,
namaz svoj kako treba ne izvršavaju,
koji se samo pretvaraju
i nikome ništa u naručje ne daju.*

(Kur'an, 107:4-7)

Na početku sure El-Bekare Allah, džellešanuhu, govori o tri vrste ljudi: nevjernicima, vjernicima i licemjerima - munaficima. Četiri ajeta te sure posvećena su vjernicima, dva izravno govore o nevjernicima, a čak trinaest ajeta odnosi se na munafike. Prevrtiljiva priroda čovjeka licemjera predmet je na desetine drugih ajeta u kojima se upozoravaju vjernici na njihovo krajnje destruktivno i negativno djelovanje u društvu. Širenjem dezinformacija među vjernicima,

ostavljajući muslimane na cjedilu u odsudnim životnim situacijama, kalkilirajući kada i kome će se prikloniti u ratnim sukobima, munafici nastoje posijati sjeme raskola u muslimanskom društvu i proizvesti unutrašnje nemire i konflikte. Islamski izvori sadrže jasne opise munafičkog odnosa prema namazu. U kur'anskoj suri En-Nisa' za munafike se kaže: *kada ustaju da namaz obavljaju, lijeno se dižu*. (En-Nisa', 143.) Oni se, štaviše, svojim namazom *prikazuju svijetu i Allaha samo malo spominju*. Objašnjavajući ajete koji opisuju namaz munafika, klasični komentator Kur'ana Ibn Kesir naglašava kako licemjeri ne shvataju smisao namaza i zbog toga lijeno ustaju na namaz. Zapravo, oni ne klanjaju pred Stvoriteljem svjetova, oni klanjaju pred ljudima da bi im se dodvorili i predstavili u najboljem svjetlu.

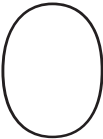
U vjerodostojnim hadisima je potvrđeno da je munaficima najteže klanjati sabah i jaciju, između ostalog, i zbog toga što ovim namazima obično ne prisustvuju veće mase ljudi i oni znaju da na ovim namazima neće biti primijećeni i viđeni.

Vrhunac munafičkog djelovanja i organiziranja ogleda se u institucionalizaciji licemjerja koju simbolizira podizanje raskolničkih mesdžida. Tako je prilikom Muhammedove, a.s., odsutnosti iz Medine nekolicina munafika 631. god. u kvartu Zu Avna sagradila mesdžid. Mesdžid je izgrađen iz separatističkih i konkurentskih ciljeva s namjerom unošenja raskola među muslimanima. S obzirom da je ovaj mesdžid podignut iz pobuda potpuno suprotnih pobožnosti i bogobožnosti, Muhammedu, a.s., je objavom obznanjeno da nikada u njemu ne smije obaviti namaz.

Ja oprost u svakom danu zatražim i po 100 puta.
(Hadis)

Ramazan je naš *Furkan*

.....
NERMINA BALJEVIĆ

ve godine ramazan dočekujemo u vanrednim okolnostima virusne pandemije, bolesti koja je u potpunosti, gotovo preko noći, promjenila način života i ustaljene prakse cjelokupnog čovječanstva. I muslimani su, poštujući propisane mjere zaštite, samozaštite i fizičke distance, promijenili neke svoje prakse u obavljanju ibadeta u skladu sa šerijatskim normama. Obzirom da se takve prakse nastavljaju u skladu sa sigurnosnim preporukama ovaj će ramazan biti potpuno drugačiji, nezabilježen u muslimanskoj povjesti. Zato mi se čini i da nam istovremeno pruža jedinstvenu priliku da to bude ramazan koji smo priželjkivali u svom životu, makar samo jedan. Onaj koji ćemo istinski osjetiti dubinom duše svoje, u kome ćemo zaista, mimo strke svakodnevnice, doživjeti duhovnu obnovu; onaj koji će nam pomoći da svedemo računicu sa sobom i ljudima oko sebe; koji će nam pomoći da promjenimo loše prakse u našim životima ili da promijenimo cijelu životnu filozofiju. Možemo li reći da imamo takvih ramazana? Možemo li reći da imamo ramazana kojima se istinski ponosimo, koji su bili naš spas i oslobođenje, zaštita, naša prekretnica u životu? Imamo li ramazane ili makar jedan kojeg ostavljamo i za kojeg se uklanjamo nadajući se da će svjedočiti i zagovarati za nas na Sudnjem danu? Imamo li u našem životu ramazan koji je i naš *furkan*?

Ramazan, Kur'an i *Furkan*

Šehru ramadanellezi unzile fihil Kur'an, huden linnasi ve bejjinati minel huda vel Furkan...- dobro je poznat dio 185. ajeta sure Bekare koji se naročito citira uz ramazan i koji u prijevodu glasi: *Mjesec ramazan je onaj u kojem je spušten Kur'an, Uputa ljudima i jasni dokazi Upute i Furkan... 2:185*

Pojmovi *ramazan*, *Kur'an* pa donekle i *Furkan* spomenuti u ovom ajetu su nam uglavnom poznati, barem na onom osnovnom nivou.

Da bismo malo proširili i produbili razumjevanje pojmova dobro je pitati se i pogledati u *etimologiju* riječi i *etiologiju* pojava. Prvi pojam proučava porijeklo i korjen riječi i pojmova a drugi uzroke određenih pojava.

Etimološko značenje riječi *ramazan* je: *pretjerana, strašna vre-lina i vrućina odnosno, suha ispućala zemlja*. Treba imati na umu da riječi često imaju ne samo jedno značenje posebno u bogatstvu i preciznosti arapskog jezika. Etiologija ramazana ili značaj ramazana i njegova važnost u islamu vezana je prije svega za spuštanje objave *Kur'ana* koji je Uputa ljudima i jasan Dokaz Upute, vezana je za spuštanje i davanje *furkana* kao i za propis cjelomjesečnog *posta* u njemu što je jedan od pet stubova islama.

Etimologija riječi *Kur'an* je „*onaj koji je sakupio stvari za-jedno*“, i drugo značenje je „*čitanje*“ ili „*recitovanje*“ knjige; proces u komu se slova i riječi pridružuju jedni drugima u određenom redosljedu. Po tumačenjima, *Kur'an* u sa-držaju ajeta 98:2-3 nosi oba ova etimološka, korjenska značenja: *resulun minallahi jetlu suhufen mutahhereten, fiha kutubun kajjimeh, poslanik od Allaha koji recituje/ čita/izgovara listove čiste, u njima su knjige ispravne*. Da-kle, s jedne strane *Kur'an* je knjiga čiji se listovi čitaju i u suštini je najčitanija knjiga a s druge strane on je knjiga u koju su sakupljene sve prethodne božanske knjige, is-pravne.

I *Furkan* ima dvostruku etimologiju; po nekima je jedna od posuđenih riječi prisutnih u *Kur'anu*, aramej-skosirijskog porijekla, od korjena „*purkana*“ što znači *spas, oslobođenje, iskupljenje*. Ali *Furkan* ima i svoj korjen u arap-skome jeziku *faraka* u značenju „*ono što odvaja i razlikuje*“ a prevo-di se i kao „*razlika, kriterij, mjera, standard, razlučivanje i sposobnost razlikovanja istine od neistine*.“

Iako većina u muslimanskoj tradiciji ovaj pojam ne vidi kao po-suđenicu stranog porijekla ipak razumijeva i priznaje da se jedno-stavnim izvođenjem značenja riječi iz arapskog korjena *f r k*, „*da se odvoji i razlikuje*“, ne mogu lahko objasniti sve upotrebne fukcije termina *furkan*, kako se on navodi u *Kur'anu*. Prvo cijela jedna sura nosi naziv *Furkan*, (25) a i sama riječ se u *Kur'anu* spominje sedam puta sa različitim značenjem. (2:53 i 185; 3:4; 8: 29 i 41; 21: 48; i 25: 1)

Neka oni koji
škrtare u onom
što im Allah iz
obilja Svoga
daje nikako
ne misle da
je to dobro
za njih; ne to
je zlo za njih.
(*Kur'an*, 3:180)

Značenje i upotreba riječi *Furkan* u Kur'anu

Kompleksnost upotrebe riječi *Furkan* u Kur'anu donekle predstavlja enigmu kojom su se muslimanski autoriteti ozbiljno bavili. Čini se da postoje tri osnovna pravca koja određuju kur'ansku upotrebu termina *furkan*:

- I. da je sinonim za davanje ili spuštanje Objave i Upute i da je sinonim za Kur'an,
- II. da znači darivanje sposobnosti distinkcije, razdvajanja, rasuđivanja, razboritosti, pronicljivosti i uspostave kriterija, mjerila i standarda i
- III. da je poveznica sa nekim historijskim događajem koji donosi i znači spas i oslobođenje.

Soterološki smisao, smisao spasenja, vjerovatno proizilazi iz aramjesko sirijskog porijekla a značenje distinkcije, rasuđivanje, razboritost i pronicljivost dolazi iz arapskog korjena. Kada se sad povežu ova dva značenja i priključe Objavi, Uputi i Svetoj knjizi, rezultat semantičkog polja postaje vrlo složen.

Neki od kur'anskih ajeta pojmom *furkan* terminološki objedinju i spuštanje Objave i darivanja spasa i odnose se na misiju i poslanstvo Musa as. i Muhameda as. a neki uspostavljaju konceptualnu vezu između spasenja i Božije objave. U vezi sa Musaom as. ali i bratom mu Harunom as. Bekare:53; *ve iz atejna Muse l kitabe ve l furkan... i spomeni da smo Musau Knjigu i furkan dali...*, i Anbija:48, *vele kad atejna Musa ve Harune l furkane ve dijaen ve zikren lil muttekkîn, Mi smo Musau i Harunu dali furkan i svjetlo i opomenu za one koji se budu grijeha klonili*. Dvostruki naglasak ove riječi vidi se i u misiji poslanika Muhamed as. u Enfal:41; *ve ma enzelna ala abdina jevmel furkan...*, i ono šta smo objavili robu Našem na Dan furkana, dan razlikovanja, dan (kad) su se susrele dvije skupine...

Misija i uloga i Musa as. i Muhameda as. u sebe uključuju i osloboditelja i donositelja Objave a Kur'an poentu u korištenju ove riječi prebacuje sa spasenja i oslobođenja na Objavu. Zapravo u mekanskim surama termin *furkan* više ima značenje historijskog događanja spasenja i izbavljenja izraelskog naroda činom razdvajanja Crvenog mora.

Kod upotrebe riječi *Furkan* a vezano za spas i historijski događaj u islamskoj tradiciji u Enfal:41; *ve ma enzelna ala abdina jevmel furkani jevmelteka l džem'an...*, i ono šta smo objavili robu Našem na

Dan furkana, dan razlikovanja, dan (kad) su se susrele dvije skupine, u sebi nosi značenje historijskog događaja bitke na Bedru, 17. ramazana, događaja koji uključuje puno dvostrano značenje; jasno razgraničenje i razdvajanje istine od laži i uspostavu kriterija i standarda ispravnog i istinitog ali i spas, rasterećenje i oslobođenje.

Termin *furkan* u kontekstu ove medinske sure dobiva novo značenje. Do tada korišten u kur'anskom tekstu da označi božansku Objavu koja se slala Poslaniku Muhamedu as., sad ima značenje čudesnog božanskog spasenja od neprijateljske opasnosti i oslobađanje zajednice muslimana u njihovoj savremenoj historiji. To je bio i čin spasa Allahove vjere jer je i Poslanik u jednom trenutku zavapio: *Ja Rabi ako ova skupina propadne neće ti se imati ko više moliti na zemlji*. Daljnji ajeti sure Enfal:43 i 44 prenose čudesnost Allahove intervenciju u događaju Bedra gdje se dešava jednako čudo kao što je razdvajanje Crvenog mora: *kad ti je Allah u snu pokazao da je njih malo, a da ti je pokazao da je njih mnogo, vi biste duhom klonuli i o boju se raspravljali; i A kad ste se sukobili, u očima vašim on ih je prikazao u malom broju, a vas u očima njihovim također u malom broju, da bi Allah dao da se ispuni ono što se moralo dogoditi...* jasno je Allahovo upravljanje ovim događajem a sjećanje na *furkan* kao oslobođenje i spas postaje dio vjere. Čudesno oslobođenje od straha koji muslimani i nisu osjećali pred nadmoćnim neprijateljem nije se postiglo premoćnijom vojskom nego božanskom intervencijom.

Aspekt spasenja najjasniji je u 8:29; *ja ejjuhellezine ameni in tetekullahe jedžal lekum furkanen*, O vjernici ako se budete Allaha bojali on će vam darovati *furkan*, spas odnosno sposobnost da umijete odvojiti istinu od neistine, da umijete uspostaviti mjeru stvari i ispravan kriterij u svom životu.

Najšire i najpoznatije značenje i upotreba termina *furkan* je da predstavlja sinonim za Božiju Objavu, za Kur'an na temelju 2:185 i 25:1, ali posredno i za Tevrat, 21:48 i 2:53.

Po nekima sve objavljene knjige se nazivaju *furkan*, u smislu da nude detaljan opis Božijih zapovjedi i zabrana, da razlikuju istinu od laži, da su potpuno jasne u svojim namjerama i svrsi i da pružaju ljudima mudrost koja im omogućava da idu kroz život s punim razumjevanjem razlikovanja dobra i zla.

Allah Uzvišeni je rekao: Svako čovjekovo djelo pripada njemu, izuzev posta! on pripada Meni i Ja posebno za njega nagrađujem!" (Hadis)

Za Kur'an se u samom Kur'anu spominju mnoga imena i nazivi, neki ih navode i do devedeset. Taberi spominje četiri: *Kur'an*, *Furkan*, *Kitab* i *Zikr* a Sujuti dodaje još i *Tenzil*.

Većina smatra da su nazivi Kur'an i Furkan dva temeljna imena za posljednju Allahovu riječ i da se sva druga imena mogu izvesti iz njih. Sufije ih vide kao pojmove koji predstavljaju znanje u cjelovitoj formi i znanje u detaljima „*Kur'an predstavlja ezoteričko znanje o Božijem porijeklu koje je sumativnog karaktera i predstavlja skup, kompedij ili zbornik sveukupne istine dok je Furkan detaljno, specifično znanje koje služi za uspostavljanje istine koja je odvojena od laži. Kur'an sadrži obje vrste tipa znanja*. Ibn Arebi kaže da Kur'an uključuje Furkan a obratno nije moguće i nije tačno, Kur'an kao cjelina sadrži sve dijelove, a Furkan – dijelovi - ne mogu sadržavati cjelinu. I sura Isra:106 u jednoj stilskoj igri riječi govori o ovome; „*wa qur'anān faraknahu*“ „*i Kur'an, - razdjelili smo ga*“ gdje riječ *farakna* koja je iz istog korjena kao i *furkan* ukazuje na to da je Kur'an kao cjelina identičan sa Kur'anom u njegovim dijelovima.

Furkan je i snažno povezan sa etiologijom ramazana i ramazanskog posta u višestrukom smislu: početak Objave u pećini Hira i početak razlučivanja laži od istine i uspostava ispravne mjere, kriterija i orijentacije u životu; Objava postaje temeljnom Uputom čovjeku a u postu, u noći Kadra i drugim blagodatima ramazana je prilika i za spasenje koje se u određenom smislu desilo i u ključnom historijskom događaju *na Bedru*, u mjesecu ramazanu.

Ovog ramazana, kao možda nikad prije, zazivamo i trebamo Božiju pomoć u strahu vlastite slabosti i nemoći. Bilo bi dobro pandemijsku izolaciju i samoizolaciju u ovom ramazanu pretvoriti u jedinstvenu priliku za spas i zaštitu, za razboritost rasuđivanja, za pronicljivost i uspostavu ispravnog životnog kriterija, za razdvajanje istine od neistine i za istinsko prihvatanje Božije Riječi započete u ramazanu za Dokaz i Uputu. Ja Rabbi, u ovom ramazanu pošalji nam naše Nuhove lađe spasa, podari nam Ibrahimov *tewekul*, (pouzdanje u Tebe) pred vatrenim ognjem i Jakubovu utjehu u Tvom *rewhu*, blagoj, umirujućoj samilosti, podari očima našim Jusufovu košulju koja je povratila vid ocu njegovom, daj nam Junusovo kakanje u utrobi velike ribe, Ejjubovu strpljivost i skrušenost u teškoj bolesti i Muhamedov smiraj pećine Hira. Pomozi nam da nam ovaj ramazan bude *furkan* naš. Amin!

Zekat i sadekatu-l-fitr

.....
VEHID ARNAUT

ezličko značenje riječi zekat je čišćenje, razvoj, berićet, rast, a terminološki označava određeni dio imovine koji se treba izdvojiti po naredbi Uzvišenog Allaha dž.š. određenim kategorijama u društvu. Zekat je jedan od pet temelja vjere Islama, a njegova obaveza ustanovljena je Kur'anom, Sunnetom i konsenzusom učenjaka. Spada u red materijalnih ibadeta. Njegovo davanje uvećava i čisti imetak, ali i čisti dušu onome ko ga daje.

Iako je naređen jos u Mekki, u formi čina za koji slijedi nagrada kod Gospodara, kao i sticanja osjećaja međusobne solidarnosti, zekat kao stroga vjerska obaveza naređen je druge godine po Hidžri, u Medini riječima Uzvišenog Allaha dž.š.: „Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih zaista smiriti. – A Allah sve čuje i sve zna.“ (At-Tawba 103.)

Vezivanjem zekata uz namaz Kur'an nedvosmisleno podvlači ulogu zekata i veže ga uz duhovni rast vjernika: „I molitvu obavljajte i zekat dajte, a za dobro koje za sebe pripremite naći ćete nagradu kod Allaha, jer Allah dobro vidi ono što radite.“ (Al-Baqara 110)

Poslanik a.s. također veli: „Zaista se pravo na život i imovinu zasniva na izvršenju obaveza, a obaveza koja se nalazi u imovini je zekat.“ (Buhari) Također podstiče: „Davanje zekata neće nikada umanjiti imetak.“ (Taberani) Zanijekati obaveznost zekata izvodi iz vjere, a njegovo neizvršavanje, kada se za to steknu uslovi, rezultira gubljenjem berićeta u imetku, Allahovom srdžbom i kaznom na budućem svijetu.

Iako se riječ sadaka veže kao sinonim riječi zekat, kao i da zekat sadrži brigu o siramašnim, ubogim, nemoćnim, sasvim je pogrešno ova dva pojma izjednačavati.

Razlika između zekata i milostinje (kod nas sadaka) leži u nekoliko činjenica od kojih bi se mogle istaknuti sljedeće; – zekat je stroga islamska obaveza (farz) sa jasno preciziranim iznosima davanja,

dok je sadaka dobrovoljno davanje siromašnim ljudima u bilo kojem iznosu, zekat se izdvaja i daje u fond Bejtu-l-mal, dok se sadaka može izdvajati prema slobodnoj procjeni onoga koji je daje, zekat se daje u određeno vrijeme, tj. nakon protoka godinu dana od momenta posjedovanja nisaba, a sadaka se daje u bilo koje vrijeme.

Prikupljanje zekata je obaveza ulu-l-emra, vrhovne islamske vlasti ili u našem slučaju najvišeg rukovodstva zajednice muslimana – Islamske zajednice u BiH. Sredstva od zekata, na temelju prakse Allahovog poslanika a.s. se prikupljaju u zajednički fond Bejtu-l-mal, a nakon toga ulu-l-emr, na temelju kur'anskog teksta vrši raspodjelu zekata, vodeći računa o najugroženijim kategorijama u društvu, kao i o interesima zajednice muslimana.

*Zaista Allah
zbog sadake
i čuvanja
rodbinskih
veza, insanu
produžava
život, štiti od
teške smrti
i od svega
neželjenog
i štetnog!*
(Enes b. Malik)

Ko je obavezan dati zekat

Zekat je propisan pametnom, punoljetnom, slobodnom muslimanu i muslimanki koji posjeduju nisab, određenu količinu imovine. Da bi imovina podlijeerala obavezi zekata treba ispunjavati sljedeće uslove:

1. Da dostiže nisab – Zekat nije propisan na svu imovinu nego na određenu količinu koja se naziva nisabom. U hadisima Poslanik a.s. kaže da se zekat ne daje na manje od pet deva, manje od četrdeset ovaca, manje od dvjesto srebrenih dirhema, manje od dvadeset zlatnih dinara.
2. Da pregodini- Godina se računa 12 mjeseci hidžretskog kalendara.
3. Da je u potpunom vlasništvu – To znači da je imovina u rukama vlasnika i na nju se ne veže nečije pravo, s njom raspolaže po slobodnoj volji, izboru i koristi koja mu dolazi.
4. Da je podložna uvećanju i razmnožavanju – To znači da vlasniku donosi zaradu i korist, prinos i profit ili da općenito ima moć rasta i povećanja.
5. Da je višak u odnosu na osnovne potrebe – Pod osnovnim potrebama podrazumijeva se ono što je čovjeku neophodno od jela, pića, stanovanja, sredstava za rad i općenito pristojan životni standard. Na to upućuju Allahove riječi: „Pitaju te šta će udjeljivati. Reci „El-Afv““ . (El-Bekare 219.) Ibn Abas je rekao „El-Afv“ je višak koji ostane iza tvoje porodice.

**Uplate zekata i sadekatu-l-fitra u Bosni i Hercegovini
i dijaspori u fond Bejtu-l-mal se realizira putem
posebnih blokova za zekat i sadekatu-l-fitr.
Zekat i sadekatu-l-fitr se može uplatiti u svim
džamijama i medžlisima Islamske zajednice u BiH
i dijaspori putem blokova ili putem transakcijskog
računa Rijaset Islamske zajednice u BiH:
Bosna Bank International d.d. Sarajevo, broj računa
1410010000274481, sa naznakom: Uplata za zekat i sadekatu-
l-fitr, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini**

**Sve dodatne informacije se mogu dobiti na
stranici zekat.ba ili pozivom Ureda za zekat.**

Zekat se može davati tokom cijele godine mada značajan broj muslimana ovu obavezu izvršava u toku ramazana, što zbog uvećanja nagrade za izvršavanje ibadeta u ramazanu, što zbog lakšeg određivanja početka i kraja hidžretske godine. Zekat se daje na sljedeću imovinu:

1. Zlato, srebro, novac i trgovačka roba, dionice, vrijednosni papiri
2. Živa stoka, ovce, koze, krave, deve
3. Poljoprivredni proizvodi
4. Rude i rudna bogatstva

Visina nisaba zlata je 91,6 g, srebra 641,5 g, a za novac, trgovačku robu, dionice i vrijednosne papire se određuje iznosom nisaba zlata ili srebra. Nisab za stoku ovisi o vrsti stoke, njenom boravku na otvorenom, kao i razlozima uzgoja stoke. Nisab na poljoprivredne proizvode, prema Hanefijskom mezhebu ne postoji, jer se daje 10% ili 5 %, ovisno o navodnjavanju ili ne, na sve poljoprivredne proizvode.

Zekat se ne daje na haram imovinu, kao što je imovina stečena pljačkom, krađom, prevarom, mitom, kamatom i dr. Također pod obavezu zekata ne potpada imovina bez jasnog vlasnika, kao npr. državna ili vakufska imovina.

Kome pripada zekat

U suri At-Tawba u ajetu 60. Uzvišeni Allah je najbrojao kategorije kojima pripada zekat: „Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhe na Allahovu putu, i putniku-namjerniku. Allah je odredio tako! – A Allah sve zna i mudar je.“

Organiziranje prikupljanja zekata spada u nadležnost islamskih organa ili vjerskih organa Islamske zajednice, kao što je slučaj kod nas. Premda je naređen kao individualni ibadestki čin, zekat se u potpunosti tek ostvaruje u institucionalnoj brizi kroz fond Bejtu-l-mal. Islamska zajednica je u našim uslovima preuzela emanet prikupljanja zekata i sadekatu-l-fitra u Bejtu-l-mal.

Vodeći brigu o prioritetima kao i realnim potrebama zajednice muslimana ona vrši distribuciju sredstava poštujući principe šerijatske utemeljenosti, zajedničkog odlučivanja i transparentnosti. Putem svojih organa, Rijaseta, Vijeća muftija i Sabora Islamske zajednice, vrši se odgovorno i krajnje savjesno postupanje sa sredstvima koja se nalaze u bejtu-l-malu, kao i zadovoljenju potreba u interesu očuvanja emaneta vjere, i brige prema najugroženijim kategorijama u društvu.

Zekat se ne može dati nemuslimanima, svojim direktnim precima (roditeljima, djedovima, nenama) kao ni direktnim potomcima (sinovi, unuci). Također se ne može dati poremećenoj, niti imućnoj osobi.

Sadekatu-l-fitr

Za razliku od zekata, sadekatu-l-fitr je ibadet imovinskog karaktera koji se izvršava isključivo tokom ramazana sve do pred klanjanje bajram-namaza na način da se izdvoji imovina u vrijednosti jednodnevne ishrane čovjeka za svakog člana porodice u fond Bejtu-l-mal u koji se daju i sredstva zekata. Naziva se još i zekatom tijela, jer se izdvaja za svakog lično, a njegovo izdvajanje je vadžib. Sadekatul-fitr je dužan dati hranitelj porodice za svakog člana svoje porodice koji je pod njegovim skrbništvom tokom ramazana.

*U Džennetu
imaju vrata
koja se zovu
Rejjan. Na njih,
izuzev postača,
niko drugi
neće ući?!
(Hadis)*

Predajući se u toku ramazana učenju Kur'ana, namazu, postu, vjernik pročišćava svoju dušu i snaži svoj karakter, ali i dolazi u prilike da pogriješi, posebno neprimjerenim govorom u toku mubarek mjeseca. Sadekatu-l-fitr ima ulogu da postača očisti od tih manjkavosti.

Sadekatu-l-fitr se izdvaja u zadnjoj trećini ramazana, a prije klanjanja bajram-namaza. Izdvajanje nakon bajrama se tretira kao obična sadaka.

Izdvajanjem zekata i sadekatu-l-fitra, ali i čestim davanjem sadake, vjernik čisti svoj imetak, čisti svoju dušu, snaži osjećaj solidarnosti u društvu, ali i čuva svoju zajednicu, učestvuje i brine da emanet vjere bude prenesen na buduće generacije.

Sabur i zahvalnost u iskušenjima

AMELA ŽUNIĆ-MELKIĆ

P rethodnih godina u ovo vrijeme smo ushićeno odbrojavali dane, a domovi i srca su se uveliko pripremali za doček najdražeg gosta. Ove godine ga iščekujemo sa strepnjom u srcu da ništa neće biti kao prije. Vjernici već sedmicama čeznutljivo gledaju prema džamijama koje su prazne i u čijim haremima petkom nema žamora selama i smijeha. Sve je izvjesnije da ćemo ovaj ramazan dočekati u izolaciji i da ćemo njegov veći dio, ako ne i cijeli, biti uskraćeni za za teravih i džuma-namaze, zajedničke iftare i mukabele.

Sama pomisao na ovo budi tugu u srcu vjernika koji se, uz to, pokušavaju naviknuti na život u izolaciji, strepeći za svoje zdravlje i materijalnu egzistenciju ugroženu gubitkom posla. Mnogi se pitaju: kako da se raduju i prebrode ovu situaciju?

Svaki vjernik će nam posavjetovati strpljenje i da dovimo Gospodar za olakšanje, jer On voli strpljive i odaziva se onima koji ga mole. A da li je strpljivost dovoljna da otkloni tjeskobu iz srca?

Slučaj Musa, a.s., i njegovog naroda otkriva drugi pristup u vrijeme kušnje i poteškoća. Kada je, nakon stoljeća robovanja i raznih zlostavljanja, Benu Israil napokon pobjegao od faraona, njihova sloboda im naizgled nije davala mnogo razloga da se raduju. U nemilosrdnoj vrelini pustinje, bez doma, hlada, hrane i vode požalili su se Musau na stanje u koje ih je Gospodar doveo. Musa im tad savjetuje: „Sjetite se Allahove blagodati kad vas je izbavio od faraonovih ljudi koji su vas najgorim mukama mučili, koji su vam mušku djecu klali, a žensku u životu ostavljali.“ (Ibrahim, 6)

Osoba u iskušenju ne vidi dalje od problema koji je pred njom, pa zapada u negativne misli. Prvi korak ka rješavanju problema i sretnijem životu je zahvalnost Milostivome na blagodatima koje trenutno imamo, ali i prisjećanje na poteškoće iz kojih nas je izbavio.

Iako su post, teravih-namaz i džemat prve asocijacije na ramazan, vjernik ne smije zapostaviti zahvalnost Milostivom koju

On spominje uporedo s postom i zikrom u „ramazanskom ašeretu“: „Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate – da određeni broj dana (posta) ispunite, i da Allaha veličate zato što vam je ukazao na Pravi put, i da zahvalni budete.“ (El-Bekare, 185)

U 145. ajetu sure Ali Imran kaže se da je zahvalnost (šukr) ključ uspjeha na ovom i budućem svijetu. Zahvalnost vjernika približava Stvoritelju i štiti od Njegove kazne (En-Nisa', 147). Izgovaranje riječi „elhamdulillah“ je samo jedan aspekt spoznaje da je sve od Njega. Šukr je stanje uma i odnos prema životu, što je zapravo aktivan i neprekidan proces koji zahtijeva djelovanje u skladu sa tom spoznajom. To potvrđuju i riječi upućene porodici Davuda, a.s.: “Trudite se i budite zahvalni, o čeljadi Davudova!” (Saba', 13)

Iščitavanjem kur'anskih redaka saznajemo da je zahvalnost najuže vezana za obožavanje Stvoritelja: „...budite Allahu zahvalni, ta vi se samo Njemu klanjate“ (El-Bekare, 172). Nasuprot tome, uz nezahvalnost dolazi poricanje Gospodara, odnosno zaboravljanje od koga su sve blagodati: „Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi, i na blagodatima Mojim nemojte neblagodarni biti!“ (El-Bekare, 152)

Zbog toga Musa, a.s., savjetuje svome narodu da u teškim momentima ne padaju u očaj i depresiju, koji bi ih mogli odvesti u nevjerovanje, nego da se prisjete Onog Koji ih je izveo iz težih iskušenja i da Mu budu zahvalni. Ono što im Gospodar zauzvrat obećava nije samo izlaz iz iskušenja, nego i bolje od toga:

„i kad je Gospodar vaš objavio: ”...Ako budete zahvalni, Ja ću vam, zacijelo, još više dati; budete li nezahvalni, kazna Moja doista će stroga biti.“ (Ibrahim, 7)

Zašto ovdje nije definisano čega će Gospodar još više dati? On najbolje poznaje stanje Svoga roba, pa će u skladu s tim dati ono šta mu je potrebno: oprost, sabur, snagu, zdravlje, opskrbu, dom, imetak, potomstvo, sigurnost, ugled, itd.

Prva sura u Kur'anu počinje s riječima „Elhamdulillah Rabbi alemin“ kao stalni podsjetnik na zahvalnost Gospodaru. Nadalje, molitva ne može biti potpuna bez ove sure koja se uči na svakom rekatu svakog namaza. Ipak, Allah, dž.š, kaže: „...A malo je zahvalnih među robovima Mojim.“ (Saba', 13)

*Kada licemjери
ustaju da
namaz obave,
lijeno se dižu,
i samo zato
da bi se pred
svijetom
pokazali,
a Allaha
gotovo da i
ne spomenu.
(Kur'an, 4:142)*

Čovjek zanemaruje mnogobrojne blagodati koje su mu svakodnevno dostupne a itekako su razlog za zahvalnost: porodica, prijatelji, zdravlje, tijelo, posao, obrazovanje, hrana, voda, sigurnost, slobodno vrijeme, itd.

„i daje vam svega onoga što od Njega išćete, i ako biste Allahove blagodati brojali, ne biste ih nabrojali – Čovjek je, uisitnu, nepravedan i nezahvalan.“ (Ibrahim, 34)

Zašto je zahvalnost važna i blagostanju i u poteškoćama? Blagodati, kao i iskušenja, dolaze od Boga. Isto tako, On može blagodat oduzeti a iskušenje otkloniti (El-An'am, 17-18). Odbijanje zahvalnosti Bogu u blagostanju znak je oholosti i gubljenja svijesti da ono nije rezultat našeg truda i zasluge, nego isključivo Božije milosti.

Snaga naše zahvalnosti je na testu kada se susretnemo s poteškoćama. Allah želi vidjeti koliko smo zaista zahvalni kada izgubimo najmilije ili posao, kada smo bolesni ili povrijeđeni. Jesu li ta iskušenja kazna, opomena, čišćenje od grijeha ili su pak blagodat? Ona će biti ono kako ih mi razumijemo i prihvatimo. Ako ih otrpimo, prisjetimo se Boga, pokajemo se za grijeha i trudimo se kroz dobra djela i molitvu približiti Bogu – onda su ta iskušenja zapravo blagodat. Ako ih vidimo kao nepravdu i zlo, pa nas to navede da loše mislimo o Bogu, da se odamo porocima i lošim djelima – onda su kazna.

Poslanik, a.s., je rekao: “Čudan li je primjer vjernika! Šta god da ga zadesi, njemu je dobro, a u takvoj situaciji nije niko osim vjernika. Ako ga zadesi nešto lijepo, on se (Allahu) zahvali i to bude dobro po njega, a ukoliko ga zadesi nešto loše, on se strpi, pa to opet bude dobro po njega.” (Muslim)

Od zahvalnosti Bogu korist imamo samo mi, a nezahvalnost može nanijeti štetu samo nama. Allahova moć i veličina su neovisni od naše zahvalnosti. “Budi zahvalan Allahu! Ko je zahvalan, čini to u svoju korist, a ko je nezahvalan – pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan.” (Lukman, 12)

Najljepši primjer zahvalnog roba imamo u Poslaniku, a.s., koji je živio skromnim i jednostavnim životom, koji je zadržao pozitivan duh u najtežim momentima i bio svom Gospodaru zahvalan i u blagostanju i poteškoćama. Prenosi se da je Aiša, r.a., rekla: “Naš Poslanik bi noću klanjao dok mu noge ne bi otekle. Kad je neko upitao: „Allahov Poslaniče, Allah ti je oprostio prošle i buduće grijeha, pa

zašto se i dalje toliko mučiš?“, odgovorio je: „Zar da ne budem zahvalan rob?“ (Muslim)

Nadalje, Poslanik, a.s., nas uči da vjernik ne smije biti nezahvalan na dobročinstvu koje mu drugi učine: „Ko nije zahvalan za malo, nije ni za mnogo. Ko nije zahvalan ljudima, nije ni Allahu.“ (Ebu Davud i Tirmizi)

Možda će nam ovog ramazana nedostajati duh džemata i posjeta džamiji, ali ne smijemo zanemariti da nam upravo ova situacija daje mogućnost jačanja individualne duhovnosti koju smo ranije zapostavljali. Osjetimo slast dugih noćnih namaza, srčanog iščitavanja Kur'ana i pojačanog zikra.

Provedimo ga u duhu zahvalnosti Allahu, dž.š., na bezbrojnim blagodatima kojima nas je obasuo, a koje smo prošlih godina uzimali zdravo za gotovo. Prisjetimo se poteškoća iz kojih nas je Gospodar izveo i duboko se oslonimo na Njega da će nas izvesti i iz ove koja nas sada tišti. Možda će džamije biti zatvorene, ali neka naša srca i naši domovi ostanu mjesta stalnog zikra, donošenja salavata, zahvalnosti i pokajanja.

Dova je milost i poklon Gospodara svjetova

ASIM JELOVAC

Ramazan je mjesec Božije milosti i oprosta, u kojem je i noć Kadr – vrijednija od hiljadu mjeseci. Ramazan je mjesec izbavljenja vjernika od najtežih kazni i iskušenja. Vjernik je tokom posta ovog mjeseca sve vrijeme u pokornosti Stvoritelju, uz druge ibadete koje smjerno izvršava u toku ramazana.

Jedan od ibadeta koji uvezuju i čine sponu sa drugim ibadetima u mjesecu ramazanu jeste dova koju je Poslanik alejhi selam definisao kao „oružje vjernika“. Vjernici se svakodnevno obraćaju svome Gospodaru dovom, tražeći Božiju pomoć i priznajući time svoju nemoć i ovisnost o Bogu.

Na više mjesta u Kur`anu Allah dž.š. podstiče vjernike da Mu se obraćaju dovom, čineći je na taj način i po sadržaju neposrednom, otvorenom i izravnom komunikacijom između Boga i čovjeka.

Zašto je u kontekstu mjeseca ramazana važno govoriti o dovi? Vjernik je kao postač u cjelodnevnoj komunikaciji sa svojim Gospodarom, uz mnogobrojne druge ibadete čije izvršavanje dostiže vrhunac u toku mjeseca ramazana. Da je dova ili molba sastavni dio ramazana i posta, najbolje potvrđuje 186. ajet sure Bekare koji se nalazi upravo između ajeta koji govore o propisima posta mjeseca ramazana.

„A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam sigurno blizu. Odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli. Zato, neka oni pozivu Mome udovolje i neka vjeruju u Mene da bi bili na pravome putu“.

Jedan od poznatih tumača Kur`ana, Ibn Kesir, navodi kako je Allah dž.š. upravo odredio poziciju ovome ajetu, dovi, na tome mjestu, između ajeta o postu kako bi bio stimulans i podsticaj vjerniku da uči dovu i upućuje molbu svome Gospodaru kao postač.

Osim toga u Poslanikovom sunnetu se bilježe predaje kako se postaču dova pred iftar ne odbija, kako se i dova koja se uči u noći Kadr sigurno ispunjava što su svakako dodatni poticaji da tokom

mjeseca ramazana aktivno upućujemo molbe i želje Allahu dž.š. Dova je milost i poklon Gospodara svjetova.

Vezano za navedeni kur`anski ajet, značajno je napomenuti još nekoliko zanimljivosti koje bilježe istraživači Kur`ana, a koje dodatno potvrđuju značaj zazivanja Allaha dž.š. dovom, traženja pomoći i utočišta kod Njega posebno u mjesecu ramazanu. Naime, sam način obraćanja Allaha dž.š. u navedenom ajetu „Ja sam uistinu blizu“ – „Inni karib“, jeste ustvari jedno od lijepih Božijih imena, a izgovaranje i zazivanje Allaha Njegovim lijepim imenima je poseban vid ibadeta. Ovim nas Bog dragi poučava najljepšem načinu upućivanja molbe Njemu. Sama forma i način izražavanja u ovome ajetu „Ja sam doista blizu“ svjedoče i podsjećaju na Božiju prisutnost koja ulijeva osjećaj sigurnosti kod molitelja da će se njegov zov i molba čuti i da će biti odgovoreno na nju.

Za dovu se inače kaže da je ona posebnost samo sljedbenika poslanika Muhammeda alejhi selam. Naime, u jednoj predaji se navodi kako je Poslanik a.s. kazao: „Ovom ummetu su date tri stvari koje su date poslanicima, a nisu date prijašnjim narodima. Kada bi Allah prije poslao nekog poslanika rekao bi mu: „Moli me i Ja ću ti se odazvati“, a ovome ummetu je rekao: „Molite me Ja ću vam se odazvati“. Poslaniku prijašnjem bi kazao: „U vjeri ti nisam propisao nikavih teškoća“, a ovome ummetu kaže: „U vjeri vam nisam propisao nikakvih teškoća“ i kada bi Allah poslao nekog poslanika, njega bi uzeo za svjedoka protiv njegovog naroda, a ovaj ummet je uzeo kao svjedoka protiv svih ljudi.

O važnosti dove u životu vjernika, kao sredstva direktnog obraćanja Bogu dragome, postoji mnoštvo predaja i preporuka. Dosta puta je čovjek u neodoumici na koji način učiti dovu, na kojem jeziku se obratiti Allahu dž.š. Je li ispravno da uputim dovu ili molbu Bogu na svome maternjem jeziku koji nije arapski? Svakako da se daje prednost kur`anskim dovama koje je Allah dž.š. pomenuo u Svojoj Knjizi i onima koje je učio poslanik Muhammed a.s.

Enes Ibn Malik prenosi da je Poslanik a.s. najčešće učio dovu: „Allahumme rabbenaatina fi-d-dunja haseneten ve fi-l -ahireti haseneten ve kina azabennar“ – „Allahu, podari nam dobro i na ovom i na onom svijetu, a sačuvaj nas od džehennemske patnje“.

*Allahov
Poslanik,
s.a.v.s., je ušao
u džamiju, a
ljudi su bili
posjedali u
nekoliko halki,
pa je rekao: Šta
ja to vidim – vas
razjedinjene!
(Džabir b.
Semure)*

Dovu Allahu dž.š. možemo uputiti i svojim riječima, na svome jeziku, svojim srcem na koncu – jer tu se, u srcu, nalazi i ono što tajimo i što ne izgovaramo osim pred Gospodarom svjetova. Bog dragi će sigurno čuti naše zazivanje. A od mjeseca ramazana nema bolje prilike za iskreno okretanje i obraćanje svome Stvoritelju.

U vremenu koje je bremenito teškim iskušenjima za sve ljude na Planeti, potreba za dovom je veća nego ikada. Vjernici su posebno tužni jer ne mogu svoje ibadete izvršavati na mjestima na kojima su navikli, u džamijama koje su opravdano nedostupne. Da bi nas Bog dragi čuo i odazvao se na naše molbe, nije neophodno da one budu upućene iz džamija. „Allahu pripadaju i istok i zapad i kud god se okrete tamo je Allahovo lice. A On je Sveobuhvatni Znalac“. (El Bekare 115)

A Poslanik a.s. kaže da je Allah dž. š. u hadisi kudsiju rekao: „Ja sam prema svom robu onakav kako on o Meni misli i Ja sam s njim gdje god i kad god me spomene“.

Upravo u ovim riječima svako od nas može tražiti i uspostaviti ličnu komunikaciju i vezu sa svojim Gospodarom, posebno u ovim momentima teških iskušenja, a imajući u vidu da se nalazimo u blagoslovljenom ramazanu – mjesecu Božije blizine i milosti. Božije obećanje „Ja sam blizu, odazivam se molbi molitelja“, zasigurno će biti ispunjeno.

Ispunimo mjesec ramazan molbama i dovama upućenim našem Gospodaru, našem Stvoritelju, Koji nam je blizu i Koji se raduje dovama, pozivima vjernika – Njegovog najodličnijeg stvorenja.

Gospodaru naš, molimo te primi od nas naše skrušene molbe i ibadete mjeseca ramazana, otkloni od nas nedaće, bolesti i teška iskušenja koja ne možemo podnijeti, podari u mjesecu ramazanu Svoj oprost i Svoj magfired i spasi nas od patnje džehenemske. Ti si doista Onaj koji prašta i voli praštati pa nam oprosti . Amin!

Dove

Učenjem Kur'ana vjernici će izgovarati riječi dova koje su sastavi dio kur'anskog teksta. Dova koju je Muhammed, a.s. najviše učio bila je upravo kur'anska dova: "Rabbena ati-na fi-d-dunja haseneten, ve fi-l-ahireti haseneten..." Ovdje je sačinjen izbor dova koje su zabilježene u hadisima, te dova koje imaju lijep sadržaj. Prije učenja dove lijepo je učiniti dodatno lijepo djelo, poput dijeljenja sadake, učenja Kur'ana ili klanjanja nafle. Dovu je potrebno započeti hvaljenjem i slavljenjem Allaha, dž.š. i salavatom na Muhammeda, a.s. Inače, za donošenje salavata Muhammed, a.s. je kazao: "Onoga tko mene jednim salavatom spomene, Allah će deset puta spomenuti, biće mu oprošteno deset grijeha i biće podignut za deset stepeni."

Dove je potrebno učiti naročito u ramazanu, s obzirom da se postaću dova ne odbija. Također, Allah, dž.š. u ajetu, koji dolazi odmah poslije ajeta o postu, poziva vjernike da Ga dozivaju i kaže: "Ja sam uistinu blizu. Odazivam se na svaki poziv onoga koji Me pozove." (El-Bekare, 186)

Sejjidu-l-istigfar

Prema hadisu kojeg bilježi Buhari ko kaže ovaj istigfar (dovu) ujutro čvrsto vjerujući u njegove riječi, te umre tog dana prije nego omrkne, on je od stanovnika Dženneta, ako ga kaže u toku noći čvrsto ubjedjen u te riječi i umre prije nego svane pa i on je od stanovnika Dženneta: "Allahu moj, Ti si moj Gospodar, nema boga osim Tebe, Ti si me stvorio i ja sam Tvoj rob. Svoje obaveze i obećanje Tebi ispunjavam koliko god mogu. Utječem ti se od zla onoga što sam učinio. Priznajem Tvoju blagodat prema meni i priznajem svoj grijeh pa mi oprosti, jer grijehe, doista, niko drugi ne oprašta osim Tebe."

Opće dove

Allahu moj, oprosti mi moj grijeh i moje neznanje, i neumjerenost moju u postupcima, koje Ti poznaješ bolje od mene. Allahu moj, oprosti mi ono što sam u zbilji i šali učinio, ono što omaškom i što hotimično uradim, a svega toga ima kod mene. Allahu moj, oprosti mi ono što sam god ikada učinio, što sam tajno ili javno uradio, a što Ti znaš bolje od mene. Ti određuješ šta će se desiti prije a šta kasnije, i Ti si svemoćan. Allahu moj, Ti doista praštaš i plemenit si, voliš praštanje, pa oprosti mi!

Allahu moj, utječem se Tvome zadovoljstvu od Tvoje mržnje, Tvome oprostima od Tvoje kazne. Nisam u stanju izreći Ti pohvalu kako dolikuje, Ti si onakav kako Si Sam Sebe pohvalio.

Gospodaru moj, pomози me, a nemoj nikoga pomoći protiv mene, daj mi da pobijedim, a ne da budem pobijeđen, da preduhitrim spletke, a ne da budem njihova žrtva. Uputi me i olakšaj mi da idem pravim putem i pomози mi da nadvladam onoga ko mi želi zlo učiniti. Gospodaru moj, učini me Tebi mnogo zahvalnim, onim koji Te stalno ima na umu, potpuno predanim, jako poslušnim, Tebi poniznim, i onim koji Te često priziva i koji Ti se iskreno kaje. Gospodaru moj, primi moje pokajanje i očisti moje grijehe, uslišaj moju dovu, učvrsti moj dokaz, učini da moj jezik uvijek istinu govori, uputi moje srce i odstrani zlobu iz mojih prsa!

Allahu moj, kod Tebe tražim zaštitu od slabosti i ljenosti, od kukavičluka, duboke starosti i škrtosti. Utječem Ti se od kazne u kaburu i kod Tebe tražim zaštitu od iskušenja života i smrti.

Allahu moj, utječem Ti se od lijenosti, teške starosti, grijeha i duga, od iskušenja i kazne u kaburu, od iskušenja i kazne u vatri i od zla kušnje imućnosti. Utječem Ti se od kušnje siromaštvom. Utječem Ti se od Dedžalove smutnje. Allahu moj, očisti me od grijeha s vodom od snijega i leda i očisti moje srce od grešaka kao što daješ da se bijela odjeća očisti od nečistoće i udalji me od mojih grijeha kao što si udaljio istok i zapad. Tražim zaštitu od znanja koje koristi nema, i od srca koje nije skrušeno, i od duše koja je nezasita, i od dove koja se ne uslišava.

Allahu moj, utječem Ti se od ružnoga ponašanja, ružnih djela i ružnih želja.

Allahu moj, Gospodaru sedam nebesa i onoga što ona prekrivaju, Gospodaru zemalja i onoga što one nose, Gospodaru šejtana

i onih koje oni zavedu na krivi put, budi mi zaštitnik od zla svakog Tvoga stvorenja, da me neko od njih ne savlada ili da mi nepravdu ne učini, Tvoja zaštita je nenadmašna, a ugled uzvišen. Nema boga osim Tebe.

Premilostivi Allahu, skrušeno ti se kajemo za grijehе koje znamo i koje ne znamo.

Gospodaru naš, uputio si nas vjeri, a nismo je od Tebe tražili. Mi tražimo zadovoljstvo Tvoje, pa nam ga nemoj odbiti.

O Allahu, popravi naše stanje, popravi naše vođe, prosvijetli naš razum, uputi našu djecu na pravi put. Daj da ih se ne zastidimo i da se ona nas ne zastide.

O Allahu, uputi nas da radimo ono što je najispravnije, opskrbi nas ljubavlju prema Tebi, opskrbi nas djelom kojim ćemo dobiti Tvoju ljubav, opskrbi nas ljubavlju prema onom ko Tebe voli.

Gospodaru naš, budi zadovoljan sa nama, ne dozvoli da se razidemo sa ovog mjesta a da nam ne oprostiš grijehе.

O Allahu, onaj ko je bolestan - Ti ga izliječi, onaj ko je pod dugom - Ti mu pomoz da ga vrati, onaj ko ima želju, a njome želi Tvoje zadovoljstvo - Ti mu je ispuni. Onaj ko ima kakav ispit, ovosvjetski ili onosvjetski - Ti mu olakšaj da ga položi. Onaj ko želi da se pokaje - Ti mu primi pokajanje. Onaj ko želi da osjeti slast u vjeri - Ti mu to omogući. Onaj ko želi da se vrati vjeri istinskoj - Ti mu pomoz i uputi ga.

O Allahu, daj da budemo Tvoji svjedoci. Upotrijebi nas za dobro.

O Allahu, ne dozvoli da gledamo u ono što će nas odvratiti od Tebe. Gospodaru, daj da gledamo samo u Tvoje lice, a da sve ono što vidimo očima koristimo da bi stekli Tvoje zadovoljstvo.

O Allahu, oprosti nam. Gospodaru naš, mi smo ubijedeni da Ti praštaš grijehе jer Ti si rekao: - Kada Moj rob pogriješi i digne ruke Meni, Ja se stidim vratiti mu ih prazne.

O Allahu, mi dižemo ruke Tebi, nemoj nam ih vraćati prazne. Spusti ljubav i razumijevanje među nas kao što si spustio ljubav među ashabe. Izbaci iz naših srca sve ono što nam ne dā da se zavolimo istinski. O Allahu, izbac iz nas mržnju, oholost, zavidnost, umišljenost i sve ono što nas koči da krenemo pravim putem. O

*Ko tebi prenosi
riječi o drugom,
znaj da će
ih i drugima
prenositi o tebi.
(Imam Šafija)*

Allahu oslobodi nas okova, tegoba, depresije i svega onoga što nas uznemirava. O Allahu, Ti upućuješ koga Ti hoćeš. Ti si rekao: - Tražite da vas uputim, i Ja ću vas uputiti.

Evo, dragi Allahu, mi istinski tražimo da nas uputiš. Omogući nam da osjetimo istinsku ljubav prema Tebi. Jer, ako nemamo ljubavi prema Tebi, sigurno će biti lažna ljubav prema bilo kome.

Allahu, mi druženjima želimo povećati ljubav među nama, razumijevanje, biti na usluzi svim tvojim robovima.

Gospodaru, zaštititi nas od svakog zla, od zla dušmana, zavidnika, oholih, umišljenih i svih onih koji uznemiravaju na bilo koji način.

Gospodaru, napoji nas sa Vječnog izvora i daj nam snage da halalimo jedni drugima sve ono što smo učinili. Daj nam snage da oprostimo jedni drugima i oprosti nam, oprosti nam, oprosti nam!

Bože Milostivi, ako mi zaboravimo Tebe, nemoj Ti zaboraviti nas, ako pogriješimo, podari nam snagu Ademovog, a.s., pokajanja, ako nas povuče mrak krivovjerja, osvijetli nas Ibrahimovim, a.s., pravovjerjem, ako nas zadesi nesreća, pouči nas Nuhovoj, a.s., lađi, ako nas uhvati strah od silnika, osposobi nas Musaovom, a.s., hrabrošću, ako nam se ponudi mržnja, spasi nas Isaovom, a.s., ljubavlju, ako budemo protjerani iz domova naših, osnaži nas Muhammedovom, a.s., željom za povratkom.

Dova za otklanjanje brige i tuge

Nema boga osim Allaha, Velikoga, Blagoga. Nema boga osim Allaha, Gospodara Arša veličanstvenoga. Nema boga osim Allaha, Gospodara nebesa i Gospodara Zemlje, Gospodara Arša plemenitoga! Allahu moj, ja sam Tvoj rob, sin roba i robinje Tvoje. Moj perčin je u Tvojjoj vlasti, presuda Tvoja u pogledu mene važi, sudbina i odredba Tvoja za mene je pravedna. Molim te svakim imenom Tvojim kojim si Sebe nazvao ili koje si u Svojoj Knjizi objavio ili kojem si poučio bilo koje stvorenje Svoje ili koje si zadržao u tajnosti kod Sebe – učini Kur'an proljećem srca moga, svjetlom prsa mojih, raspršiteljem tuge moje i otkloniteljem briga i teškoća mojih.

Dovoljan mi je Allah – nema drugog boga mimo Njega, na Njega se oslanjam, On je Gospodar Arša Veličanstvenog.

Dova za lijep ahlak, dobar imetak i dobru djecu

Allahu moj, učini mi ono što tajim boljim od onoga što ispoljavam, a ono što ispoljavam učini dobrim! Allahu moj, molim Te za dobro koje daješ ljudima od imetka i evlada, koje nije zalutalo, niti druge u zabludu odvodi.

Dove koje se uče kad je čovjek u dugu

Allahu moj, od Tebe tražim zaštitu od brige i žalosti, od slabosti i ljenosti, od kukavičluka i škrtosti, da me dug ne savlada i da me ljudi ne nadvladaju.

Gospodaru moj, učini mi dovoljnim ono što Si dozvolio kako bih se sačuvao onoga što Si zabranio i Tvojom dobrotom me učini neovisnim od bilo koga drugog!

Kunut-dova

Allahu! Mi samo od Tebe pomoć tražimo, od Tebe oprost tražimo i od Tebe uputu tražimo! Mi Tebe vjerujemo, Tebi se sa pokajanjem obraćamo, u Tebe se pouzdajemo! Tebe hvalimo svakim dobrom, zahvaljujemo ti na Tvojim blagodatima a nismo prema Tebi nezahvalni i nevjerni! Mi odbacujemo i ostavljamo onoga ko griješi prema Tebi (i ko neće da Ti se pokori). Allahu! Mi samo Tebe obožavamo, Tebi namaz klanjamo i Tebi na sedždu padamo! Tebi žurimo, za Tobom žudimo i Tebi služimo! Naladamo se Tvojoj milosti, a bojimo se Tvoje kazne! Tvoja će kazna zaista stići nevjernike!

*Čuvajte se
pretjerivanja
u vjeri, jer
uistinu ono
što je uništilo
one prije vas je
pretjerivanje
u njoj.
(Hadis)*

Završna dova

Gospodaru naš,
ne ostavi nam ni jedan grijeh, a da ga ne oprostiš,
niti jednu brigu, a da je ne otkloniš,
niti ijednu želju i potrebu s kojom si Ti zadovoljan,
a da je ne ispuniš,
o Ti, Koji si od svih milosnih, Najmilostiviji!
Amin.

Snaga dove

.....
SUAD MAHMUTOVIĆ

Muslimani širom svijeta mubarek ramazan, 1441. hidžr-etske/ 2020. godine dočekuju u posebnim okolnostima zbog epidemije korona virusa. Allahove kuće na zemlji su puste. Čak i časni haremi u Mekki i Medini su ovih dana bez posjetilaca. I mi, bosanski muslimani, ovaj ramazan tužna srca dočekujemo. Nećemo moći ići u džamije, na zajedničke iftare, mukabele, predavanja i druge oblike kolektivnog ibadeta. Na ove okolnosti ne možemo utjecati. Ali, naše kuće možemo mesdžidima učiniti, učenjem Kur'ana i zikra Allahov nur u njih unijeti.

Dragi Bog nam je u ramazanu najbliži, a i mi smo Njemu u tim mubarek danima blizu. Pored posta, namaza i drugih ibadeta, dova je jedan od najboljih načina postizanja Allahove, dž.š. blizine. Kur'an Časni nas uči: *A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, blizu: odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli. Zato neka oni pozivu Mome udovolje i neka vjeruju u Mene, da bi bili na pravom putu.* (el-Bekare, 186) Znamo da je ovaj ajet objavljen u kontekstu govora o ramazanskom postu. Četrnaest kur'anskih ajeta počinju riječima: „Pitaju te“, a nakon toga slijede riječi: „reci im“, osim u gore spomenutom ajetu. U njemu se ne nalazi imperativ „reci“, jer bi iako kratak, mogao značiti da između onog ko upućuje dovu i Allaha Uzvišenog postoji udaljenost. A to nije tako. Zato brate i sestro, muslimanu i muslimanko, niko nije počašćen kao ti. Gospodaru svome se možeš obratiti kad hoćeš, u svitanje dana, ili u tamnoj, mrkloj noći. Ne moraš birati vrijeme kad ćeš to učiniti, jer Gospodar tvoj nikada ne spava. Njega ne obuzima umor niti san. Allah, dž.š. je uvijek tu za tebe i zbog tebe. Kur'an Časni nas zapravo uči da nam Allah, dž. š. poklanja pažnju dok mu dovu činimo. Reci: *“Allah vam poklanja pažnju samo zbog vaše dove.”* (El-Furkân, 77) A poslanik, Muhammed a.s. nas podsjeća da dovom možemo sudbinu promijeniti, a sadakom životni vijek produžiti: *Vrata milosti će biti otvorena onome kome budu otvorena i vrata dove! Allahu je najdraže da se od*

Njega traži zdravlje! Dova zaista koristi za ono što te je zadesilo, ali i za ono što te nije zadesilo! Zato Allahu dovu upućujte. (Tirmizi)

Dova je moćno oružje vjernika. Često toga nismo svjesni. Pa zar nije Musaova, a.s. dova more razdvojila, Isaova, a.s. oživjela mrtvaća, izliječila slijepca, gubavca!? Zar nije Junusa, a.s. dova iz tmine izvela, a Ejjubova, a.s. ozdravljenje mu donijela!? Zapravo, dove svih Božijih poslanika su mijenjale njihovu sudbinu, ali i sudbine njihovih naroda. Mnogi od nas će kazati: to su dove Božijih miljenika, a šta je sa našim dovama? Zar dova Ajvaz-dede nije stijene razdvojila? I naše dove mogu imati ogromnu snagu pod uvjetom da se krajnje ponizno, iskreno i skrušeno Allahu, dž. š. obratimo te vjerujemo da će biti primljene.

Ovo je prilika da se podsjetimo koje dove neće biti odbijene. Naime, Musa, a.s. se jedne prilike obratio Allahu, dž.š. riječima: „Gospodaru! Hoćeš li ikome ukazati čast kao što si je meni ukazao? Hoću, postačima iz Ummeta Muhammeda, a.s., da Mi mogu činiti dove u vrijeme iftara.” Zato se i kaže da postač ima dva veselja: veseli se iftaru i susretu sa svojim Gospodarom. Iftarskom dovom se dakle sa Allahom, dž.š. susrećemo.

Ebu Hurejre prenosi hadis Božijeg Poslanika, a.s. u kojem se kaže: *Trojici dova neće biti odbijena; postaču u vrijeme iftara, pravednom vladaru i onome kome je nepravda učinjena* (Tirmizi). Kada je Božiji Poslanik, a.s. slao Muaza u Jemen, savjetovao ga je riječima: Čuvaj se dove (kletve) onoga kome je nepravda učinjena, jer zaista između njegove dove i Allaha, dž.š. ne postoji nikakav zastor (Buhari).

Dova putnika je primljena, roditelja koji moli za svoje dijete, poslušnog djeteta. *Zaista će Allah, dž.š. uzdignuti položaj svoga iskrenog roba u Džennetu, a on će upitati: ‘Gospodaru moj, otkud meni ovoliko dobrih djela?’ Bit će mu odgovoreno: ‘Ovo je rezultat dova tvoje djece za tebe’,* kaže Muhammed, a.s. (Bilježi Ahmed)

Dova muslimana za brata muslimana u odsutnosti će biti primljena. Muhammed, a.s. je rekao: *Nema tog muslimana koji moli Allaha dž.š. za svog brata u odsutnosti, a da melek koji je zadužen za njega, ne uči istu tu dovu za onoga koji tu dovu upućuje* (Muslim).

Mojim dobrim robovima sam pripremio nešto što oci nisu vidjele, za što uši nisu čule, niti je ikada palo na um ljudskom srcu. (Hadis kudsiji)

Dova hadžije i onoga ko obavi Umru, kao i onoga ko se bori na Allahovom putu će biti uslišana. Muhammed, a.s. je rekao: *Dove borca na Allahovom putu, hadžije i onoga ko obavi Umru žudeći za svojim Gospodarom su primljene, a ono što zatraže biće im dato* (Ibni Madže).

Dova onoga ko mnogo spominje Allaha, dž. š., onoga kojeg je Allah zavolio i kome se smilovao, kao i onoga ko zanoći čist, pod abdestom, spominjući Allaha, dž.š. će biti primljena. Božiji Poslanik kaže: *Nema tog vjernika koji zanoći sa abdestom spominjući Allaha, dž.š. pa se probudi, a potom prouči dovu tražeći od Allaha, dž.š. dobro i na ovom i na onom svijetu, a da mu ta dova neće biti uslišana* (Ebu Davud i Ahmed).

Dova koju je učio Junus, a.s. kao onoga ko se nađe u nevolji će biti primljena, shodno kur'anskom ajetu koji podsjeća da je Allah, dž.š. *Onaj koji se nevoljniku, kad mu se obrati, odaziva.* (En-Neml 62)

Svako od nas može biti u nekoj od ovih kategorija kojima se dove ne odbijaju. Zar mnogima od nas nije nepravda učinjena? Možemo li činiti dove za svoje roditelje, djecu, unučad, braću i sestre u odsutnosti? Možemo i trebamo. Nastupajući ramazan je prava prilika za to. Jer, kako kaže Sejjid Kutb: „Svi ćemo se nakon smrti susresti sa Allahom Uzvišenim. Sretan je onaj ko mu u ide u susret dok je živ“.

Zahvalnost je pola vjere

.....
DŽENAN HANDŽIĆ

*„I Musaa smo poslali s dokazima Našim: 'Izvedi narod svoj iz tmina na svjetlo i opomeni ga Allahovim danima!' To su, uistinu, dokazi za svakog onog ko je strpljiv i zahvalan“
(Ibrahim, 5).*

Sposobnost da se bude strpljiv i zahvalan u svakoj životnoj situaciji jedan je od ključnih elemenata sreće i uspjeha svakog čovjeka, a posebno vjernika. Kad smo strpljivi u nedaćama i zahvalni na blagodatima, otkrivamo pravu vrijednost onoga što nam je dato, kao i Onoga koji nam je to darovao. Neki alimi smatraju da je u ove dvije osobine sadržana suština vjerovanja. Abdullah ibn Mesud, r.a., kazao je: „Iman se sastoji od dva dijela, jedan je strpljenje, a drugi zahvalnost.“ El-Kasimi kaže: „Strpljivost i zahvalnost su drugo ime za vjernika. U ajetu se prvo spominje strpljivost, pa onda zahvalnost, jer je zahvalnost posljedica strpljivosti.“

Biti zahvalan i njegovati osjećaj zahvalnosti veoma je važno u životu. Zahvalnost je čarobna vrlina koja definira naš odnos prema ljudima i stvarima. Posebno je zaslužna za naše zadovoljstvo i uspjeh, jer se preko nje usmjeravamo na sve ono pozitivno što nam se događa i što nas okružuje. Samim usmjeravanjem na pozitivnosti u životu, bilo naše bilo drugih ljudi, mi to dobro primjećujemo, podržavamo i tako i sami postajemo sve bolji, uspješniji i zadovoljniji. Biti zahvalan znači snagom vjere, odnosno Božijom milošću, kao i vlastitim nastojanjem, pobijediti negativnost, sivilo, apatiju te učiniti naš život ne samo podnošljivijim nego i istinski lijepim.

Biti zahvalan znači biti svjestan Božijih blagodati koje su neizmjerne.

Neke od njih, poput zraka i vode, tijela i duše, dobili smo bez ikakvog ličnog truda i zasluge, kao nedugovani dar Božiji. Takav je dar i život, najveći i najljepši dar Onoga koji nas je stvorio u najljepšem obliku.

Neke Božije blagodati iziskuju naš trud. Takve su blagodati, na primjer, kuća, obrazovanje, porodica, potomstvo...

Vrijednosti nekih Božijih blagodati nismo svjesni dok ih ne izgubimo.

Nekada Božije blagodati tražimo, ali nam budu uskraćene. Uzrok tome mogu biti grijesi koje činimo. To je znak da se trebamo kajati i tražiti Njegovog oprost.

Nekada nam Božije blagodati dolaze, a mi ih ni ne tražimo. To je znak da smo postali posrednici Božije milosti i da ih trebamo podijeliti sa drugima.

Nekada Božije blagodati dolaze odakle se i ne nadamo. To je znak da nam je iman čvrst i da nas Allah, kao bogobojazne, opskrbljuje.

Zahvalnost nije uvjetovana količinom Božijih blagodati koje su nam darovane, nego našim odnosom prema njima.

Prenosi se da je neki sultan pitao svog vezira zašto se ne osjeća sretnim, iako ima sve što poželi, dok je njegov sluga stalno nasmijan i sretan, iako živi veoma skromno. Vezir ga je posavjetovao da te noći pred vrata slugine kuće krišom pošalje kesu sa 99 zlatnika, na kojoj će pisati da mu poklanja stotinu dukata. Sutradan je sluga došao na posao mrzovoljan i nesretan. U toku noći pronašao je kesu dukata pred vratima, i sve do jutra je sa porodicom tražio stoti zlatnik. Onda je vezir kazao: „Razlog što su ljudi nesretni je taj što oni ne vide nebrojene blagodati koje im je Bog dao, već traže one koje im je uskratio.“

Prema tome, lični osjećaj sreće i zadovoljstva ne zavisi od toga šta imamo, nego kako doživljavamo ono što nam je dato. Kad to imamo na umu, onda možemo shvatiti puninu mudrosti sadržane u savjetu koji je Poslanik, a.s., dao Sa'lebi: „Malo imetka na kojem si zahvalan svome Gospodaru bolje je od mnogo imetka na kojem Mu nisi zahvalan!“

Zahvalnost je ibadet Božijih odabranika, poslanika, najboljih ljudi koji su hodali zemljom. Abdullah b. Abbas r.a. navodi kako je Adem a.s., nakon što mu je Allah dž.š. udahnuo dušu, kihnuo, i rekao: „Elhamdulillah“; Nuh, a.s., opisan je kao zahvalni rob: „Mjesto Mene – Gospodara drugog ne uzimajte, o, potomci onih koje smo s Nuhom nosili! On je, doista, bio rob zahvalni.“; Ibrahim, a.s., govorio je: „Hvala Allahu koji mi je u starosti podario Ismaila i Ishaka. Gospodar moj, uistinu, uslišava molbe.“; Davud i Sulejman, a.s., rekli su: „Hvala Allahu koji nas je odlikovao iznad mnogih vjerni-

ka, robova Svojih“. Aiša, r.a., prenosi da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., klanjao noću sve dok mu stopala na nogama ne bi otekla. Ona bi ga upitala: „Allahov Poslaniče, zašto to činiš? Allah ti je oprostio i prijašnje i potonje grijehe?“ Na to joj je Allahov Poslanik, a.s., odgovorio: „Zar da ne budem zahvalan rob?“ U predaji od hazreti Aiše također je zabilježeno da je Poslanik, a.s., kada bi vidio nešto što mu se sviđa, govorio: „Hvala Allahu čijim blagodatima se upotpunjuje svako dobro.“ Kada bi vidio nešto što mu ne godi, kazao bi: „Hvala Allahu na svakoj situaciji.“ Ukratko, bio je zahvalan Božiji rob u svim okolnostima, a oni koji su takvi slijede njegov sunnet i sunnet svih Božijih poslanika.

Zahvalnost je osobina stanovnika dženneta.

U zahvalnosti je mudrost života. Allah, dž.š., kaže: „A Mi smo Lukmanu mudrost darovali: 'Budi zahvalan Allahu! Ko je zahvalan, čini to u svoju korist, a ko je nezahvalan — pa, Allah je, zaista, neovisan i hvale dostojan.“

Lukman je jedna od tajanstvenih kur'anskih ličnosti, kojeg islamska tradicija ne označava Božijim poslanikom, nego mudracem, onim kome je Allah, dž.š., darovao mudrost - hikmet. Suština mudrosti koja mu je data oslikana je u zahvalnosti.

Zahvalnost je govor kojim progovara srce puno ljubavi. Gdje je ljubav na prvom mjestu, tamo nema ogorčenja. Ljubav koja od Boga dolazi pretvara se u snagu koja sve podnosi i oplemenjuje. Sva velika ljudska ostvarenja nastala su upravo iz savladavanja prepreka i problema, a ne iz njihovog izbjegavanja. Stoga trebamo biti zahvalni i na problemima jer preko njih rastemo; rješavajući ih postajemo zreliji, pomažući drugima postajemo sretniji.

Ramazan je prilika da, izvršavajući ibadet posta, otvorimo svoje duše za svijest o Božijim blagodatima i ispunimo naša srca istinskom zahvalnošću. Samo zahvalna srca mogu izbjeći ponorima beznađa i malodušnosti. Samo zahvalna srca mogu osjetiti zadovoljstvo dijeleći Božije blagodati sa drugima.

*I Allah ih neće
kazniti sve
dokle neki od
njih mole da
im se oprost.*
(Kur'an, 8:3)

Ramazan u vremenu izolacije: prilika za vrhunski ibadet

Post je štit

.....
SAFVET HALILOVIĆ

Ako je suditi prema tome kako stvari stoje s pandemijom koronavirusa očito je da će ramazan ove, 1441. hidžretske godine, biti u vanrednim prilikama. Iako su mjere nadležnih opravdane, nema sumnje da će uznemiriti ljude, a posebno je zabrinjavajuće zatvaranje firmi i moguće otpuštanje radnika koje će neminovno ostaviti posljedice na njihov život.

Naravno, u ovakvom stanju ni vjerski život muslimana nije pošteđen. Uz zatvorene džamije pa čak i zaustavljanje tavafa u Mekki, pitanje je šta ćemo raditi u ramazanu koji nastupi u takvim prilikama.

Prvo trebamo biti svjesni da sve što se dešava – biva s Allahovom odredbom, Njegovom dozvolom i sudbinskim određenjem. To je, zapravo, šesti imanski šart koji smo učili još u mektebu. To je za vjernika veoma važan detalj: da je svjestan da ima Allah Koji sve zna i Koji nad svime bdije. U tom slučaju vjernik zna da će mu se desiti samo ono što je suđeno, a ono što mu nije suđeno ga neće zadesiti. Naravno, ovo ni kom slučaju, ne znači da ne treba poštovati propisane mjere nadležnih institucija i stručnih osoba; naprotiv, vjernik je ubijeđen da vjerovanje u Allahovo sudbinu podrazumijeva poštovanje zakonitosti na kojima je Allah uspostavio ovaj svijet. U tom je pogledu važan primjer hazreti Omera. On se, kao što se navodi u hronikama, s vojskom vratio iz jednog pohoda kad je čuo da je područje u koje su htjeli ući zahvatila zarazna bolest. Kad je bio upitan: “Zar bježiš od Allahovog kadera (sudbine), o vladaru vjernika?”, on je kazao: “Mi iz jednog kadera bježimo u drugi kader!” Ovim je riječima hazreti Omer dao primjer muslimanima kako se ponašati u vremenu kad se šire zarazne bolesti. Virus pogađa svakoga ko mu se nađe na putu, i muslimana i nemuslimana, i bogatog i siromašnog – ne šteti nikoga. Stoga se, uz čvrst oslonac u dragog Allaha, moramo pridržavati propisanih mjera i biti maksimalno oprezni.

Druga stvar na koju želimo ukazati je da se moramo čuvati beznađa i panike. To vjernik i vjernica sebi nikada ne smiju dozvoliti. I u najtežim situacijama, musliman je svjestan Allahovih riječi: *...lā teknetū min rehmetillāh... Ne gubite nadu u Allahovu milost!*, kao i poznatog ajeta: *...fe inne me'a-l-'usri jusren inne me'a-l-'usri jusra.. Doista, uz teškoću dolazi i olakšanje; doista, uz teškoću dolazi i olakšanje.* Ovdje se, kao što vidimo, dva puta ponavlja da uz teškoću (*el-'usr*) dolazi i olakšanje, a određeni član na pojmu *el-'usr* ukazuje na to da uz svaku teškoću dolazi i olakšanje. U konkretnom slučaju, ova pandemija ima rok i vrijeme; evo, hvala dragom Allahu, u nekim dijelovima svijeta, čak tamo gdje se i pojavio ovaj opaki virus (pokrajina Vuhan u Kini) dolazi do smanjenja broja zaraženih što ukazuje na to da će se stanje, inšallah, polahko stabilizovati i vratiti u normalu. Inače, i ranije pandemije i zarazne bolesti koje su se pojavljivale, a bilo ih je puno tokom povijesti, imale su uzlaznu i silaznu putanju. Stoga je jako važno da ne izgubimo nadu i ne klonemo duhom. Poznato je da stanje beznađa izaziva stres, depresiju te mnoge druge fizičke i psihičke bolesti i poremećaje.

Ako malo razmislimo, vidjet ćemo da, i pored vanrednih okolnosti u kojima ove godine dočekujemo ramazan, možemo ovaj blagoslovljeni mjesec provesti u ibadetu, i to onom pravom, istinskom ibadetu, ispunjenom iskrenošću i dubokom pobožnošću.

Sjetimo se da Allahov Poslanik, a.s., primio prvu Objavu dok je bio u osami u pećini Hira, nadomak Mekke. Dakle, Vjerovjesnik je bio u svojesvrсноj izolaciji na tom mjestu gdje se povlačio posljednjih nekoliko godine prije početka Objave kako bi se udaljio, tj. izolovao od ostalih ljudi i posvetio razmišljanju. Izolacija je odlična prilika da razmislimo, ali iskreno, sami sa sobom: gdje se nalazimo po pitanju naše časne vjere, šta radimo i kako se ponašamo. Kada je čovjek izolovan od drugih, ima bolju priliku za razmišljanje jer je pošteđen dunjalučke vreve i mnogih negativnih utjecaja direktne komunikacije s drugima. Početak objave Kur'ana, posljednje Allahove upute ljudima, desio se dok je Muhammed, a.s., bio u izolaciji. Zato, iskoristimo i mi ovu priliku, pa razmislimo o sebi, svome životu i aktivnostima. Pandemija je pokazala koliko smo mi, cijelo čovječanstvo, slabi i nemoćni: jedan mali virus, koji se ne može vidjeti golim okom već se mora povećati

*Sudbinu može
promijeniti
samo dova.
(Hadis)*

hiljadama puta pod mikroskopom, u stanju je da zaustavi sve ljude i poremeti njihove planove. U tome je za vjernika velika pouka: ovaj svijet sa svim njegovim dobrima je prolazan, on se svakog momenta može izgubiti, zato ne treba svoje srce za njega vezivati već se treba Allahu iskreno okrenuti i nastojati zadobiti Njegovo okrilje i milost, a to se, kao što se naglašava u tekstovima Kur'ana i hadisa, postiže izvršavanjem onoga što je On naredio i čuvanjem od onoga što je zabranio. Mi nismo došli na ovaj svijet da bismo ostali vječno na njemu, već da ispunimo zadaće i iznesemo emanete koji su nam dati, a onda se svi vraćamo Allahu, Koji je jedini vječan i pred Kojim će svi ljudi polagati račun za svoja djela.

U mjesecu ramazanu, kada se inače intenzivno družimo s Kur'anom, trebamo razmišljati o njegovim sadržajima. Pa, ako smo uskraćeni odlaska u džamije gdje se klanja namaz u džematu i uče mukabele, nemojmo sebi uskratiti blagodat svakodnevnog druženja sa Kur'anom. Možemo organizovati mukabele u kućama, sa našom djecom i porodicama, a savremene tehnologije omogućavaju da slušamo najbolje učeće Kur'ana. Isto tako, u kućama možemo klanjati namaz u džematu. Inače, namaz je stroga obaveza koju su svi dužni obavljati, čak i bolesnici, ako ne mogu stojeći oni su dužni da to rade sjedeći ili ležeći. Zato ne dopustimo da naše kuće postanu kao grobnice, jer Allahov Poslanik je rekao: *...la tedž'alū bujūtekum kubūra!*, što znači: "Nemojte vaše kuće pretvarati u grobnice!" To je kazano u jednom širem kontekstu, a odnosi se na učenje Kur'ana i, naravno, klanjanje namaza u kojem je učenje Kur'ana njegov dio, tj. namaski rukn, pa je poruka ovog hadisa da je kuća u kojoj se ne uči Kur'an i ne klanja namaz mrtva i hladna, poput grobnice. A učenje Kur'ana i klanjanje namaza oživljavaju i daju polet vjerniku i vjernici, i donosi im radost i rasterećenje u životu. Zato, povedimo računa i ne dozvolimo da naše kuće u ovim mubarek danima budu zamrle, poput grobnica. Ispunimo ih zajedničkim namazima s našom djecom i mukabelama koje ćemo učiti ako znamo učiti Kur'an, ili slušati njegovo učenje ako ne znamo harfove, jer nagrada onoga koji sluša učenje Kur'ana je ista kao i nagrada onoga koji ga uči i pravilno izgovara. U tom pogledu Allahov Poslanik, a.s., poručuje da se za *svaki proučeni harf ima nagrada od deset sevapa ili deset hasenata (dobrih djela)*. Pa, kako onda možemo sebi dozvoliti da propustimo ovakvu priliku!

Također, u mjesecu ramazanu imamo poseban ibadet, a to je post. Ako razmislimo, odmah ćemo primjetiti da je i post zapravo izolacija. U jednom hadisu Vjerovjesnik kaže: *Es-Savmu džunnetun*, a to znači: "Post je štit". Kad tumače ovaj hadis učenjaci kažu da je post štit od Allahove kazne, tj. posteći čovjek se štiti (izolira) od ružnog govora pa vodi računa o tome šta priča. Također, on se štiti i izolira od lošega društva, zatim štiti/ izolira svoj pogled pa ne gleda ono što je zabranjeno, isto tako štiti/ izolira svoj sluh pa ne sluša ono što je ružno i nevaljasto, itd. Dakle, posteći vjernik se, zapravo, u potpunosti izoluje od svega što je pokuđeno, loše i zabranjeno pa se toga kloni, a u isto vrijeme radi ono što je ispravno i naređeno. Na taj način njegov post postaje *džunnetun* – štit od Allahove kazne. Dakle, ako se pripazimo od destruktivnih sadržaja na internetu, izolacija nam može pomoći da ovaj mubarek mjesec provedemo u istinskom postu, koji ima ta cilj, kao što se kaže na kraju ajeta u kojem se on propisuje: *...le'allekum tettekūn, O vjernici, propisuje vam se post kao što je bio propisan onima prije vas da biste bili bogobojazni*, tj. da bi ste kod sebe izgradili osjećaj takvaluka, svijesti o Allahu i vašoj ovisnosti o Njemu.

I, naravno, ono što je posebno važno u ovom mubarek mjesecu je dova. Interesantno je da se u Kur'anu časnom o postu govori samo na jednom mjestu, u suri *El-Bekare*. Ono što privlači pažnju je činjenica da usred tih ajeta koji regulišu propise o postu, dolaze Allahove riječi: *..ve izā se'eleke 'ibādi 'annī fe innī karīb... kada te robovi Moji budu pitali o Meni, Ja sam blizu – odazivam se pozivu onoga koji dovu čini*. Kao da se ovim htjelo naglasiti da je vrijeme kad se posti prava prilika za činjenje dova. Stoga je Allahov Poslanik, a.s., kazao da se dova postaća prima pa je podstakao svoje sljedbenike da što više čine dove dok poste. Zato, i mi trebamo iskoristiti ovu priliku, pa skrušeno činiti dovu: da Allah Svemilosni i Svemoćni otkloni ovaj belaj zvani korona virus i zaštititi nas od svih bolesti, pandemija i zaraza! I da nam uputi naše evlade i učvrsti ih na Pravom putu! I da nam sačuva našu vjeru i domovinu! *O Allahu, Ti uslišaj!*

*A one koji se
Gospodara
svoga boje
čekaju odaje,
sve jedne
iznad drugih
sagrađene,
ispred kojih će
rijeke teći....
(Kur'an, 39:20)*

Allahova lijepa imena

RIFET ŠAHINOVIĆ

Allah, dž. š., ima najljepša imena i najsavršenija svojstva koja su ljudima poznata iz Kur'ana i hadisa. Tako u kur'anskoj suri El-A'raf (180) stoji: „Allah ima najljepša imena pa Ga po njima zazivajte, i onih se koji skrnave Njegova imena klonite! Njima će biti plaćeno kako su zaradili!“

Od Ebu Hurejre, r.a., prenosi se da je Poslanik, a.s., kazao: „Allah ima devedeset i devet imena, jedno manje od stotinu. Ko ih bude izgovarao, radio po njima, ući će u džennet. Allah je nepar i voli ne-par.“

Ovdje nam nije cilj da iznosimo teološke rasprave o ovoj akaidskoj temi koje su, uzgred da spomenemo, vrlo teške i neshvatljive. Želimo da u ovim blagoslovljenim ramazanskim danima približimo važnost zazivanja našeg Gospodara putem Njegovih imena. Naravno, u vrijeme kada je svijet zahvatila pandemija virusa rezultirajući neizvjesnošću, strahom, depresijom, osjećajem beznada kod mnogih ljudi, moliti Allaha zazivajući najljepša imena je ona tačka koja nam može osvijetliti svu tamu koja se nadvila nad našim horizontima.

Navedeni kur'anski ajet daje nam nekoliko vrlo važnih upozorenja. Prvo, Allah je jedini dostojan obožavanja, On ima najsavršenija imena i svojstva. Sve je relativno, nesavršeno, ovisno o nekome i nečemu, a jedino Allah, prema tome, predstavlja konačnu Stvarnost. Kur'anska tvrdnja da smo svi Allahovi i da se Njemu vraćamo je srž islama. Drugo, Njegova imena i svojstva ne smijemo porediti sa svojstvima bića i stvari ili pokušavati ih definirati jer svaka definicija je ograničavajuća. A Allah je uzvišen, nepoznatljiv, nedokučiv. Ako čovjek nije svjestan ograničenosti vlastitog znanja, koje je tek kap iz mora Njegova znanja, koje izvire iz Njegova lijepog imena El-Alim, konstantno će dovoditi sebe, ljudsku vrstu i okoliš na ru-

bove propasti. Treće, ljudi ne mogu dostići ništa osim onoga što On hoće i želi da dostignu. Allah je objavio u Kur'anu kako spoznavati Njega putem Njegova sveobuhvatnog znanja koje je približeno ljudima kroz Njegova imena i svojstva: mašta Ga ne može dokučiti niti razum pojmiti, ne sliči stvorenjima, živ je, ne umire, postojan je, ne spava...O ovim dionicama našeg razmišljanja govori *ajetu'l kursijja* koju vjernik konstantno uči pri tome dovodeći sebe u ravnotežu svjesnosti ovisnosti o svome Gospodaru. Stoga, *ajetu'l kursijju* preporučujemo da se uči, posebno u današnjem vremenu.

Tek sa ovakvim promišljanjima pojaviće se iskre istinske spoznaje o suštini čovjekove egzistencije i ovisnosti o svome Stvoritelju. A nad svim izvorima ljudskog spoznavanja i sebe i svijeta konstantno će biti alarm šta je svoreno, a ko je Stvoritelj. Eto zašto su alimi kada su govorili o Allahovim lijepim imenima redovito naglašavali važnost ozbiljnosti istih (tehaqquq), vezanja za njihova značenja (te'alluq) jer sve što postoji, ustvari opstoji na Njegovim imenima. Naravno, govorili su i o čovjekovom nastojanju da primijeni značenja Allahovih imena u svome ponašanju (tehalluq).

Uzmimo Allahova imena Er-Rahim (Samilosni) i Er-Rahman (Svemilosni) sa kojima vjernik započinje posao (sadržana u *bismilli*). Svemu što je stvoreno je potrebna milost Svemilosnog. Čije to Sunce grije ljudski rod, čiji zrak udiše svako biće, čiju Zemlju iskorištavaju, vodu piju, hranu jedu?...Ustvari, sve je to izravna posljedica manifestacije Allahovog imena Er-Rahman. A posebno Samilostan je Allah prema vjernicima koji radi Njegova zadovoljstva poste, namaz klanjaju i strpljivi su u nevoljama. Allah zadovoljava potrebe ljudi kojima je potrebna milost (svako biće na ovom svijetu je *merhum* – potreban mu je Njegov rahmet). Naš udio u tim Imenima jeste da ne ostavimo nijednu poteškoću potrebnoga, a da je ne olakšamo shodno svojim mogućnostima, da se ne ostavi nijednog siromaha u komšiluku, a da se ne povede briga o njemu pa makar učeći dovu za njega, iskazujući tako svoju tugu i saosjećanje sa njim. Na stranicama Kur'ana ljudi se oslovljavaju kao robovi Svemilosnog (*'ibadur-Rahmani*, El-Furkan, 63.) Kada zazivamo Allaha, *Ja Rahmanu, Ja Rahim*, zaista je potrebno razmišljati o svim tim

Najviše ljudi koji
će ući u džennet
bit će zbog
bogobojznosti
(takvaluka) i
lijepog ahlaka.
(Hadis)

značenjima i smislovima, a ne samo da verbalno ponavljamo bez zalaženja u dublja značenja i smislove.

Ja Rezzaku, o Ti Opskrbitelju! U suri Ez-Zarijat (58) navodi se da je Allah Opskrbitelj (Er-Rezzak), Moćni (Zul-Kuvve) i Jaki (El-Metin). Onaj koji spozna suštinu imena Er-Rezzak u potpunosti je uvjeren da opskrba dolazi samo od Allaha, ustvari, on ne vezuje bilo koji oblik nafake za ljude. Na stranicama Kur'ana čitamo da su poslanici redovito naglašavali da opskrba dolazi samo od Allaha; oni nisu tražili nikakvu nagradu za svoj trud pozivanja. Allah daje opskrbu svakom biću, i materijalnu i duhovnu, stoji na više mjesta u Kur'anu. A ta duhovna opskrba jeste istinska spoznaja koja izvire iz Kur'ana. A današnji čovjek zaista preživljava u nedostatku istinske spoznaje.

Okriti se značenjima imena Er-Rezzak na duhovnom planu znači da naš govor, riječi ulijevaju se u srca onih koji slušaju, da vape za savjetima. Kušejri je davno kazao da su bogataši opskrbljeni materijalnom opskrbom, a siromah je opskrbljen motrenjem Opskrbitelja, i zato se on ne žali kada ga materijalna opskrba mimoide.

*Ne pripada
nama onaj
koji ne poštuje
starije, nije
milostiv prema
mlađima i ne
priznaje pravo
našim učenicima.
(Hadis)*

Zanimljivo je da je Allah, dž.š., kao Onaj koji oprašta ljudima, posebno milostiv. Ljudi kao grješna bića nisu izgubljena, ostavljena. Uzvišeni Allah je El-Gaffar (Pokrivatelj), El-Gafur (Sveopraštatelj) i El-Afuvv (Pobrisatelj). Počinjeni grijeh počesto proganja počinitelja i nakon pokajanja. Iskreni pokajnik stidi se pred ogledalom vlastite savjesti, opterećen je percepcijom svojih poznanika, stidi se meleka koji su tu, proganja ga savjest kako stati pred Stvoriteljem sa bremenom određenog grijeha. Allah je toliko milostiv da povlači znanje od drugih ljudi o tvom grijehu, a zatim, povlači meleksko znanje o grijehu iskrenog pokajnika. Pobriše se grijeh iz *Levhi mahfuza*, sa Ploče u kojoj je sve pomno zabilježeno. Ali grijeh ostaje u ljudskom „levhi mahfuzu“ (srcu) – postoji grižnja savjesti koja je neumoljiva. Napokon, Allah kao Sveopraštatelj briše grijeh iz čovjekove savjesti. U Kur'anu su Allahova imena o opraštanju redovito spomenuta sa imenima Svemilosni, Samilosni, Blagi - ukazujući nam na dimenziju Njegovog opraštanja (Sebe' 2., El-Ma'ida 101., En-Nahl 110., El-Hadždž 60). Eto zašto se toliko spominje opraštanje u Kur'anu. Nije shvatio, uozbiljio se, pa ni okitio se sa značenjima ovih imena

onaj ko nije spreman preći preko grešaka svog prijatelja, komšije, rođaka. Na kur'anskim stranicama možemo iščitati te mnogobrojne načine našeg kajanja. Ovdje navodimo samo jedan primjer:

(رَبِّ اغْفِرْ لِي وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الْعَفُورُ)

(Gospodaru, oprosti mi i primi moje pokajanje, uistinu si Ti Onaj koji prima pokajanje, Koji mnogo prašta).

Božiji Poslanik, a.s., nas podučava kako se obratiti Allahu, dž.š.: "Molim Te svakim Tvojim imenom kojim si Sebe nazvao ili koje si u Svojoj Knjizi objavio ili koje si nekog od Svojih stvorenja naučio ili koje si u Svom tajnom znanju za Sebe zadržao: učini Kur'an proljećem moga srca, svjetlom mojih prsa, razrješiteljem moje tuge i otklanjateljem moje brige (Ahmed ibn Hanbel).

Zikr

ako postoje predaje o određenom broju nekog zikra, riječima: „O vi koji vjerujete! Allaha često i mnogo spominjite!“ (El-Ahzab 41), Allah, dž.š. nas poziva da zikrimo: Njega da spominjemo, slavimo, hvalimo i veličamo što je više moguće i to je ibadet kojeg vjernik može činiti čak i bez abdesta i to u različitim situacijama: „A kad namaz završite, Allaha spominjite, i stojeći, i sjedeći, i ležeći...“ (en-Nisa, 103). Treba imati na umu da postoji zikr jezikom, zikr srcem te zikr i srcem i jezikom. Stoga, potrebno je da zikr ne bude sušto ponavljanje određenih riječi bez razmišljanja o njihovom značenju ili ponavljanje uz odsustvo svijesti o Allahu, dž.š., te da izgovor ovih riječi prati djelo, odnosno bogobožnost koja se sastoji od izbjegavanja onoga čime Allah, dž.š. nije zadovoljan i izvršavanje onoga što je On naredio i čime je zadovoljan.

Postoje različite vrste zikra: tehlil – izgovaranje riječi: La ilahe ilallah, što je najvrjedniji zikr; tespih – izgovaranje riječi SubhanAllah; tekbir – izgovaranje riječi Allahu ekber; hamd – izgovaranje riječi Elhamdulillah; havlaka – izgovaranje riječi Ve la havle ve la kuvvete...; hasbela – izgovaranje riječi Hasbijellahu ve ni'mel-l-vekil itd.

Od Ebu Zerra, radijallahu anhu, prenosi se da su mu neki Poslanikovi, sallallahu alejhi ve sellem, drugovi rekli: „Allahov Poslanik, odoše imućni s nagradama: klanjaju kao što mi klanjamo, poste kao što mi postimo i daju milostinju od viška svog imetka.“ Allahov Poslanik reče: „Zar i vama Allah nije dao nešto s čime ćete sadaku udjeljivati!? Zaista je svaki tesbih sadaka, svaki tekbir i svaki tahmid su sadaka, svaki tehlil je sadaka... (Muslim)

Sadržaj zikra poslije namaza

Zikr poslije namaza kod muslimana u BiH zasniva se na hadisima koji ukazuju na nagradu za onog ko ih izgovara. O samom donošenju salavata Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem je rekao da će na onog ko na Poslanika, a.s. donese jedan salavat, Allah donijeti deset salavata. Sami početak zikra, nakon salavata na Poslanika,

a.s. čime se potpuno odvaja namaz od zikra, jer salavati nisu sastavni dio namaza, zasnovan je i na prelijepom hadisu kojeg bilježi Muslim: "Allahu su najdraže četiri riječi, bez obzira kojom od njih započeo: **subhanallah, vel-hamdulillah, ve la ilahe illallah, vallahu ekber**", te hadisu u kojem Poslanik, a.s. preporučuje da se što više izgovaraju riječi: **Lā havle vela kuvvete illā billāhil-'alijjil-'azīm**, jer je to džennetska riznica.

Prema vjerodostojnim hadisima ko prouči Ajetu-l-kursiju poslije namaza samo ga smrt dijeli od Dženneta, a ko poslije svakog namaza prouči 33 puta **subhanallāh**, 33 puta **elhamdulillāh**, 33 puta **Allāhu ekber**, to je 99, a zatim izgovori: **'Lā ilāhe illallāhu vahdehū lā šerike lehū...** bit će mu oprošteni grijesi. Međutim, ovaj zikr ne treba ograničavati samo na vrijeme poslije namaza, već ga ponavljati koliko god je moguće.

Vrijednosti izgovora određenih riječi

Subhanallah 100 puta

(Slavljen je Allah)

Od Ebu Se'ida, r.a. se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selem, rekao da onome ko u toku dana kaže stotinu puta SubhanAllah bit će mu upisano hiljadu dobrih djela ili izbrisano hiljadu njegovih grešaka. (Muslim)

Subhanallah ve bi hamdihi 100 puta

(Slavljen je Allah i Njemu pripada sva hvala).

Rekao je Poslanik sallallahu alejhi ve selem: Ko kaže u toku jednog dana sto puta: Subhanallahi ve bi hamdihi (Slavljen je Allah i Njemu pripada sva hvala), oprošteni su mu grijesi, pa makar ih bilo kao morske pjene. (Buhari)

Subhanallah ve bi hamdihi, subhanAllahi-l-'azim

Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selem rekao: Dvije su riječi lahke na jeziku, teške na Mizanu (Vagi) i

*Allah zaista
voli one koji
se često kaju i
voli one koji se
mnogo čiste.
(Kur'an, 2:222)*

drage (mile) Gospodaru: Subhanallahi ve bi hamdihi, subhanAllahi-l-'azim. (Muslim)

Subhanallahi vel hamdulillahi ve la ilahe illaAllahu, Allahu ekber

(Slavljen je Allah, Hvala Allahu, Nema drugog boga osim Allaha, Allah je Najveći)

Muhammed, a.s. je kazao: Da kažem 'SubhanAllahi vel hamdulillahi ve la ilahe illaAllahu Allahu ekber', draže mi je od svega što Sunce obasjava (dunjaluka)." (Muslim)

La ilahe illellah

(Nema boga osim Allaha)

Poslanik Muhammed, a.s. je kazao: "Allah je, uistinu, zabranio Vatri onoga koji izgovori 'la ilahe illallah', želeći time zadobiti Allahovo lice." (Buhari) Od Ebu Se'id el-Hudrija, r.a., se bilježi da je Poslanik, a.s., rekao: „Musa, a.s., je rekao: 'Gospodaru moj, poduči me nečemu čime ću Te spominjat, i čim ću Ti se obraćati. Allah, dž.š., mu reče: Reci: La ilahe illallah. Musa, a.s., reče: Gospodaru moj, svi Tvoji robovi izgovaraju ovo. Allah, dž.š., reče: Reci: La ilahe illallah. Musa, a.s., reče: Želio bih da mi daš nešto posebno za mene. Allah, dž.š., reče: O Musa, kada bi svi stanovnici sedam Nebesa i sedam Zemalja stali na jedan tas vage, a La ilahe illallah na drugi tas, preteгла bi!'..." (Nesai)

La ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu, lehul mulku ve lehul hamdu ve huve alla kulli šej'in kadir 100 puta

Prenosi se od Ebu Hurejre, r.a, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selem, rekao da onaj ko u jednom danu kaže stotinu puta ove riječi, kao da je oslobodio deset robova, upiše mu se stotinu dobrih djela i pobriše stotinu loših. Biće mu zaštita od šejtana toga dana sve dok ne omrkne. Niko neće učiniti bolje od onoga što je on uradio, osim onoga ko to više puta izgovori. (Muslim)

Prema jednom hadisu ko se probudi u toku noći i izgovori: 'La ilahe illallahu vahdehu la šerike lehu, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ala kulli šej'in kadir. Elhamdulillah, subhanallah, la ilahe ilallah vallahu ekber, vela havle vela kuvvete illa billah! (Nema Boga

osim Allaha, On nema sudruga. Njemu pripada sva vlast i sva hvala, i On je svemoćan. Slavljen neka je Allah, nema boga osim Njega, Allah je najveći – nema snage ni moći osim kod Uzvišenog Allaha), pa nakon toga abdesti i klanja, namaz će mu biti primljen, a ako pošlje ove dove izgovori: 'Allahu moj, oprosti mi!', bit će mu uslišano. Ako u dovi traži dobro Allah će mu to i podariti." (Buhari)

La havle ve la kuvvete illa billah 100 puta

(Nema moći ni snage osim kod Allaha)

Prenosi se od Ebu Musa el-Eša'rija, r.a., da je Poslanik, sallallahu alejhi ve selem kazao kako su ove riječi jedna od džennetskih riznica. (Muslim)

Estagfirullah 100 puta i više

Muhammed, a.s. je kazao: „Tražite od svoga Gospodara oprosta, ja svaki dan to uradim stotinu puta.“ (Muslim)

Neki drugi oblici traženja oprosta: Estagfirullahe ve etubu ilejhi; La ilahe illa Ente, subhaneke inni kuntu minež-žalimin (Nema boga osim Tebe, neka Si slavljen Ti, doista sam bio od griješnika); Subhaneke llahumme ve bi-ḥamdike, ešhedu en la ilahe illa Ente, estagfiruke ve etubu ilejk (Neka si slavljen Allahu i neka Ti je hvala, svjedočim da nema boga osim Tebe. Od Tebe oprost za grijehe tražim i Tebi se kajem.); Rabbigfir li ve-tub 'alejje, inneke Ente-ttevabur-raḥim (Gospodaru moj, molim Te oprosti mi i primi pokajanje moje, jer Ti si zaista Onaj koji pokajanje prima i Koji je Milostiv); Allahummagfir li verḥamni, vehdini, ve 'afini, verzuḳni (Allahu moj, molim Te oprosti mi, smiluj mi se, uputi me, zaštiti me i opskrbi me).

Estagfirullahe ellezi la ilahe illa huve el-hajju el-kajjumu ve etubu ilejhi (Tražim oprosta od onoga osim koga drugog boga nema Živog i Vječnog i tražim oprosta od Njega) Allahumme gfirlii ve tub alejje, inneke entet-tevaabur-rahiim (Allahu moj, oprosti mi i primi moje pokajanje, jer Ti pokajanja primaš i neizmjereno Si milostiv.);

*Troje
upropaštava:
škrtost kojoj
se pokorno,
hir (strast)
koja se slijedi
i zavidljenost
čovjeka
sa svojim
mišljenjem.
(Hadis)*

Hasbijellahu la ilahe illa huve alejhi tevekkeltu ve huve rabbul-aršil-azimi

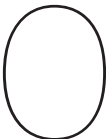
(Dovoljan mi je Allah - nema drugog boga mimo Njega, na Njega se oslanjam, On je Gospodar Arša Veličanstvenog)

“Onaj ko sedam puta kaže ove riječi, kada osvane i zamrkne, biće mu dovoljno da riješi dunjalučke i ahiretske brige.“ (Tirmizi)

„Ko ujutro ustane i kaže ove riječi, ja sam mu garant, odnosno ja ću ga uzeti za ruku i uvesti u Džennet: **Reditu billahi Rabben, we bil-islami dinen, we bi Muhammedin, sallallahu ‘alejhi we sellem, nebijjen we resula** (Zadovoljan sam da mi je Allah Gospodar, Islam vjera i Muhammed, s.a.v.s., Vjerovjesnik i Poslanik). (Tirmizi)

RAMAZANSKI BAJRAM u islamskoj tradiciji Bošnjaka

.....
ELVIR DURANOVIĆ

 pćeljudska karakteristika je da se neki prelomni datumi značajni za opstanak, formiranje i povijest nekog naroda ili zajednice obilježavaju s posebnim poštovanjem, ceremonijom i svečanostima. Muslimani kao zajednica nisu izuzeci od toga, a dva Bajrama njihovi su blagdani kojima obilježavaju dva najznačajnija događaja iz povijesti islama: početak i završetak objave Kur'ana, Božije Riječi koja oblikuje njihov unutar-nji, duhovni svijet i usmjerava ih kroz vanjski materijalni svijet. U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana. Allah, dž.š., kaže: „*U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz Pravoga puta i razlikovanja dobra od zla.*“ (*El-Bekare*, 185) i Ramazanski bajram u biti predstavlja evociranje sjećanja na ovaj događaj.

Kako se približava Ramazanski bajram osjećanja vjernika su pomiješana. S jedne strane, tužni su i žalosni, jer mjesec ramazan i njegove blagodati prolaze, ali su, u isto vrijeme s druge strane, sretni, zadovoljni i radosni jer dolazi Bajram, dan u kojem će za svoj ispoljeni trud u mjesecu ramazanu biti obilno nagrađeni.

Lijepi predbajramski adeti

Nekoliko dana pred Bajram Bošnjaci temeljito čiste i uređuju svoje kuće, stanove, avlije i ulice. Čista i mirisna odijela, kuće i sokaci simboli su bajramskog blagdana u Bosni i Hercegovini. Uoči Bajrama u okolini Jajca i u Bosanskoj krajini, a i u drugim krajevima prvi dan Bajrama, Bošnjaci obilaze se i uređuju mezari, uče se *Jasini* i dove za umrle. Naravno, u situaciji kada nisu u mogućnosti otići na mezare svojih najmilijih oni dove, a svojevrzne bajramluke za umrle, vjernici mogu učiti i iz svojih kuća. Bajram

tako prelazi granicu života i smrti i postaje univerzalni blagdan čiji se bereket ne prosipa samo na žive Bošnjake, već u svojoj punini obuhvata i njihove dobre prethodnike. Allahov Poslanik, a.s., je podsticao vjernike da posjećuju mezaristane i razmišljaju o smrti. Hazreti Fatima, r.a., je često obilazila mezar hazreti Hamze i ostalih šehida iz Bitke na Uhudu. U skladu s tim i Bošnjaci nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu drugog dana Ramazanskog bajrama posjećuju šehidska mezarja i uče dove za njih.

Na bajramsko jutro običaj je da svi članovi porodice rano ustanu i pripremaju se za odlazak u džamiju. Slijedeći Poslanikovu, a.s., tradiciju prije odlaska na bajram-namaz nešto se pojede, a Božiji Poslanik, a.s., je imao običaj pojesti neparan broj hurmi. Kod Bošnjaka je običaj da se prije odlaska na bajram-namaz uz kolače popije kahva.

Noć uoči Bajrama ili na bajramsko jutro običaj je okupati se, namirisati i obući najljepše i najsvečanije odijelo. Ženski članovi porodice pomažu muškarcima da se što ljepše i svečanije odjenu za bajram-namaz. Shodno učenju hanefijskog mezheba i islamskoj tradiciji Bošnjaka u Bosni i Hercegovini samo muškarci odlaze na bajram-namaz koji se ranije obavljao na musali, mjestu predviđenom za obavljanje namaza na otvorenom. Iz praktičnih razloga danas se bajram-namaz obavlja u džamijama. Prema Poslanikovoju, a.s., tradiciji na bajram-namaz se odlazi jednim, a vraća drugim putem kako bi što više meleka koji također dokaze na bajram-namaz blagosiljalo vjernike.

Bajramski dan

Prvi dan Bajrama djeca posjećuju roditelje. Zavisno od mjesta do mjesta djeca roditelje ljube u ruku ili u lice. Prilikom čestitanja Bajrama zaziva se Božiji bereket i blagoslov riječima: „*Bajram šerif mubarek olsun.*” U novije vrijeme mogu se čuti da prilikom čestitanja Bajrama vjernici jedan drugom uče dovu: „*Tekabbelellahu minna ve minke*”, što znači: Neka Allaha primi naša i tvoja dobra djela (koja smo učinili u ramazanu)!”

Nezaobilazan dio bajramskog slavlja su bajramluci, prigodni pokloni za roditelje, rodbinu i djecu. Ženski članovi porodice nekada su se darivali katom, ili nekim drugim odjevnim predmetom, dok se muškarcima darivalo ono što im je milo.

Maloljetna djeca se uglavnom daruju slatikišima i novcem uz obavezno pitanje o tome da li je dijete postilo i koliko dana. Od odgovora na to pitanje zavisila je veličina nagrade, jer je dijete koje je postilo više dana ramazana izdašnije nagrađivano.

Običaj je da se svi članovi uže porodice sakupe kod roditelja na zajednički bajramski ručak. Bajramska sofra sadržavala bi najomiljenija jela svih članova porodice. Tradicionalni bajramski običaji, poput onog koji se još uvijek njeguje u nekim mjestima u okolini Gradačca gdje svi muškarci prvi dan Bajrama zajedno obilaze jedni druge na način da krenu s jedne strane sela i posjećuju svaku kuća dok ne dođu do kraja sela, a drugi dan Bajrama žene obilaze selo na isti način, uz neizbježne bajramske kolače, kahvu i sok, predstavlja najefektivniji vid učvršćivanja rodbinskih i komšijskih veza, jer i oni koji su možda u nekoj zavadi znaju da će u danima Bajrama jedni druge pogledati u lice dijeleći zajedničku sreću zbog nastupanja ovog blagdana. Sve to duboko je ukorijenjeno u našoj vjeri dini islamu koji od vjernika zahtjeva da žive u harmoniji, bratskoj slozi i ljubavi.

Imajući na umu navedeno, proslavljanje Bajrama vjerom zabranjenim, pokuđenim i neprimjerenim sadržajima predstavlja bezobzirnu uvredu Bogu, islamu i Bošnjacima.

Protokom stoljeća Bošnjaci su obilježavanje Bajrama obogatili svojim manjim ili većim, ali prepoznatljivim, prinosima ili bajramskim običajima. Ovi običaji, bili oni vjerske, društvene, ili, recimo, kulinarske prirode, nikada nisu prelazili u kič i neukus, ostajući uvijek u granicama pristojnosti i ljudskosti. U skladu sa napretkom i društvenim razvojem generacije Bošnjaka su kroz minula stoljeća dodavali ili oduzimali nešto od forme bajramskih običaja, ali nikada do današnjih dana nisu zahvatili u suštinu Bajrama.

Dani Ramazanskog bajrama su dani nebeske Objave – Kur’ana i blagdan sreće zbog uspješnog izvršavanja temeljne islamske dužnosti – posta. Ramazanski bajram simbol je pripadanja zajednici muslimana – ummetu Muhammeda, a.s., i vjerski i nacionalni blagdan Bošnjaka.

*Znak da je
hadž kod
Allaha, dž.š.,
primljen jeste
da se hadžija
vрати kao
pobožnjak koji
ne žudi za ovim
dunjaluikom.
(Gazali)*

Mali vodič za duhovnu promjenu u ramazanu

„Ti reci: I namaz moj, i obredi moji, i život moj, i smrt moja Allahu, svih svjetova Gospodaru pripadaju“

Ramazan je već tu, Bog je ovaj mjesec odlikovao nad drugim – u njemu je noć vrijednija od hiljadu drugih mjeseci. Šta možemo učiniti da poboljšamo svoje duhovno putovanje kroz njega? Može li se to naučiti? Da li je vrijeme da krenem na taj put? Kako se osnažiti u onome što je moja nada – steći Božije zadovoljstvo – kad postoji stotine razloga zbog kojih to odgađamo: premladi smo, prestari, iskušani imetkom i raznim borbama oko njega, djetom, supružnicima, roditeljima, poslovima, društvenim statusom, snovima, slomljenim srcem, bolešću, nemoći...

Ispunjeni strahovima i preopterećeni raznim smetnjama u kojima se naprosto utapamo – moja duša, moja porodica, moje okruženje – upadamo u dodatnu smetnju i odgađamo promjenu. A želimo promjenu koja će nas povezati s ramazanskim vrelima i povesti u proces duhovnog rasta i znanja koje će nas pratiti i nakon ramazana. Zato znamo koliko je vrijedno ovo vrijeme.

Smisao ramazana je pobuna protiv nesvjesnosti i zaboravnosti – biti predan Bogu, a to znači biti otporan na zaborav Boga.

Zaustavimo se ovdje. Razmislimo. Šta to kao vjernik želim od ovog ramazana? Koliko svjesno pristupam odnosima u svom životu? Koliko vjerujem Bogu? Šta sam ja u svojoj porodici i okruženju? Odakle početi?

Mnogo je načina kako postići ovaj cilj – ali svako od nas može graditi taktiku potrebnu njegovom životu jer svako od nas ima svoje potrebe i iskušenja su nam različita. Strategija se može pronaći u preporukama sa izvora Kur'ana, Sunneta Božijeg Poslanika Muhammeda, a.s. i dobrim praksama naših dobrih predaka.

TRI KORAKA KOJIM MOŽEMO POČETI:

1. **Donijeti odluku, nijet da u životu želim biti od onih koji vjeruju Bogu, predani su Njemu i žele činiti dobro uz punu svijest o svojoj poziciji u odnosu prema Bogu, porodici i okruženju.**
2. **Priznati sebi šta me odvraća od tog puta, a potom pomoći sebi učenjem.**
3. **Odlučiti da na taj put krećem korak po korak, sada - u ovom slučaju prve ramazanske noći.**

Uz minimalne pripreme, ako se na to odlučimo i ako to želimo, ovo može biti drugačiji ramazan.

PRVI KORAK: ODLUKA - NIJET

Nijet je ono na čemu počiva sve što mumin čini – u ime Boga. To je pokretačka snaga svake akcije. Odluka se donosi svaki dan i za svako djelo.

Zašto? Nijet nam daje prostor da razmislimo o onome što činimo jer pozivamo Boga za svjedoka svojih djela. To je misao, znanje o djelu – prije nego ga počinimo. Stanište nijjeta je srce. Skriiven od svakoga, nijjet je stanje naših srca odakle prelazi u akciju – čin dobrog djela. Njime postižemo da i naši svakodnevnici poslovi, ako smo donijeli nijjet da ih činimo u ime Boga, budu ibadet. Nijjet nas drži budnima. Naravno da to nije uvijek lahko postići. U jednom znamenitom hadisu se kaže kako će svakom pripasti ono šta je nanijjetio. Da bismo krenuli na put dobra i sreće, tačka s koje počinjemo je nijjet.

DRUGI KORAK: PRIZNATI SEBI ŠTA ME ODVRAĆA

Razmislimo o tome šta nas najviše zaokuplja, čemu posvećujemo najviše vremena. Možemo to podijeliti na sljedeće stavke:

- ono što nam oduzima najviše vremena u toku dana, na što trošimo sate i minute
- ono o čemu razmišljamo i kad smo sami, što zaokuplja naš um i srce
- i naši neriješeni problemi i izazovi. To je lista onoga što stalno odgađamo i ne završavamo, što nas čini nas iscrpljenim, slabim i ovisnim te odvraća od toga da budemo opušteni i prisutni u ibadetima.

Zapišimo. Za punu svjesnost o tome, prvi korak je da napravimo popis.

Da bi nam bilo lakše dobro bi bilo razvrstati to, naprimjer: određene osobe, društvene mreže, zabava – tv sadržaji, filmovi, igre, kućni poslovi i projekti, obaveze vezane za zaposlenje. Kada

napravimo popis šta činimo, budimo iskreni, jer iskrenost je uslov da postignemo svjesnost. Imajmo na umu da to radimo jer želimo promjenu.

Pročitajmo popis. Zatim odredimo svakoj od tih stavki značenje – zašto to radimo? Zašto su nam važni? Zbog koje duhovne potrebe to radimo? Da li nam pomažu da se opustimo, da li se osjećamo manje usamljeno dok to činimo?

Kad na listi utvrdimo **šta želimo promijeniti – to zapišimo** – imajući na umu da Bog voli Svoja stvorenja, voli njihov trud.

To što smo zapisali i što želimo promijeniti može biti razvrstano u tri polja ili tri pitanja.

U skladu s tim pitanjima, sačinimo plan promjene i vježbajmo:

Šta Bog od mene traži? Vjerujem li Bogu?

Čitajući Kur'an možemo sami naći odgovore na ova pitanja. Znati šta Bog traži je prvi korak. I nema boljeg vremena od ramazana blagoslovljenog, kada se izoštre sva čula, da to nađemo. Ovdje ćemo navesti nekoliko ajeta koji Vam mogu pomoći u potrazi za odgovorima na ta pitanja.

*To vam je, eto, Allah – vaš Gospodar.
Drugog boga osim Njega nema!
Stvoritelj svega, pa Njemu robujte!
On sve može, On je čuvar nad svime!* El-Enam, 102

*A kad te robovi Moji za Mene pitaju,
Ja sam, doista, blizu!
Odazivam se molbi molitelja
kad Mene moli!
Pa nek' se oni odazovu Meni,
I nek' vjeruju u Mene da bi upućeni bili.* El-Bekare, 186

*Allah svjedoči da osim Njega
Drugi bog ne postoji, i meleki,
I ljudi učeni, svjedoče isto i
da pravedno postupa!
Nema boga osim Njega, silno-
ga, mudroga! Ali Imran, 18*

*Tako Mi vremena,
čovjek je na gubitku, doista -
osim onih koji vjeruju i dobra djela čine,
i koji među se Istinu preporučuju,
i koji među se strpljenje pre-
poručuju! El-'Asr, 1-3*

Vjerovati u Boga u osnovi znači vjerovati Njemu – da On ispunjava obećanja svoja. Naša vjera Bogu i pouzdanje da je on Utočište naše – samo je na nama. Svijest da je On prisutan u svakom našem djelu je takvaluk – a tu je naš spas. Naši nijjeti i naša djela biće svjedoci jesmo li vjerovali da je Bog istina i da li smo s pouzdanjem vjerovali da On ispunjava obećanje.

Pokušajmo:

- Prije svakog čina, dajmo sebi vremena da razmislimo o tome: Zašto ovo činim? To će nam dati vrijeme, u kojem ćete formirati nijjet. To će nas podsjetiti, upozoriti na Allahova obećanja, a vremenom ćemo usvojiti da naš nijjet prethodi djelu što znači da će krećemo stazom u kojoj nam je Bog vodič i da krećemo na put u kojem je naš život - ibadet. Počnimo od jednostavnih stvari.

Možemo vježbati tako da:

- prije počinka, donesimo nijjet da spavamo i odmaramo se kako bismo ojačali tijelo kojim se klanjamo Allahu
- ili dok pripremamo hranu ili dok iftarimo donesemo nijjet da to činimo

kako bismo Mu bili zahvalni na blagodatima, zdravi ili neovisni od bilo koga osim Allaha

- dok se pripremamo za odlazak na posao (ili da učimo, pripremamo ispit ili se pobrinemo za usjeve, voće) donesimo nijjet da činimo kako bismo bili zahvalniji Bogu na blagodatima znanja, zdravlja i plodova ili da bismo stečeno znanje ili imetak uložili u ono čime je Allah zadovoljan

Moja porodica i ja - vjerujem li Bogu?

Prema onome što nalazimo u Kur'anu, svako će biti odgovoran za svoja djela. Vjernički odnos s užom i širom porodicom je odnos ljubavi i poštovanja. Porodica je Božija blagodat. Ako se istinski propitamo, postaćemo svjesni da svako svoj odnos s Bogom gradi sam i da je za taj odnos sam i odgovoran. Dobri odnosi među osobama u porodici nas mogu ojačati na Putu Božijeg zadovoljstva, i oni sa sobom nose razna iskušenja, ali gradnja tih odnosa počiva na pitanju da li vjerujete Bogu, koji je za sebe kazao da je Odgajatelj, Zaštitnik, Čuvar i Utočište. Evo nekih ajeta iz Kur'ana za podsjećanje:

*O vjernici, čuvajte sebe i porodi-
ce svoje od Vatre... Et-Tahrim, 6*

*O vjernici! O dušama svojim vi se brinite!
ako ste na Pravoj Stazi, onaj za-
lutali neće vam naškoditi,
a Allahu ćete se svi povratiti,
i On će vas o onom što ste radi-
li obavijestiti, El-Maide, 105*

*Doista ti ne možeš koga ti želiš upu-
titi, nego Allah upućuje na Stazu
Pravu koga On hoće! El-Kasas, 56*

*Gospodar tvoj da samo Njemu robujete naređuje
I da roditeljima dobročinstvo činite!
Ako li ijedno od njih kod tebe starost doživi,
Ili pak oboje njih, ti im ni „uh“ ne reci i na njih ne podvikni,
I plemenitom riječju im zbori!
„Gospodaru moj, Ti im se smiluj
baš kao što su i oni mene njegovali
kad sam bio mali!“ El-Isra 23-24*

Ono što želimo sebi, želimo i ljudima koje volimo, onima za koje smo vezani. Mi ne možemo nikoga uputiti, ali možemo podsjećati, brinuti o njima i činiti im dove. Za promjenu koju želimo postići -

Pokušajmo:

- U komunikaciji s porodicom, podsjećati sebe i njih na Božije prisustvo
- Djecu podsjećati da brinu o svojim obavezama i o slabima oko nas, saslušati ih i razgovarati s njima o onome šta njih zanima
- Onima iz porodice koji su u potrebi (fizička pomoć, podrška bilo koje prirode) prilaziti s toplinom i lijepim op-
hođenjem
- Dijeliti sadaku i pokušati uključiti porodicu da to čini s nama.

Možemo vježbati tako da:

- učimo dove dok razgovaramo s članovima porodice – naprimjer 'Bog te pomogao', 'Bog te čuvao'
- U tajnosti dovimo za njih, obraćati se Bogu koji ispunjava svoja obećanja da ih On uputi na Pravu stazu
- Svaki dan jednoj osobi u krugu porodice dati nasamo kompliment ili podsticaj za određeni postupak
- Zatražimo uslugu od člana porodice, da nahrani ptice ili ribe i zahvalimo joj dovom – naprimjer 'Bog ti dobro dao',

Moje okruženje i ja - vjerujem li Bogu?

Svi živimo u određenom okruženju – ljudi, životinje i priroda oko nas. Naši odnosi prema okruženju opet ovise o tome vjerujemo li Bogu koji nas upućuje na to kako u tome steći Božije zadovoljstvo koje je naš cilj. Evo nekoliko ajeta:

*Daj bližnjemu pravo njegovo, i siromahu, u putniku,
ali nemoj rasipnički rasipati El-Isra, 26*

*A ti robovima Mojim reci
da zbore lijepo riječi,
jer, zbilja, šejtan smutnju sije među njih,
šejtan je doista čovjeku neprijatelj otvoreni! El-Isra, 53*

*Vjernici će uspjeti,
Oni koji su u namazima svojim skrušeni
I koji se okreću od onoga što ih
se ne tiče. El-Muminun, 1-3*

*Doista smo Mi sve što na Zemlji postoji
njoj kao nakit stvorili,
da bismo njih iskušali ko će
lijepše činiti. El-Kehf, 7*

Ovo su samo neki od ajeta koji nam mogu biti smjernice kako ostvariti odnos s ljudima i okolinom, kojim je Allah zadovoljan. Za promjenu koju želite postići,

Pokušajmo:

- Kad smo u situaciji da nam neko traži pomoć, koja nije hitne prirode, saslušajmo ga pažljivo i nemojmo odgovorati odmah. Sačekajmo, makar kratko da razmislimo. Kada pomoć pružamo, učinimo to s punom pažnjom, zaniijetiti u ime Boga i nadati se dobru koje je On obećao.

- Kad smo u situaciji da tražimo pomoć, bilo da je to nešto materijalno (sredstvo) ili nematerijalno (razgovor, savjet) učinimo to s punom sviješću da time ne povrijedimo nečije pravo ili emanet kojim je ta osoba zadužena i da našom situacijom i potrebom nekoga ne dovedemo u grijeh prema Bogu ili ljudima. Prvo tražimo dozvolu od te osobe i pomoć s nijenom da to činimo kako bismo ojačali sebe na Pravom putu kojim je Bog zadovoljan.
- Kadgod dođemo u situaciju da mislimo o drugim ljudima i onome što oni rade, sjetimo se da se oni koji žele Allahovo zadovoljstvo ne bave tuđim poslovima.
- Poslovima u kojima koristimo Allahove blagodati, dakle Njegovom nimeu, pridimo s punom sviješću da nas Allah njima može iskušati.
- Ne uništavajmo svoju okolinu i ne zagađujemo je, jer sve oko nas također ima Svoga Gospodara.

Možemo vježbati tako da:

- Zalijemo biljke ili uradimo neki kućanski posao
- Zamolimo svakog člana porodice da pomogne pripremiti iftar za nekoga u potrebi
- Ako imamo vremena, očistiti džamijski prostor ili džamijski harem
- Zanimajmo neki hajr za sebe ili svoju porodicu, klanjamo dva rekata i u ime Boga podijelimo sadaku. *Sadaka je ono što možemo dati, a drugim ljudima treba. Podrška na njihovom putu – neka materijalna vrijednost, ili nematerijalna lijepa gesta/riječ, saosjećanje ili tišina.*

TREĆI KORAK: ODLUČITI DA NA TAJ PUT KREĆEM KORAK PO KORAK, ODMAH.

- **Ne odlažimo početak!** Ako smo odgovorili na pitanja koja smo sebi postavili - Šta to kao vjernik želim od ovog ramazana? Koliko svjesno pristupam odnosima u svom životu? Koliko vjerujem Bogu? Šta sam ja u svojoj porodici i okruženju? Odakle početi? - i želimo postići Allahovo zadovoljstvo, spremni smo. Ako odlažemo jer smo zatrpani obavezama koje imamo, ili imamo iza zove na poslu ili porodične probleme s kojim se suočavamo i koje trebamo popraviti – počnimo odmah jer ramazan je, sjetimo se, blagoslovljeno vrijeme. Stoga, za nešto ćemo naći volju, za nešto znanje, za nešto vrijeme, za nešto hrabrost, za nešto strpljenje. Vjerujemo Bogu, On ispunjava obećanje Svoje!

- **Zapisujemo!** Sačinimo plan i čuvajmo ga. Zapisujemo šta osjećamo, pa i šta sanjamo. Ramazan obiluje Milošću Božijom – sklonimo se u nju i budimo je svjesni. Nemojmo se sramiti ljudi što smo na putu u kojem tražimo Allahovo zadovoljstvo, jer donijeli smo nijet krenuti u susret Gospodaru svjetova.

- **Potražimo pomoć!** Put do uspjeha popločan je prisjećanjem na Allaha, do vama i pomoći drugih, zato nemojmo biti stidljivi tražiti pomoć. Podstaknimo i druge da sačine svoj plan! Imajmo na umu da Bog voli pomoći slabe i Bog nas voli ojačati kad se za pomoć obratimo Njemu.

- **Korak po korak!** Promjena je proces. Postepeno i ustrajno. Čuvajmo ono

što smo zaniijetili da ćemo učiniti – veliki cilj da u životu želimo biti od onih koji vjeruju Bogu, predani su Njemu i žele činiti dobro uz punu svijest o svojoj poziciji u odnosu prema Bogu, porodici i okruženju.

ŠTA NAM MOŽE POMOĆI!

Dok se borimo da postignemo Njegovo zadovoljstvo i na putu smo svoje duhovne promjene, nemojmo zaboraviti: kad uklonimo neku smetnju na koju smo trošili vrijeme, kada uspijemo u tome – oslobodili smo prostor u svom rasporedu, svom srcu ili u umu. Pronađimo dobru zamjenu za to vrijeme.

Čitajmo! Od čitanja ne odustajte. Čitajmo Kur'an, makar ajet – ali ustrajno. Čitajmo prijevod Kur'ana. Imajmo na umu, Kur'an je objavljen nama. Ne moramo odmah sve razumjeti, ali ustrajnost će nam pomoći i čuvati čistoću nijjeta.

- Čitajmo knjige, ili časopise koji nam osvijetljavaju put u duhovnoj promjeni

- Nađimo svaki dan ovog ramazana po jednu kur'ansku priču o Poslanicima

- Pokušajmo saznati o događajima iz života Muhammeda, a.s.

- Pokušajmo se povezati s onim što smo pročitali u našem životu

- Podijelimo to što smo pročitali s nekim ko nam je blizak, ili označimo citat koji nam se dopao

- Ako imamo djecu, možemo ih uključiti – strpljivo i prema njihovim afinitetima. Svako dijete je posebno. Oni osnažuju našu volju, mi osnažujemo njih. Možemo ih podstaći da naprave svoj plan. Nagradimo ih lijepim gestama i riječima. Nemojmo imati stida da učimo od svoje djece. Dopustimo im da postavljaju pitanja. Ne moramo znati sve odgovore. Budimo s njima iskreni i budimo uz njih dok traže odgovor na svoja pitanja. Dopustite da su neke odgovore već našli i zahvalite im se kad nešto naučite od njih.

- Dijelimo sadaku. Sadaka čisti i naša srca.

Nadamo se da će vam ovaj mali vodič biti od koristi u sačinjavanju vašeg ramazanskog plana. Molimo Uzvišenog Boga da nas pomogne u dobru!

ZA PODSJEĆANJE

Dok sačinjavamo svoj plan duhovne promjene u ovom ramazanu, stalno imajmo na umu da:

1. **Donosimo nijjet** da ćemo se suočiti s onim što nam oduzima pažnju, što na sprječava da budemo od onih kojima je Allah zadovoljan - polahko korak po korak, radi Božijeg zadovoljstva. To je početak promjene koju želimo.

2. **Borimo se.** Možda nećemo uspjeti odmah, i to je uredu. Neka nas to ne obeshrabruje. Korak po korak. Dan po dan, djelo po djelo, namaz po namaz, dova po dova, sadaka po sadaka, lijepa riječ jedna za drugom.

3. **Ustrajavamo.** Život je ispunjen unutrašnjim borbama. Bog je Milostiv. Ne gubimo nadu. On nam želi dobro. Kad pokleknemo, ustajemo opet.

